

Tampereen kansallinen kaupunkipuisto

Tarveselvitys

Tampereen kaupunki / Kaupunkiympäristön kehittäminen

Julkaisu 4/2016, ISSN 1797-321X

ID: 1581123

ISBN 978-951-609-817-6

Toimitus: Ranja Hautamäki ja kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen suunnitteluryhmä

Taitto: Susanna Lappalainen

Kannen kuva: Lennart Forsténin litografia 1837

Painopaikka: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy, 2017

Johdanto

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen valmistelu käynnistyi 17.9.2012 tehdyn valtuustoaloituksen pohjalta. Pormestari nimesi hankkeelle ohjaus- ja suunnitteluryhmät, jotka työskentelivät vuosina 2013–2016 ja luovuttivat tarveselvitysraportin pormestarille 17.6.2016. Kaupunginhallitus hyväksyi selvityksen 20.2.2017.

Tarveselvityksen tavoitteena on ollut selvittää, mitä kansallinen kaupunkipuisto merkitsisi Tampereelle. Työssä on tutkittu kaupungille keskeisiä teemoja – Tampereen tarinaa järvien ja harjujen solmukohtaan syntyneenä teollisuuskaupunkina. Työn aikana on selvitetty erilaisia aluerajauksia ja kansallisen kaupunkipuiston kriteerien sekä kaavallisten edellytysten täyttymistä alueella.

Tärkeänä osana selvitystä on ollut vaikutusten arviointi. Selvityksen yhteydessä on tehty laaja kysely eri kaupunkien kokemuksista kansallisesta kaupunkipuistosta. Tarveselvitys tuo esille, millaisia mahdollisia hyötyjä kansallisesta kaupunkipuistosta saataisiin ja miten sitä voitaisiin hyödyntää kestävän kaupunkisuunnittelun työkaluna. Selvitys nostaa esille myös kysymykset, jotka kytkeytyvät kansallisen kaupunkipuiston perustamisen haasteisiin.

Kosken kansallismaisemaan kuuluvat puistot ja tehtaat. Näkymä Koskipuiston rantapromenadilta, jonka tunnusomaisina piirteinä ovat juhlavat kaarivalaisimet, kannastutukset ja kosken muovaamat kivet. (Ranja Hautamäki)

Sisällys

Johdanto

Tiivistelmä	5
Kansallinen kaupunkipuisto maankäyttö- ja rakennuslaissa	5
Tampereen tarina kansallisen kaupunkipuiston pohjana	6
Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue	7
Muiden kaupunkien kokemukset vaikutusten arvioinnin pohjana	9
Asiantuntijatyöpajan ja Valma-kyselyn vaikutusten arviointi	9
Johtopäätökset	10

Tarveselvityksen sisältö ja prosessi	12
Ohjaus- ja suunnitteluryhmä	12
Tarveselvityksen tavoite ja prosessi	13

Mikä on kansallinen kaupunkipuisto?	14
Arvokkaiden kulttuurimaisemien, luonnonmaisemien ja virkistysalueiden kokonaisuus	14
Yhteiset kriteerit arviointia varten	14
Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessi	15
Kaupungin rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa	15
Ympäristöministeriön rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa	16
Kansallista kaupunkipuistoa koskevat avainkysymykset	17
Kansalliset kaupunkipuistot Suomessa	19

Kansallisen kaupunkipuiston yleinen merkitys statuksen saaneille kaupungeille	22
Kyselyt vaikutusten arvioinnin pohjana	22
Eheyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu	22
Uusia liiketoimintamahdollisuuksia	24
Asumisviihtyvyyttä asukkaille	24
Haasteina tunnettuus ja statuksen hyödyntäminen	24
Osana kansallista verkostoa	25

Kansallisen kaupunkipuiston merkitys maankäytön suunnittelulle ja maapolitiikkaan statuksen saaneissa kaupungeissa	26
Kaavojen sisältö tarkastelu tehdään kaupunkipuiston arvopohjalta	26
Kaupunkipuisto selkeyttää lupamenettelyä	26
Kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä	26

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston teemat ja tarkastelualue	28
Tampereen kansallisen kaupunki-puiston tarkastelualueen alustava rajausta	28
Tampereen tarina kansallisen kaupunkipuiston pohjana	28
Tarkastelualueen osa-aluekuvaukset	33
I Tammerkoski ja Hämeenpuisto ympäristöineen	34
II Pyynikinrinne ja Pyynikki lähiympäristöineen	36
III Pispala ja Tahmela	38
IV Hatanpää, Viinikanlahti ja Pyhäjärven saaret	40
V Iidesjärvi, Kirkkosuonnotko, Vilusharju ja Viinikka	42
VI Kauppi–Niihama ympäristöineen	44
VII Näsijärvi saarineen sekä Lentävänniemen rantavyöhyke	46
Aluerajausehdotuksesta saadut palautteet	47

Kansallisen kaupunkipuiston merkitys ja vaikutukset Tampereelle ..	48
Kansallinen kaupunkipuisto ja Tampereen kaupungin strategiat	48
Kansallisen kaupunkipuiston moninaiset vaikutukset	53
Kansallisen kaupunkipuiston arvioidut keskeiset vaikutukset Tampereella	54

Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle Tampereelle	57
Kriteerienmukaiset edellytykset	57
Kaavalliset edellytykset	57
Tampereen rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa	61
Johtopäätökset	62

Tiivistelmä

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen tavoitteena on ollut selvittää kansallisen kaupunkipuiston perustamisen edellytyksiä ja vaikutuksia Tampereella. Työn on käynnistänyt 17.9.2012 tehty valtuustoaloite. Hanketta on ohjannut pormestarin nimeämä ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana on toiminut apulaispormestari Pekka Salmi. Tarveselvitystä on valmistellut samassa yhteydessä nimetty kaupungin suunnitteluryhmä, joka on toiminut vuosina 2013–2016. Työryhmät ovat luovuttaneet tarveselvitysraportin 17.6.2016 pormestarille. Kaupunginhallitus hyväksyi selvityksen 20.2.2017.

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen tehtävänä on ollut tuottaa tietoa hanketta koskevan päätöksenteon ja mahdollisen hakemuksen pohjaksi. Työssä on selvitetty, mitä kansallinen kau-

punkipuisto merkitsisi Tampereelle. Selvityksessä on tutkittu kaupungille keskeisiä teemoja ja tarkasteltu erilaisia aluerajauksia sekä kansallisen kaupunkipuiston kriteerien ja kaavallisten edellytysten täyttymistä alueella. Tärkeänä osana selvitystä on ollut vaikutusten arviointi. Selvityksen yhteydessä on tehty laaja kysely eri kaupunkien kokemuksista kansallisesta kaupunkipuistosta. Vaikutusten arviointia on täydennetty myös asiantuntijatyöpajalla ja Valma-valmistelufoorumin kyselyllä.

Kansallinen kaupunkipuisto maankäyttö- ja rakennuslaissa

Kansallinen kaupunkipuisto on määritelty maankäyttö- ja rakennuslaissa (§ 68–71) ja se muodostuu kau-

pungin keskeisistä maisemista, puistoista, rakennuskulttuurista ja luontoalueista. Puiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö kaupungin hakemuksen pohjalta. Kaupunki laatii alueelle sen kehittämistä ohjaavan hoito- ja käyttösuunnitelman, jonka hyväksyy ympäristöministeriö. Suomeen on perustettu tähän mennessä kahdeksan kansallista kaupunkipuistoa: Hämeenlinnaan, Heinolaan, Poriin, Hankoon, Porvooseen, Turkuun, Kotkaan ja Forssaan. Ympäristöministeriön tavoitteena on perustaa Suomeen kymmenkunta kansallista kaupunkipuistoa.

Kaupunkipuistoa koskevat ympäristöministeriön määrittelemät kriteerit sisällön, kaupunkikeskeisyyden, laajuuden, eheyden, ekologisuuden sekä jatkuvuuden näkökulmista. Kansallisen kaupunkipuiston täytyy sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden kannalta

Näkymä Pyynikin näkötorjasta Näsijärven selälle. Maisema kertoo järvien ja harjun solmukohtaan syntyneen kaupunkimme tarinan. (Ranja Hautamäki)

tärkeitä luonnonalueita, Suomen ja kaupungin oman historian kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen ja puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti huomattavia viheralueita. Kansallisen kaupunkipuiston täytyy lisäksi olla osa kaupunkirakennetta eli alkaa ydinkeskustasta tai heti sen läheisyydestä. Kaupunkipuiston on oltava riittävän laaja sekä viher- ja sinirakenteeltaan niin yhtenäinen, että kaupunkipuistoa pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen. Alueen on oltava myös jatkuva eli liitettävä kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai maaseutuympäristöön. Ympäristöministeriön kriteerien lisäksi kansalliseen kaupunkipuistoon liitettävien alueiden arvojen pitää olla kaavoituksella turvattuja.

Tampereen tarina kansallisen kaupunkipuiston pohjana

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston ytimen muodostaa Tampereen tarina historiallisena teollisuuskaupunkina järvien ja harjujen solmukohdassa. Kaupungin historia kiteytyy Tammerkosken kansallismaisemaan, joka on kaupungin teollistumisen ja kaupungistumisen perusta. Tampereen tarina ja siihen pohjautuva alue on maassamme ainutlaatuinen ja vastaavaa ei ole kansallisten kaupunkipuistojen arvomaisemien verkostossa. Tarinaa ilmentää Tampereen tunnusomainen maisemarakenne: Pyynikin harjujakso, Kauppi-Niihaman selänne sekä Iidesjärven ja Kirkkosuon murroslaakso. Vesielementin eli keskeisen sinirakenteen muodostavat Pyhäjärven ja Näsijärven lahdet saarineen ja Iidesjärvi.

Teollisuuskaupunkihistoriasta kertovat erityisesti koskenrannan tehdasmiljööt, Tampella, Finlayson, Takon alue sekä Verkatehtaan konttori ja värjäämö. Myös Klingendahl, Lapinniemi ja Pyynikin Trikoo täydentävät teollisuuskaupungin tarinaa. Voimakkaan teollistumisen myötä maaseudun väestöä muutti tehtaiden palvelukseen kaupunkiin, minkä seurauksena syntyi merkittäviä työväen asuntopuistoja kuten esimerkiksi

Pispala, Petsamo, Lappi sekä Viinikka. Työväen asutushistoriaan liittyvät myös Punakylä ja Hämeenpuiston kupeessa oleva Amurinlinna. Härmälän huvilaranta kertoo teollisuuskaupungin herrasväen kesänvietosta. Teollisuuskaupungin historiaan kytkeytyvät lisäksi kansanpuistoina toimivat Kauppi, Pyynikki ja Viikinsaari sekä Niihaman siirtolapuutarha, joka on Suomen vanhin edelleen toimiva siirtolapuutarha.

Iidesjärven kukkivaa maisemaniittyä. (Riikka Söyrinki)

Kaupungin tarinaan kuuluvat myös sen keskeiset kaupunkitilat. Hämeenkatu ja Keskustori kirkkoineen ovat keskustan merkittävimpiä julkisia tiloja, joilla on myös kansallista symboliarvoa. Koskenvarren puistonauha ja Hämeenpuiston akseli ovat kaupunkilaisten olohuoneita. Omaleimainen ja arvokas aluekokonaisuus on lisäksi Pyynikin alue, johon liittyvät Pyynikinrinteen jugendin ihanteita noudatteleva asuinalue, Pyynikin kirkkokuisto, Pyynikin urheilukenttä ja Pyynikintori. Ajallista syvyyttä tuovat Reuharinniemen rautakautiset kalmistot, Messukylän kulttuurimaiseman keskiaikaiset piirteet ja 1700-luvulla perustettu Hatanpään kartano Pyhäjärven rannalla.

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue

Tarveselvityksessä on tutkittu kansalliseksi kaupunkipuistoksi soveltuvia alueita ja erilaisia rajausvaihtoehtoja. Työn pohjalta on laadittu alustava esitys tarkastelualueesta, joka perustuu Tampereen tarinaan historiallisena teollisuuskaupunkina järvien ja harjujen solmukohdassa. Alerajauksista ovat ohjanneet kansallista kaupunkipuistoa koskevat kriteerit sisällön, laajuuden, kaupunkikeskeisyyden, ekologisuuden, jatkuvuuden ja eheyden suhteen. Alueilla on lisäksi tunnustettuja suojeluarvoja ja niiden kaavatilanne tukee pääosin kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita. Alerajauksen kannalta tärkeät, mutta samalla maankäytöltään muuttuvat alueet, on esitetty tarkempaa selvitystä edellyttävinä muutosalueina. Näihin kuuluvat Eteläpuiston ja Viinikanlahden alue sekä Koukkuniemen ranta. Työn

aikana on keskusteltu myös mahdollisista laajenemisalueista, muun muassa Särkänniemestä ja Kalevankaasta.

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue täyttää hyvin kaupunkipuistoille asetetun *sisällön* kriteerin. Myös *kaupunkikeskeisyyden* kriteeri täyttyy hyvin. *Jatkuvuuden* ja *ekologisuuden* kriteeri täyttyy muun muassa Kaupin, Pyynikin, Pispalan ja järviolueiden osalta melko hyvin. Haasteellisin on *eheyden* kriteerin toteutuminen eli miten eri alueet saadaan luontevasti liitettyksi toisiinsa. Tämän kannalta ovat tulevaisuudessa tärkeitä erityisesti Eteläpuiston ja Viinikanlahden ranta-alue, Ranta-Tampellan ja Koukkuniemen ranta sekä Viinikanojan yhteys lidesjärvelle.

Kansallisen kaupunkipuiston alerajauksella on pääosin kaavallinen valmius hankkeen eteenpäin viemistä varten. Pääosa tarkastelualueesta on asemakaavoitettu ja asemakaavat tukevat suurelta osin kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteutumista. Huomattavia kaavallisia ristiriitatilanteita ei ole alueella. Tammikuussa 2016 hyväksytty keskustan strateginen osayleiskaava antaa myös hyvän tuen kansallisen kaupunkipuiston linjauksille. Se korostaa koskenvarren ja järvien rantojen virkistysmerkitystä sekä virkistysyhteyden jatkuvuutta. Koska strateginen osayleiskaava on kuitenkin yleispiirteinen, sen perusteella ei voida tehdä alerajauksia mahdollisessa hakuvaiheessa. Tämä koskee erityisesti niitä alueita, joissa kaupunkirakenne olennaisesti muuttuu. Osayleiskaava ei myöskään todennäköisesti riitä yksinään turvaamaan kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteu-

tumista maankäytön muutosalueilla. Tämän vuoksi on mahdollista, että tarvitaan lisäksi kaavoitusta ohjaavia erillismääräyksiä, jotka hyväksytään kaupunginhallituksessa. Mahdollisessa hakuvaiheessa on tarpeen myös keskustella tarkemmin, voidaanko jokin, kaavoitukseltaan keskeneräinen alue jättää pois alerajauksesta ja liittää kaupunkipuistoon myöhemmin, kun kaavatilanne ratkeaa.

Eteläpuiston käynnissä olevassa kaavatyössä on tiedostettu ja huomioitu alueen merkitys koskimiljöön ja Pyynikin yhdistäjänä sekä laadukkaana rantapuistona. Nämä tekijät ovat avainkysymyksiä myös kansallisen kaupunkipuiston kannalta. Kaavoituksen edetessä voidaan tarkentaa, mikä alue liitettäisiin mahdolliseen kaupunkipuistorajaukseen. Viinikanlahden alue on kaupunkirakenteen muutosaluetta ja keskuspuhdistamon siirryttyä merkittävä täydennysrakentamisen alue. Rantakaistale on nykyisin kaavassa viheraluetta ja myös keskustan strateginen osayleiskaava tukee rannan virkistysyhteyttä. Koska alue kuitenkin huomattavasti muuttuu ja rantavyöhykettä täytetään, virkistysalueen tarkkaa alerajauksia on mahdotonta tehdä mahdollisen hakuvaiheen kannalta. Alue edellyttääkin lisäselvityksiä. Viinikanoja on tällä hetkellä katu-alueita ja vaatii kokonaisvaltaista kehittämistä virkistysyhteyden parantamiseksi. Tavoitteen toteutuminen vaatii kuitenkin huomattavia liikenteellisiä ja kaupunkirakenteellisia muutoksia. Keskustan strateginen osayleiskaava tukee tavoitetta, mutta alue edellyttää kuitenkin lisäselvityksiä mahdollisen hakuvaiheen kannalta. Koukkuniemen käynnissä oleva asemakaava tukee järven rantareitin toteutumista. On oletettavaa,

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue ja sen keskeiset osa-alueet.

että alueen asemakaavatyö valmistuu ennen mahdollista hakuvaihetta.

Muiden kaupunkien kokemukset vaikutusten arvioinnin pohjana

Kansallisen kaupunkipuiston hyödyistä tai merkityksestä ei ole Suomessa aiemmin tehty kattavaa seuranta- tai tutkimusta. Tampereen tarveselvitystä varten tehtiin neljä kyselyä, joissa selvitettiin kansallisen kaupunkipuiston vaikutuksia erityisesti maankäytön suunnitteluun sekä elinkeino- ja maapolitiikkaan. Vastaajina olivat Hangon, Heinolan, Hämeenlinnan, Porin, Porvoon ja Turun kaupunkien kansallista kaupunkipuistoa valmistelleet henkilöt kaupunkisuunnittelun, puistosuunnittelun, kiinteistötoimen ja elinkeinoyhdistöjen vastualueilta. Lisäksi tehtiin kysely hankkeen valmisteluprosessista valmisteluvaiheessa olevien kaupunkien edustajille eli Forssan, Kotkan, Kuopion, Rovaniemen, Seinäjoen ja Valkeakosken edustajille. Myös prosessin keskeyttäneitä tahoja, Helsinkiä ja Oulua, kuultiin.

Kyselyn perusteella kansallinen kaupunkipuisto on koettu arvostetuksi statukseksi ja hyödylliseksi työkaluksi kestävän kaupunkisuunnittelun edistämiseksi. Kansallisen kaupunkipuiston avulla alueen kehittämistä voidaan ohjata kokonaisvaltaisesti pitkälle tulevaisuuteen yhteisesti sovittuja arvoja säilyttäen ja hyödyntäen. Kaupunkipuiston avulla selvennetään ja tarkennetaan keskeisten alueiden maankäytön suunnittelua ja voidaan tukea kaupungin strategioiden toteutumista. Kansallisen kaupunkipuiston valmistelu-

prosessin on koettu parantaneen myös kaupungin eri hallintokuntien välistä yhteistyötä sekä kaupunkilaisien tietoisuutta omasta elinympäristöstä. Kaupungit ovat nähneet kansallisen kaupunkipuiston myös hyödyllisenä työkaluna kaupungin imagon rakentamisessa ja markkinoinnissa.

Kyselyn perusteella kansallisella kaupunkipuistolla ei ole ollut kielteisiä vaikutuksia maankäytön suunnitteluun. Hanke ei estä alueiden kehittämistä. Kansallinen kaupunkipuisto ei ”museoi” rajauksen sisällä olevia alueita eli määritettyjen arvojen säilymistä tukevaa kehittämistoimintaa on alueella mahdollista tehdä. Useimmissa statuksen saaneissa kaupungeissa on tehty asemakaavojen muutoshankkeita kansallisen kaupunkipuiston sisällä. Kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sisällä tapahtuvissa kaavoitusprosesseissa vaikutusta on lähinnä sisältöjen tarkasteluun, jota tehdään kaupunkipuiston kriteerit ja hoito- ja käyttösuunnitelma huomioiden. Lain mukaan kansallisella kaupunkipuistolla ei ole vaikutusta rajauksen ulkopuolisiin alueisiin, jollei kaupunki itse halua huomioida kaupunkipuistoa niiden suunnittelussa.

Kyselyjen perusteella uutena asiana kaavoitusprosesseissa on ympäristöministeriön osallisuus konsultatiivisessa roolissa. Kaupunki voi kuitenkin itse päättää, miten se haluaa asioida ympäristöministeriön kanssa. Ympäristöministeriön työ keskittyy kansallisen kaupunkipuiston valmistelu- ja hakuvaiheeseen. Hanke ei muuta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen asemaa kaavoitusprosesseissa.

Kyselyn mukaan yhtenä keskeisenä haasteena on kansallisen kaupunkipuistokonseptin tunnettuus. Status voidaan erheellisesti tulkita suojelupäätöksenä, joka estää alueen kehittämistä. Status ei myöskään automaattisesti tuo lisäarvoa, mikäli sitä ei hyödynnetä kaupunkisuunnittelussa ja markkinoinnissa. Huolta herättää myös päätävävallan liukuminen kaupungin päättäjiltä ympäristöministeriölle tai ELY-keskuksille. Kansallisen kaupunkipuiston valmistelun keskeyttäneet kaupungit totesivat, että puistokokonaisuuden kehittäminen voidaan tehdä yleiskaavatyön ja asemakaavoituksen yhteydessä. Kaupunkipuiston tarkka rajaus nähtiin ongelmallisena, ja pelättiin päätöksenteon hankaloitumista. Haasteena on nähty myös eri hallintokuntien sitoutuminen hankkeeseen statuksen saamisen jälkeen.

Asiantuntijatyöpajan ja Valma-kyselyn vaikutusten arviointi

Mahdollisella kansallisella kaupunkipuistolla on arvioitu monenlaisia vaikutuksia Tampereella. Hyötyinä on nähty mahdollisuus kokonaisvaltaiseen, pitkäjänteiseen ja kestäväan kaupunkisuunnitteluun sekä Tampereen tarinan vahvistamiseen. Hankkeen on arvioitu tukevan myös kaupunkiluonnon ja rakennetun kulttuuriympäristön kehittämistä eheänä kokonaisuutena. Kansallisen kaupunkipuiston on arvioitu korostavan tamperelaisten virkistysmahdollisuuksia ja asukkaiden hyvinvointia. Kansallisella kaupunkipuistolla on nähty myös arvoa matkailun ja kaupungin imagon kannalta.

Kaupunkipuisto-hankkeella on arvioitu olevan myös kielteisiä vaikutuksia. On koettu, että puistojen ja muiden alueiden säilyttämiseksi ei tarvitse siirtää kaupungin ratkaisuvalltaa ympäristöministeriölle. Kaupungin pitää luottaa omaan kykyyn tehdä järkeviä päätöksiä. Päätöksen on epäilty toimivan myös mahdollisena jarruna uusien kehittämistarpeiden toteutuksessa. Lisäksi statuksen hyödyllisyys riippuu siitä, kuinka suunnitellut asiat konkretisoituvat ja miten eri hallinnonalat sitoutuvat hankkeen toteuttamiseen.

Johtopäätökset

Tarveselvityksen yhteenvedona voidaan todeta, että Tampereen tarina ja sen pohjalta muodostettu tarkastelualue luovat hyvän lähtökohdan kansallisen kaupunkipuiston eteenpäin viemiseen. Kansallinen kaupunkipuisto on myös linjassa kaupungin strategioiden kanssa. Hahmotetulla tarkastelualueella on pääosin kaavalliset edellytykset hankkeelle. Maankäytön muutosalueet ja muutamat eheyden kannalta kriittiset avainkohteet vaativat vielä lisäselvitystä. Esimerkik-

si Viinikanlahden ranta muuttuu tulevaisuudessa voimakkaasti, minkä vuoksi sitovaa aluerajausta on tässä vaiheessa mahdotonta tehdä, vaikka strateginen osayleiskaava tukeekin periaatteessa rannan virkistysyhteyden turvaamista. Mahdollisen hakuvaiheen osalta muutosalueet voivat edellyttää kaavoitusta ohjaavien erillismääräysten antamista perustamispäätöksen yhteydessä. Lisäksi on selvitettävä tarkemmin, voidaan-ko kaavoitukseltaan keskeneräiset alueet jättää osittain rajauksen ulkopuolelle, nk. optioalueiksi, jotka liitetäisiin kaupunkipuistoon myöhemmin. Muutamien

Tehtaat, julkiset rakennukset ja puistot muodostavat koskimaiseman ainutlaatuisen siluetin. Kuva valoviikkojen avajaistapahtuman väriloistosta. (Ergin Atacan)

muutosalueiden asemakaavoitus on jo käynnissä ja on todennäköistä, että niiden kaavallinen valmius saavutetaan ennen mahdollista hakuvaihetta.

Tarveselvityksen valmisteluun liittyneissä keskusteluissa kansallisella kaupunkipuistolla on pääosin nähty monenlaisia hyötyjä ja mahdollisuuksia. Hankkeeseen on arvioitu liittyvän muutamia haittoja, joista keskeisimmät ovat uhka maankäytön suunnittelun vaikeutumisesta ja pelko päätösvallan siirtymisestä ympäristöministeriölle. Lisäksi on epäilty, tuoko status

riittävästi lisäarvoa kaupungille. Muille kaupungeille suunnatun kyselyn perusteella voidaan todeta, että kansallinen kaupunkipuisto on koettu varsin hyödylliseksi ja statukseltaan tavoittelemisen arvoiseksi. Hankkeella ei ole ollut kielteisiä vaikutuksia maankäytön suunnitteluun tai maapolitiikkaan. Vaikutukset maa- ja kiinteistöpolitiikkaan on koettu muissa kaupungeissa neutraaleiksi. Epäily päätösvallan siirtymisestä ympäristöministeriölle ei saanut kyselyissä vahvistusta. Ympäristöministeriö vahvistaa hakemuksen sekä hoito- ja käyttösuunnitelman ja on sen jälkeen osallisena kan-

sallista kaupunkipuistoa koskevassa maankäytön suunnittelussa. Kaupunki itse kuitenkin päättää alueensa kehittämistavoitteista. Kyselyjen perusteella statuksen hyödyntäminen on riippuvainen kaupungin omasta aktiivisuudesta. Kansallisen kaupunkipuiston toteutuminen, kriteerien täytyessä, on siten ensisijaisesti kiinni kaupungin omasta tahtotilasta.

Näkymä Pyynikin kallioilta Pyhäjärven selälle. (Jarno Hietanen)

Tarveselvityksen sisältö ja prosessi

Ohjaus- ja suunnitteluryhmä

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvitys käynnistettiin 17.9.2012 laaditun valtuustoaloitteen pohjalta. Kaupunginvaltuuston päätöksellä valtuustoaloitteeseen vastattiin 15.4.2013 seuraavasti:

”Kaupunkiympäristön kehittäminen ja kaupunkikehitysryhmä käynnistävät osana keskustan strategista osayleiskaavatyötä aikaisempaa laajemman ja syvällisemmän tarveselvityksen kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta Tampereelle, mutta kaupunki ei tässä vaiheessa käynnistä kansallisen kaupunkipuiston perustamiseen tähtävää prosessia, koska se rajoittaa suunniteltuja kaavahankkeita mahdollisen kaupunkipuiston alueella ja sen välittömässä ympäristössä.”

Pormestarin päätöksellä nimettiin 30.10.2013 ja 4.2.2015 hankkeelle ohjaus- ja suunnitteluryhmät. Ohjausryhmän tehtäväksi määriteltiin tarveselvitystä valmistelevan suunnitteluryhmän työn ohjaaminen ja linjaaminen. Suunnitteluryhmän tehtäväksi määriteltiin kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen valmistelu. Vuosina 2013–2016 ohjaus- ja suunnitteluryhmään ovat osallistuneet seuraavat tahot:

Ohjausryhmä

Apulaispormestari Pekka Salmi (puheenjohtaja)
Ympäristöpäällikkö Kaisu Anttonen (varapuheenjohtaja)
Toimitusjohtaja Virpi Ekholm (2015–2016)
Toimitusjohtaja Ilkka Ojala (2013–2014)
Suunnittelujohtaja Taru Hurme
Maakuntakaavoitusjohtaja Karoliina Laakkonen-Pöntys
Tilaaajapäällikkö Risto Laaksonen
Asemakaavapäällikkö Sakari Leinonen (2013–2014)
Asemakaavapäällikkö Elina Karppinen (2015–2016)
Kiinteistöjohtaja Mikko Nurminen
Tilaaajapäällikkö Lauri Savisaari
Maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön päällikkö Tuija-Liisa Soininen
ELY-keskuksen rakennettu ympäristö -yksikön päällikkö Leena Strandén
Hankejohtaja Tero Tenhunen
Ympäristönsuojelupäällikkö Harri Willberg

Suunnitteluryhmä

Yleiskaavapäällikkö Pia Hastio (puheenjohtaja)
Johtava erikoissuunnittelija Ranja Hautamäki (projektipäällikkö)
Vanhempi erikoissuunnittelija Pirkko Huttunen (2013–2014)
Projektiarkkitehti Elina Karppinen (2013–2014)
Projektiarkkitehti Lotta Kauppila (2015–2016)
Johtava erikoissuunnittelija Kaarina Kivimäki (2013–2014)
Kaupunginpuutarhuri Timo Koski
Rakennustutkija Hannele Kuitunen
Vanhempi erikoissuunnittelija Dani Kulonpää (2013–2014)
Projektiarkkitehti Iina Laakkonen (2015–2016)
Arkkitehti Minna Seppänen (2015–2016)
Metsätalouspäällikkö Anne Tuominen (2015–2016)
Projektiarkkitehti Veikko Vänskä (2013–2014)

Ohjausryhmän asiantuntijana on ympäristöneuvos Jukka-Pekka Flander ympäristöministeriöstä. Ohjaus- ja suunnitteluryhmien koordinaattorina toimii asiantuntija MMM Hanna Tajakka Konsulttipalvelu Viher-Arkista.

Tarveselvityksen tavoite ja prosessi

Tarveselvityksen tavoitteena on ollut tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi. Selvityksessä on pyritty vastaamaan kysymyksiin:

Mitä mahdollisia hyötyjä ja haittoja kansallisesta kaupunkipuistosta on?

Mitä teemoja ja alueita Tampereen kansallinen kaupunkipuisto sisältäisi?

Millaisia arvoja tarkastelualueella on?

Millainen on tarkastelualueen kaavatilanne ja miten se tukee kansallista kaupunkipuistoa?

Mitä kansallinen kaupunkipuisto merkitsisi Tampereelle?

Onko hankkeelle tarvetta?

Ohjausryhmä kokoontui 5 kertaa ja suunnitteluryhmä 14 kertaa. Työ jakaantui useisiin vaiheisiin: lähtöaineiston selvittämiseen, aluetarkasteluihin, Tampereen tarinan rakentamiseen ja vaikutusten arviointiin. **Alue-rajausten** osalta selvitettiin useita eri vaihtoehtoja ja lopulta päädyttiin selvityksessä esitettyyn esitykseen. Osana tarveselvitystä julkaistiin kesäkuussa 2015 **Tampereen tarina** -julkaisu, jossa eri alojen asiantuntijat valottavat kaupungin keskeisiä teemoja.

Vaikutusten arvioinnin olennaisena osana oli eri kaupungeille suunnattu laaja kysely. Vaikutusten arviointia täydensi lisäksi eri alojen asiantuntijoille suunnattu asiantuntijatyöpaja 17.12.2014.

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvityksen luonnosta esiteltiin yleisötilaisuuksissa 1.6.2015 ja 14.4.2016. Aineisto oli lisäksi kommentoitavana

Valma-valmistelufoorumissa 22.6.–15.8.2015. Hanketta esiteltiin 2.12.2014 ja 23.8.2016 yhdyskuntalautakunnassa sekä 18.8.2016 sivistys- ja elämänlaatupalvelujen lautakunnassa, 25.8.2016 osaamis- ja elinkeinolautakunnassa ja 30.8.2016 ympäristö- ja rakennusjaostossa. Selvitys vietiin kaupungin johtoryhmään 17.6.2016 ja kaupunginhallitukseen 20.2.2017, jolloin päätettiin seuraavasti: ”*Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarveselvitys hyväksyttiin. Tampere etenee kohti kansallisen kaupunkipuiston hakuvaihetta, laatii tarvittavat*

lisäselvitykset hankkeen kannalta keskeisistä kaupunkirakenteen muutosalueista, määrittelee alueen rajauksen uudelleen sekä käynnistää hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelun.”

Tarveselvityksen kirjoittamisesta on vastannut hankkeen projektipäällikkönä toimiva johtava erikoissuunnittelija Ranja Hautamäki ja tarveselvityksen koordinaattori MMM Hanna Tajakka. Osa-alueiden kaavatilanteen kuvauksesta on vastannut projektiarkkitehti Aulikki Graf.

Hämeenkatu ja perinteisten valoviikkojen tuietta. (Ergin Atacan)

Mikä on kansallinen kaupunkipuisto?

Arvokkaiden kulttuurimaisemien, luonnonmaisemien ja virkistysalueiden kokonaisuus

Kansallinen kaupunkipuisto on maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999, 9. luku, 68–71 §) määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki on sitoutunut.

Kansallinen kaupunkipuisto kokoa yhteen kaupunkirakenteen eri osat: luonnonympäristön, rakennetun viherympäristön, kulttuuriympäristön ja arkkitehtuurin. Sen tavoitteena on toimia eheyttävänä ja kestävää kehitystä tukevana kaupunkisuunnittelun työkaluna. Sen avulla kaupunki määrittää kaupungin kulttuuriset, historialliset, ekologiset ja esteettiset arvot, jotka halutaan säilyttää tuleville sukupolville sekä toimenpiteet näiden arvojen säilyttämiseksi, hoitamiseksi ja kehittämiseksi.

Kaupunkipuiston avulla voidaan yhdistää kaupungin eri aikakausilta peräisin olevia ja toisistaan etäällä olevia arvokkaita kohteita yhdeksi kokonaisuudeksi. Arvokkaiden kohteiden yhdistäjänä voivat olla esimerkiksi siniviherreitit eli vesi- ja viherväylät. Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteena on olla sinirakenteen, viherrakenteen ja rakennetun kaupunkirakenteen kokonaisuus, jonka avulla voidaan kertoa kaupungin tarinaa.

Kaupunkipuisto liittyy kaupunkikeskustan kaupungin ulkopuolella olevaan luontoympäristöön ja maaseutu-ympäristöön. Sillä on ekologista merkitystä ja lisäksi sen avulla voidaan tarjota kaupunkilaisille viihtyisiä olohuone ja aktiivinen toimintaympäristö. Samalla se tukee elinkeinoelämää ja kilpailukykyistä toimintaympäristöä sekä vahvistaa kaupungin imagoa.

Kaupunkipuistoon voi kuulua kunnan, valtion, muiden julkisyhteisöjen sekä yksityisten maa- tai rakennuskiinteistöjä. Pääsääntöisesti kaupunkipuisto perustetaan valtion, kunnan tai seurakunnan omistamille maa-alueille. Myös yksityisiä alueita voidaan liittää mukaan. Ilman suostumusta yksityinen alue voidaan liittää rajaukseen, jos sille ei anneta maankäyttö- ja rakennuslain 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä eli ohjeita esimerkiksi hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Jos yksityiselle alueelle on tarvetta määrittää ohjeita hoidon tai käytön suhteen, jotta se voidaan liittää kaupunkipuistorajaukseen, on liittämiseksi saatava lupa maanomistajalta.

Yhteiset kriteerit arviointia varten

Kansallisen kaupunkipuiston tulee täyttää neljä ympäristöministeriön sille asettamaa kriteeriä, jotka ovat 1) sisällön, 2) kaupunkikeskeisyyden, 3) laajuuden ja eheyden sekä 4) ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteerit. Kriteerejä käytetään kansallisten kaupunkipuistojen tunnistamisessa ja arvioinnissa, mikä takaa kau-

pungeille tasapuolisen kohtelun ja kaupunkipuistojen valtakunnallisen tason säilymisen.

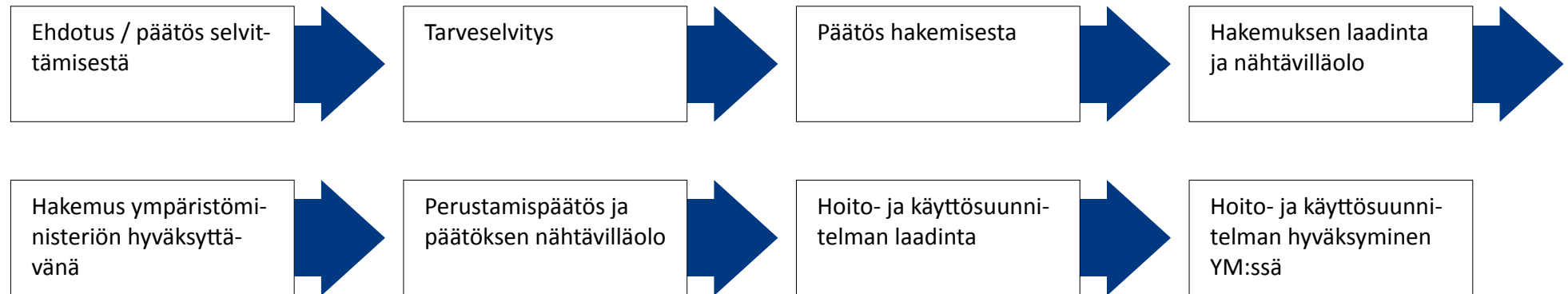
Sisällön kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksiin ja puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.

Kaupunkikeskeisyyden kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto on osa kaupunkirakennetta eli alkaa ydinkeskustasta tai heti sen läheisyydestä.

Laajuuden ja eheyden kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto on puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä viher- ja sinirakenteeltaan niin yhtenäinen, että kaupunkipuistoa pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen.

Ekologisuuden ja jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että alueelle muodostuu lajiston siirtymisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä. Lisäksi alueen tulee olla jatkuva eli liittyttävä välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun.

Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessi

Kaupunkipuiston valmistelu etenee kaaviossa esitetyllä tavalla.

Kaupungin rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa

Kansallinen kaupunkipuisto syntyy kaupungin omien prosessien tuloksena. Kaupunki selvittää ja luo edellytykset kaupunkipuistolle ja esittää niiden pohjalta halutessaan puiston perustamista ympäristöministeriölle. Kaupunki itse myös määrittelee, miten status-ta hyödynnetään. Hanke valmistellaan yhteistyössä eri hallintokuntien, toimijoiden, kaupunkilaisten sekä kaupunkipuiston alueella maata tai rakennuksia omistavien tahojen kanssa. Valmistelussa noudatetaan demokraattista kunnallista päätöksentekoa. Hankkeessa on järjestettävä viralliset käsittelyt ja kuulemiset, kuten muissakin kuntapäätöksissä. Kaupunkipuiston toteutuminen edellyttää kaupungin demokraattista,

yhtenäistä näkemystä asiasta ja sitoutumista hankkeeseen.

Kansallisen kaupunkipuiston **valmisteluvaiheessa** kaupunki määrittelee alueen erityisarvot ja kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen, jolla arvot voidaan säilyttää. Erityisarvojen säilyminen on turvattava maankäytön ratkaisuilla ja kaavoituksella. Perusteet erityisarvoille ja niiden säilyttämiselle pitää löytyä joko maakunta-, yleis- tai asemakaavoista tai erillisistä suojelupäätöksistä. Jos alueella ei ole lainvoimaisia kaavaa tai säilytettävää arvoa ei ole suojeltu muilla päätöksillä, kaupunginhallitus voi antaa kaupunkipuistohakemuksen yhteydessä määräyksen alueen tulevaisuutta kehittämistä kansallisen kaupunkipuiston hengen ja alueen arvon säilymistä tukien. Näin aluetta ei ole

tarpeen kaavoittaa kansallisen kaupunkipuiston valmistelun aikana vaan kaavoitus voidaan siirtää myöhemmään vaiheeseen.

Kansallisen kaupunkipuiston **hakemisvaiheessa** kaupunki valmistelee hakemuksen ympäristöministeriölle. Hakemus sisältää aluerajauksen ja perusteet erityisarvojen turvaamiseen.

Statuksen voimassaolovaiheessa kaupunkipuistoa hoidetaan ja kehitetään sen luonnon- ja kulttuuriperinnöllisiä arvoja vaalien ja vahvistaen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kaupunki laatii alueelle **hoito- ja käyttösuunnitelman**, jonka hyväksyy ympäristöministeriö. Kaupunkilaisille ja maanomistajatahoille varataan mahdollisuus osallistua suunnitel-

man tekoon. Hoito- ja käyttösuunnitelmalla ohjeistetaan tarkemmin alueen kehittämistä ja hoitamista siten, että arvot säilyvät myös tulevaisuudessa. Hoito- ja käyttösuunnitelma ja alueen kaavoitus eivät saa olla ristiriidassa. Hoito- ja käyttösuunnitelma perustuu voimassa oleviin kaavoihin ja tukee niitä.

Ympäristöministeriön rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa

Ympäristöministeriön tehtävänä on toimia valmistelu- ja hakemisvaiheessa kaupungin konsultatiivisena apuna, tukena ja tiedonjakajana sekä antaa tarvittava tietämys kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi. **Valmisteluvaiheessa** ympäristöministeriö ja kaupunki tarkastelevat yhdessä kaupunkipuiston rajausehdotuksia, sisältöjä ja arvoja kriteerien kannalta. Näin varmistetaan, että hanke täyttää ympäristöministeriön kansalliselle kaupunkipuistolle asettamat kriteerit. Ympäristöministeriö ei tee kaupungin puolesta päätöksiä erityisarvojen tai alueen rajauksen esityksiksi. Kaikki kansallisen kaupunkipuiston sisältöön, rajaukseen, valmisteluun tai hakemiseen liittyvät päätökset tehdään kaupungin sisällä.

Hakemisvaiheessa ympäristöministeriö tekee päätöksen kansallisen kaupunkipuistostatuksen myöntämisestä kaupungin esityksen pohjalta. Statuksen myöntämisen perusteena on kaupunkipuistolle asetettujen kriteerien täytyminen ja että alueella on erityisarvoja, jotka on turvattu joko maakunta-, yleis- tai asemakaavoissa tai ne on suojeltu lailla. Ympäristömi-

KAUPUNGIN ROOLI

VALMISTELUVAIHE

- päättää säilytettävistä erityisarvoista
- määrittää aluerajaus
- varmistaa kaavoituksen ja tarvittavien suoje-lutoimenpiteiden riittävyys alueella
- osallistaa alueen käyttäjät
- työskennellä yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa
- hoitaa tarvittavat kuulemiset ja nähtävilläolo.

HAKEMISVAIHE

- valmistella hakemus
- antaa mahdolliset määräykset alueen kehittä-misestä
- hoitaa tarvittavat kuulemiset ja nähtävilläolo
- laatia hoito- ja käyttösuunnitelma.

STATUKSEN VOIMASSAOLOVAIHE

- ohjata kaupunkipuistoalueen kehittämistä kriteerien ja hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti
- varmistaa arvojen säilyminen
- hyödyntää statusta kaupungin kehittämisessä.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN ROOLI

VALMISTELUVAIHE

- toimia kaupungin konsultatiivisena apuna, tukena ja tiedonjakajana
- antaa tarvittava tietämys kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi.

HAKEMISVAIHE

- auttaa hakemuksen laadinnassa
- tehdä päätös statuksen saamisesta
- hyväksyä hoito- ja käyttösuunnitelma.

STATUKSEN VOIMASSAOLOVAIHE

- osallistua kaupungin pyytäessä kansallisen kaupunkipuiston alueen kaavoitushankkeisiin asiantuntijana
- seurata tasapuolisesti eri kaupunkipuisto-hankkeiden toteutumista ja varmistaa, että kriteerit tulee tulkittua tasa-arvoisesti eri hankkeissa.

Kaupungin ja ympäristöministeriön roolit kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessissa.

nisteriö hyväksyy myös hoito- ja käyttösuunnitelman kaupungin esityksen pohjalta. Hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksymisen perusteena on kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteutuminen.

Statuksen voimaan tultua kaupunki ja ELY-keskus toteuttavat kaupunkipuistoalueelle tehtävät mahdolliset kaavamuutokset ja -päätökset normaalikäytännön mukaisesti. Ympäristöministeriön edustus voidaan kaupungin niin halutessa kutsua osalliseksi kaavoitustyöhön. Lisäksi ympäristöministeriön velvollisuutena on seurata tasapuolisesti eri kaupunkipuistohankkeiden toteutumista ja varmistaa, että kriteerit tulkitaan tasa-arvoisesti eri hankkeissa.

Kansallista kaupunkipuistoa koskevat avainkysymykset

Ohjausryhmä asetti suunnitteluryhmälle selvitettäväksi erityiskysymyksiä, jotka se näki tärkeiksi hankkeen selvitysvaiheessa. Seuraavassa on esitetty ympäristöneuvos Jukka-Pekka Flanderin vastaukset kysymyksiin.

Miten kansallinen kaupunkipuisto liittyy eri kaavajärjestelmiin lainsäädännössä?

Kansallisen kaupunkipuiston säädökset ovat omana lukunaan maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999). Sen 68 §:n 1 momentissa luetellaan ne erityiset arvot, joiden säilyttämiseksi ja hoitamiseksi kansallinen kaupunkipuisto voidaan perustaa. Saman pykälän 2 momentissa todetaan, että *”Kansalliseen kaupunkipuis-*

toon voidaan osoittaa alueita, jotka tämän lain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- ja suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön”.

Kansallisen kaupunkipuiston erityisten arvojen säilyttämisvaatimus toteutetaan maankäyttö- ja rakennuslain mukaisin kaavoin, joita voivat – alueen sijainnista tai luonteesta riippuen – olla asema- ja yleiskaava(t) sekä maakuntakaava ja joillakin alueilla seutukaava. Kansallisen kaupunkipuiston edellytys on, että siihen sisällytettävien alueiden keskeisten ominaispiirteiden säilyminen on mainituilla kaavoilla riittävällä tavalla turvattu. Kaava-alueet eivät ole päällekkäisiä, vaan yhden alueen ominaispiirteiden säilyminen on voitu turvata asemakaavalla, toisen yleiskaavalla, kolmannen maakuntakaavalla.

Osalla alueista ei tarvitse olla kaavaa, jos erityiset arvot on turvattu jonkin muun lain, kuten muinaismuistolain, luonnonsuojelulain, kirkkolain, rakennussuojelulainsäädännön tai jonkun muun lain perusteella.

Koska kansallinen kaupunkipuisto voidaan perustaa vain kaupungin hakemuksesta, kaupungin tulee hakemuksessa osoittaa, että kansalliseksi kaupunkipuistoksi rajatun alueen erityiset arvot on riittävällä tavalla mainituilla kaavoilla ja suojelupäätöksillä turvattu. Kansallisen kaupunkipuiston päätös perustuu mainittuihin kaavoihin eikä se siten itsessään ole kaavaratkaisu.

Mitä vaikutuksia on kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisällä tai rajauksen vieressä maankäytön suunnittelulle?

Lainvoimaiset kaavat ja suojelupäätökset ohjaavat maankäyttöä kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisällä. Jos kaupunki hakee kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätöstä niin, että jokin pieni osa haetusta alueesta ei täytä tuota lainvoimaisen kaavan ehtoa, voidaan päätöksen yhteydessä antaa määräys, jonka mukaisesti alue myöhemmin kaavoitettaisiin – sitten kun alue muutenkin tulisi kaavoitettavaksi. Aluetta ei tarvitse erikseen päätöksen saamista varten kaavoittaa. Määräys on lakitekstiä ja tarkoittaa käytännössä ohjeistusta kyseisen alueen tulevalle kaavoittamiselle. Määräyksen sisällyttäminen ympäristöministeriön päätökseen edellyttää aina kaupunginhallituksen hyväksyntää. Muut alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelmasa, jonka kunta laatii ja ympäristöministeriö hyväksyy. Maankäyttö- ja rakennuslaissa 70 §:n 4 momentissa todetaan selkeästi, että *”Kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvan alueen kaavoituksessa ja muussa alueeseen vaikuttavassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on otettava huomioon puistoa koskevat määräykset.”*

Kansallisen kaupunkipuiston perustamisella ei ole juridisia vaikutuksia päätöksen ulkopuolisiin alueisiin – olivat ne sitten kaupunkipuiston rajan vieressä tai kauempana.

Onko syntynyt kitkatilanteita kansallisten kaupunkipuistojen ja maankäytön suunnittelun välille?

Kitkatilanteita ei juurikaan ole ollut. Yhdeksi kitkatilanteeksi voisi kuvata Hangon kaupungin käynnistämisen Casinon ympäristön kaavahankkeen yhteydessä esiin nousseet asiat. Alueen kehittämissuunnitelmat sisälsivät elementtejä, jotka olisivat toteutuessaan kaavaillussa mittakaavassa vaikuttaneet epäedullisesti alueen ominaispiirteisiin eli rakennettuun kulttuuriympäristöön sekä viher- ja luonnonympäristöön. Kyseessä oli hanke, joka oli lähtenyt liikkeelle ulkopuolisesta aloitteesta jo ennen kuin kaupunkipuistolle oli hyväksytty hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Alueella järjestettiin katselmus, jonka tuloksena kaupunki päätti ryhtyä hoito- ja käyttösuunnitelman laadintaan. Siinä yhteydessä on tarkoitus määritellä suunnittelun tavoitteet kyseisen arvoalueen osalta. Kaupungissa ollaan tyytyväisiä tilanteen saamaan käänteeseen, ja hoito- ja käyttösuunnitelmaa tehdään huolellisesti. Kansallinen kaupunkipuisto on kyseisen tapauksen jälkeen nostanut statustaan merkittävästi.

Miten kansallinen kaupunkipuisto joustaa tulevaisuuden, tällä hetkellä ennakoimattomien tarpeiden näkökulmasta?

Kansallisen kaupunkipuiston ”jousto” perustuu kysymyksen 2 yhteydessä kuvattuihin kaavoihin ja suoje-lupäätöksiin. Kansallinen kaupunkipuisto mahdollistaa monia uusia toimintoja, kunhan alueen erityisarvot säilyvät ja vahvistuvat. Tästä voi esimerkkinä maini-

ta Porin Jazz-areenan, joka on kokonaan kansallisessa kaupunkipuistossa. Aluetta on viime vuosina kehitetty hoito- ja käyttösuunnitelman periaatteiden mukaisesti. Toiminta on monipuolistunut, mutta samalla historiallinen Kirjurinluodon puisto on kohentunut sekä siihen liittyvä perinteinen puistokahvila kunnostettu ja saatu aktiivisempaan käyttöön.

Mikä on ympäristöministeriön rooli kansallista kaupunkipuistoa koskeissa hankkeissa? Vaikuttaako tämä ELY:n asemaan?

Ympäristöministeriön keskeisin rooli on koordinoi-da Suomen kansallisten kaupunkipuistojen verkoston kehittämistä ja varmistaa, että verkostoon pyrkivät kaupungit todella täyttävät paitsi maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset laatuvaatimukset niin myös siinä kaupunkipuistolta edellytettävät säilyttämisvaatimukset sekä asianmukaisen hoidon edellytykset. Koska verkostoon on ollut pyrkimässä enemmän kaupunkija kuin siihen on perusteltua niitä ottaa, on kaupunkipuistokandidaattien arvioimiseksi luotu neljä teknistä kriteeriä, jotka kandidaattien on täytettävä. Tämä takaa sen, että kaupunkien kohtelu on tasapuolista.

Kun kansallinen kaupunkipuisto on perustettu ja sille on hyväksytty hoito- ja käyttösuunnitelma, on kaupungin asia, miten se haluaa asioida ympäristöministeriön kanssa. Kaikki kaupungit, joihin kansallinen kaupunkipuisto on perustettu, ovat halunneet pitää konsultatiivista yhteyttä ympäristöministeriöön. Ministeriö osallistuu myös kaupunkipuistojen vuotuisiin

verkostotapaamisiin, jossa kaikille yhteisiä teemoja käsitellään.

Lähes kaikkia jo perustettuja kansallisia kaupunkipuistoja ollaan laajentamassa. Ympäristöministeriö on kaupunkien pyynnöstä mukana näissä laajennusprosesseissa. Näin taataan se, että kaupungin hakemukseen voidaan reagoida mahdollisimman nopeasti ja toisaalta se, että uudet alueet ovat kaikessa suhteessa laajennuskelpoisia. Kaupunkien ja ympäristöministeriön yhteistyötä ei ole koettu rasitteeksi, vaan päinvastoin – sitä haluttaisiin lisää. Ministeriö on – sikäli kuin kaupungit pyytävät – asiantuntijana mukana myös yksittäisissä hankkeissa.

Ministeriöllä on myös tärkeä rooli Suomen kansallisen kaupunkipuistokonseptin tunnetuksi tekemisessä maailmalla. Kysyntä kasvaa koko ajan, koska kansallisen kaupunkipuiston konsepti koetaan moderniin, kestävään kaupunkisuunnitteluun integroituvaksi välineeksi. Tällä sektorilla kaupunkien ja ministeriön välistä yhteistyötä voitaisiin edelleen kehittää.

Kansallinen kaupunkipuisto ei muuta ELY:n asemaa kaavoitusprosesseissa. Kansallisen kaupunkipuiston statuksen saaneissa kaupungeissa ELY on yleensä ollut mukana tavalla tai toisella hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisessa, mutta sitä ei erikseen velvoiteta.

Jos kaava tai tulevat maankäytön suunnitelmat eivät luo varmuutta jonkin alueen liittämisestä kansallisen kaupunkipuiston alueeseen, miten meneteltäisiin mahdollisen hakemuksen yhteydessä?

Jos jollain alueella on puutteita kaavallisen sisällön tai maankäytön suunnitelmien sisällön osalta liittyen kansallisen kaupunkipuiston erityisten arvojen säilyttämiseen ja alue kuitenkin halutaan liittää rajaukseen, tehdään näiden alueiden osalta erillinen päätös, että niiden tulevassa kaavoituksessa ja maankäytön suunnittelussa huomioidaan kyseisten erityisten arvojen suojelu ja hoitaminen. Eli annetaan kysymyksen 2 yhteydessä mainittu määräys asiasta.

Näin on toimittu muun muassa Kotkassa useammassa kohteessa. Esimerkiksi Katariinan meripuisto on nykyisessä kaavassa teollisuusalue, Äijönvuoren metsäisellä ulkoilualueella ei ole lainkaan voimassa olevaa kaavaa ja Meriniemen ympäristössä oli vanhentunut kaavamerkintä. Näiden osalta kaupunginhallituksen päätöksessä todetaan, että *”kaupunginhallitus käynnistää asemakaavan tai asemakaavan muutoksen laatimisen Äijönvuoren, Katariinan Meripuiston, Meriniemen ns. kylpylähotellin korttelin ja Kymenlaakson keskussairaalan rannan alueille siten, että alueet osoitetaan virkistys- tai puistoalueiksi”*. Lisäksi kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisällä on useita vanhoja rakennuksia, joilla ei ole suojelukaavaa tai -merkintää. Näiden osalta kaupunginhallituksen päätöksessä todetaan, että *”kaupunginhallitus käynnistää asemakaavan tai asemakaavan muutoksen laatimisen arvokkaita rakennuksia ja ympäristöjä*

koskevan liiteluettelon kohteiden 27–57 alueille siten, että kohteiden kulttuurihistorialliset tai rakennustaiteelliset arvot suojellaan”.

Kansalliset kaupunkipuistot Suomessa

Ajatus kansallisten kaupunkipuistojen perustamisesta syntyi Ruotsissa. Vuonna 1995 perustettiin Tukholmaan Valtiopäivien erityislailla maailman ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto, nationalstadspark Ekoparken. Puistoidea poimittiin mukaan tuolloin Suomessa meneillään olleeseen maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen valmisteluun.

Vuonna 2015 Suomessa on yhteensä kahdeksan kansallista kaupunkipuistoa, jotka ovat perustamisjärjestyksessä:

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 10.1.2001)

Heinolan kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 6.5.2002)

Porin kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 6.5.2002)

Hangon kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 18.5.2008)

Porvoon kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 18.5.2010)

Turun kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 5.6.2013)

Kotkan kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 29.9.2014)

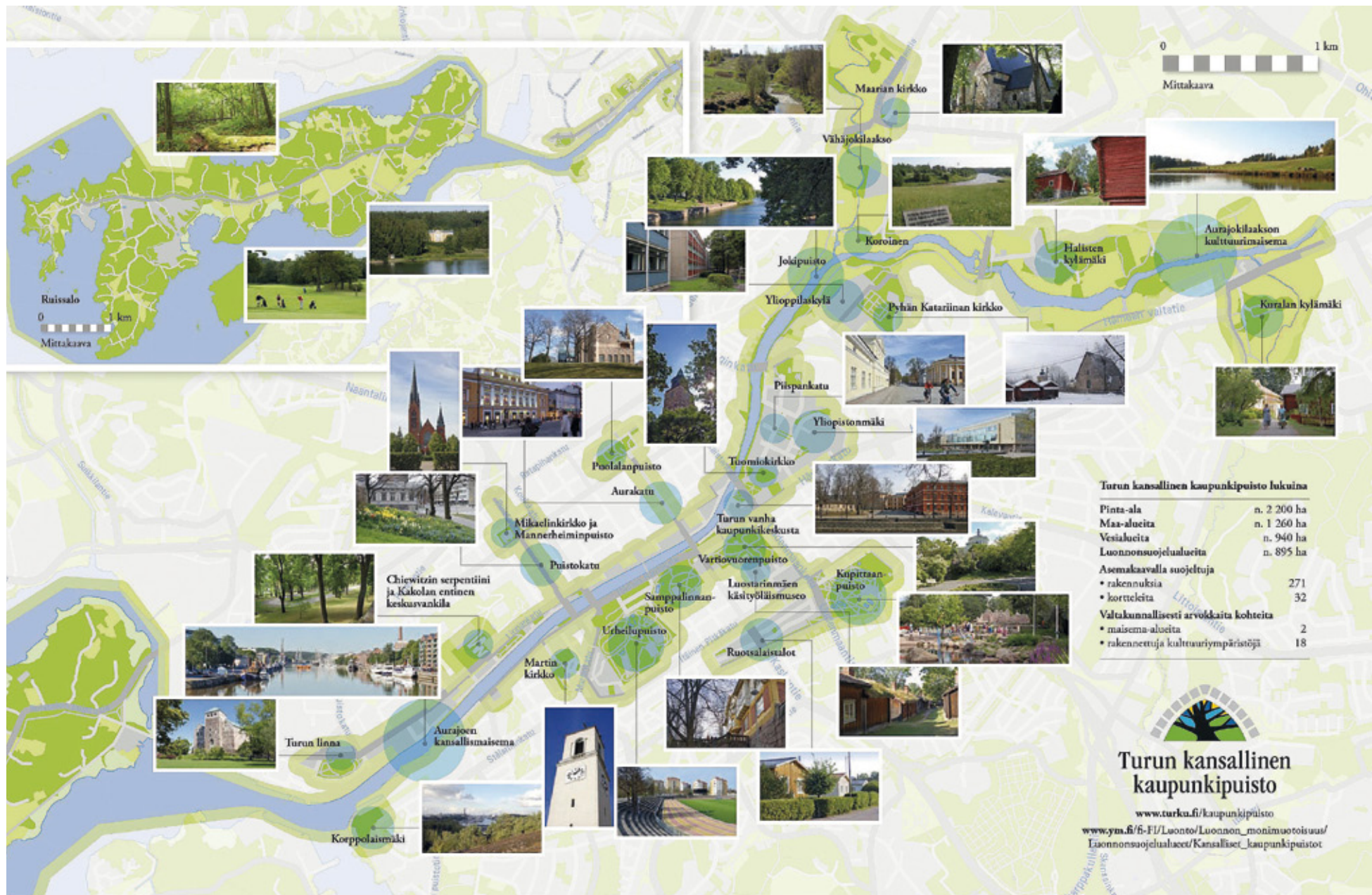
Forssan kansallinen kaupunkipuisto

(perustettu 30.3.2015).

Lisäksi usea kaupunki selvittää parhaillaan mahdollisuuksia perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Kaikkiin kaupunkipuistoihin on tarkoitus perustaa kymmenkunta.

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuistokokonaisuus alkaa kaupungin keskustasta ja kiertää Vanajaveden rantareitin ympäri linnan ja Aulangon maisemissa. Puisto liittyy kaupungin pohjois- ja koillispuolisiin pelto- ja metsäalueisiin, jotka jatkuvat metsäisinä koilliseen Evon kautta aina Pääjanteelle. Alue on yli kuusi kilometriä pitkä ja leveimmillään noin viiden kilometrin levyinen. Puiston maa-ala on noin 740 hehtaaria ja sen halkaisee kaupunkirakenteellisesti merkittävä Vanajavesi.

Heinolan kansallinen kaupunkipuisto kattaa keskeisimmät puisto- ja virkistysalueet ja ulottuu harjua ja vesistöjä myötäilevinä säteittäisinä lohkoina noin 20 neliökilometriä laajalle alueelle. Varsinaiseen puistoon sisältyvää maa-alaa siitä on puolet. Alueen rajaviivaa on peräti 80 kilometriä. Puiston ytimen muodostavat kaupunkikeskusta ja siihen kiinteästi liittyvä Heinolanharju sekä kirkonkylän kirkonseutu. Kaupunkipuistoon sisältyvät myös virkistys- ja puistoalueiksi kaavoitetut rannat ja saaret Ruotsalaista ja Konnivettä yhdistävän Jyrängönvirran tuntumassa sekä laajat virkistyskäytössä olevat metsät ja niihin liittyvät luonnonsuojelualueet harjun itäpuolella.

Turun kansallisen kaupunkipuiston ytimenä on Aurajoki ja siihen kytkeytyvät miljööt. (Turun kaupunki)

Porin kansallinen kaupunkipuisto on noin kymmenen neliökilometrin laajuinen Kokemäenjoen suistossa ja rannoilla sijaitsevien sekä rakennettujen että yhä viljelykäytössä olevien kulttuuriympäristöjen, puistojen ja puistokatujen, kaupunkimetsien ja jokivarsiluonnon yhdessä muodostama kansallisesti arvokas kokonaisuus. Porin kansallisen kaupunkipuiston erityispiirteitä ja vetovoimatekijöitä ovat historiallinen puistoarkkitehtuuri, ristikkäispuistojen kokonaisuus, rakennettu kulttuuriympäristö, mustavarisyhdyskunnat, pohjoismaiden laajin suistoalue sekä ennen kaikkea puiston muodostaman kokonaisuuden eheä viherrakenne ja puiston helppo saavutettavuus kaupunkikeskustassa ja sen tuntumassa.

Hangon kansallinen kaupunkipuisto on Suomen eteläisin ja pinta-alaltaan suurin. Sen kokonaispinta-ala on noin 6300 hehtaaria, johon kuuluu Hangon niemellä ympäröiviä merialueita saarineen noin 220 hehtaaria ja mantereelta maa-alueita noin 173 hehtaaria. Alue kuvaa hyvin koko kaupungin kehityshistoriaa sen perustamisesta vuodesta 1874 näihin päiviin saakka. Kaupunkipuiston alue käsittää mantereella kantakaupungin radan eteläpuolisia puisto-, virkistys-, ranta-, luonnonsuojelu-, luonto- ja Natura-alueita, kantakaupungin rakennus- ja kaavahistoriallisesti arvokkaita kaupunkinosia, kortteleita ja katualueita.

Porvoon kansallisen kaupunkipuiston alueella tulee esille Suomen historia maan varhaisista asutusvaiheista lähtien läpi keskiajan tähän päivään. Luonnonperintönsä puolesta alue edustaa uusmaalaista vaihtelevaa jokisuun luontoa. Pitkä asutushistoria ja

kulttuuri ovat jättäneet siihen jälkensä. Alueen maa-pinta-ala on hieman yli 1100 hehtaaria. Vesi-alueita on rajauksen sisällä yli 1000 hehtaaria. Näistä vesialueista kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvat Ruskiksen ja Stensbölen luonnonsuojelualueiden vesialueet.

Turun kansallinen kaupunkipuisto on kaupungin viher- ja virkistysverkoston arvokkainta ydin-alueita, noin 15 kilometriä Airistolta Kuralan elävän historian kylään saakka. Puiston ytimenä on Aurajoki-miljö. Kaupunkipuiston alueet ulottuvat Kuralan kylämäestä ja Aurajokilaakson kulttuurimaisemasta muun muassa Ylioppilaskylän, Turun vanhan kaupunkikeskustan sekä Chiewitzin serpentiinin ja Kakolan entisen keskusvankilan kautta aina Ruissaloon saakka. Turun kansallinen kaupunkipuisto perustuu kaupungin historialliseen asemaan Suomen vanhimpana kaupunkina, Itämeren kaupunkina sekä hallinnon, kirkon, tieteen, kaupan ja teollisuuden keskuksena.

Kotkan kansallisen kaupunkipuiston alue alkaa etelässä Lehmäsaarelta ja Ruotsinsalmen meritaitelun vesialueilta ja jatkuu rantapuistojen ja erilaisessa virkistyskäytössä olevien ranta- ja vesialueiden sekä rakennettujen kulttuuriympäristöjen välityksellä keskustan rakennetun kaupungin kautta Kymijoen haaroja myötäillen Siikakoskelle ja Korkeakoskelle. Alueen pinta-ala on noin 2400 hehtaaria. Kotkan rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa on säilyttänyt kertomus alun perin Itämeren ja Kymijoen antimien varaan syntyneestä linnoitus- ja rajakaupungista, joka sittemmin on vesivoiman ja hyvien satamiensa turvin kasvanut moni-ilmeiseksi satama- ja teollisuuskaupun-

giksi. Moderni Kotka on jokiluonnon sekä merenranta- ja saaristoluonnon monimuotoisuutta vaaliva vehreiden puistojen palvelukaupunki.

Forssan kansallisen kaupunkipuiston pinta-ala on noin 814 hehtaaria. Se kertoo vuosisataisen maa-seutu ympäristön nopeasta muutoksesta teollisuustoimintojen tyyssijaksi. Forssassa on nähtävissä teollisuus- ja asuinrakentamisen historia vaiheineen ja rakennustapoineen. Punatiilien teollisuusrakennusten ympärille muodostui yhdyskunta, jonka osat – puistot, työväen asuinalueet, koulut, päiväkodit ja muut palvelurakennukset sekä johtajien huvilat – muodostavat ainutlaatuisen kerroksellisen kaupunkirakenteen. Maisemallisina elementteinä ovat Loimijoen laakso ja sitä rajaava harju.

Kansallisen kaupunkipuiston yleinen merkitys statuksen saaneille kaupungeille

Kyselyt vaikutusten arvioinnin pohjana

Kansallisen kaupunkipuiston hyödyistä tai merkityksestä ei ole tehty kattavaa seuranta- tai tutkimusta. Hyödyn tai merkityksen määrittäminen on haasteellista, sillä niiden kokeminen riippuu, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan: kaupunkiorganisaation, päättäjien, asukkaiden, yritysten, matkailijoiden, kaupunkisuunnittelun, talouden, sosiaalisen hyvinvoinnin vai ympäristön näkökulmasta. Eri kaupungit ovat myös hakeneet kansallisen kaupunkipuiston statuksesta erilaisia hyötyjä, joten yleispäteviä hyötymittareita ei välttämättä voida määrittää.

Tätä tarveselvitystä varten on tehty neljä kyselyä: 1) kysely kansallisen kaupunkipuiston vaikuttavuudesta, merkityksestä ja markkinoinnista statuksen saaneille kaupungeille, 2) kysely valmisteluvaiheessa oleville kaupungeille valmisteluprosessista, 3) elinkeinokysely statuksen saaneiden kaupunkien elinkeinojohtajille ja alueellisille kauppakamareille sekä 4) maankäyttö- ja kiinteistötoimikysely statuksen saaneiden kaupunkien maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille.

Kysely kansallisen kaupunkipuiston vaikuttavuudesta, merkityksestä ja markkinoinnista toimitettiin sähköpostitse 8.1.2014 Hangon, Heinolan, Hämeenlinnan, Porin, Porvoon ja Turun kaupunkien kansallista kaupunkipuistoa valmisteille henkilöille. Samaan aikaan toimitettiin kysely hankkeen valmisteluprosessista

valmisteluvaiheessa olevien kaupunkien edustajille eli Forssan, Kotkan, Kuopion, Rovaniemen, Seinäjoen ja Valkeakosken edustajille. Molemmissa kyselyissä vastaukset saatiin kaikista kaupungeista. Vastaajat olivat joko kaupunkisuunnittelu- tai puisto-organisaatiosta.

13.3.2015 täydennettiin tietoja kahdella tarkemmin kohdennetulla sähköpostikyselyllä. Elinkeinokysely toimitettiin kansallisen kaupunkipuisto-statusen saaneiden kaupunkien eli Hangon, Heinolan, Hämeenlinnan, Kotkan, Porin, Porvoon ja Turun elinkeinoelämän johtajille ja kehittämistyöstä vastaaville sekä paikallisille kauppakamareille. Maankäyttö- ja kiinteistötoimikysely toimitettiin maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille ja kehittämistyöstä vastaaville. Vastaanottajia molemmissa kyselyissä oli 19. Elinkeinokyselyyn vastasi kuusi elinkeino-, kehitys-, hankinta- tai matkailujohtajaa Heinolan, Hämeenlinnan, Kotkan, Porin ja Porvoon kaupungeista. Kauppakamarien edustajilta ei saatu yhtään vastausta. Maankäyttö- ja kiinteistötoimikyselyyn saatiin vastaukset Hangon, Hämeenlinnan, Porin, Porvoon ja Turun kaupunkien edustajilta. Vastaajat olivat kaupunkisuunnittelun ja kiinteistölaitosten johtajia.

Lisäksi kansallisen kaupunkipuisto-statusen hakemisen valmistelun keskeyttäneiltä Helsingin ja Oulun kaupunkien edustajilta tiedusteltiin kokemuksia sähköpostitse maaliskuussa 2014.

Tässä luvussa esitetyt näkemykset perustuvat näihin kyselyihin ja hankkeen aikana järjestettyjen tilaisuuksien puheenvuoroihin.

Eheyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu

Kyselyn perusteella kansallinen kaupunkipuisto koetaan kaupunkisuunnittelussa työkaluksi, jonka avulla alueen kehittämistä voidaan ohjata kokonaisvaltaisesti pitkälle tulevaisuuteen yhteisesti sovittuja arvoja säilyttäen ja hyödyntäen. Näin pyritään varmistamaan, että kaupungille tärkeät arvot säilyvät myös tuleville sukupolville. Samalla olemassa olevat arvot tehdään näkyviksi ja tunnetuiksi. Kansallinen kaupunkipuisto toimii myös kaupunkiympäristön luonnonsuojelun, monimuotoisuuden ja kestävän kehityksen edistäjänä.

Kansallisen kaupunkipuiston avulla selvennetään ja tarkennetaan keskeisten alueiden maankäytön suunnittelua ja voidaan tukea viherverkostosuunnittelua, arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa tai muita käynnissä olevia kehittämishankkeita ja kaupungin strategian toteutumista. Muun muassa Hangossa kansallinen kaupunkipuisto on kirjattu kaupungin strategiaan. Heinolassa se on mukana strategisessa yleiskaavassa. Hämeenlinnassa kaupunkipuisto on mukana visiotasolla koko kaupunkirakenteen strategisen kehittämisen linjauksissa ja viheralueohjelmassa. Kotkassa kansallis-

ta kaupunkipuistoa ollaan sisällyttämässä matkailustrategiaan. Porissa se on sisällytetty yleiskaavaan. Turussa kaupunkipuiston perustaminen kuului kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 ja Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman kärkihankkeisiin. Lisäksi se on yksi lähtökohta yleiskaavan tarkistuksessa osana viherverkkoselvitystä.

Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessin koettiin parantaneen kaupungin eri hallintokuntien välistä yhteistoimintaa sekä kaupunkilaisten tietoisuutta omasta elinympäristöstä. Muutama valmisteluvaiheessa ollut kaupunki totesikin, että riippumatta siitä saadanko status tai ei, itse prosessi on ollut hyödyllinen. Sen yhteydessä on jouduttu käymään avointa keskustelua siitä, mikä on tärkeää ja arvokasta kaupungille, sen identiteetille, kehitykselle ja asukkaille.

Vaikka kansallinen kaupunkipuisto on pääasiallisesti maankäytön ja kaupunkisuunnittelun työkalu, statuksen saaneet kaupungit ovat nähneet sen myös hyödyllisenä työkaluna kaupungin imagon rakentamisessa ja markkinoinnissa. Sitä on hyödynnetty myös opetuksessa ja ympäristökasvatuksessa sekä kaupunkilaisten kotipaikkatuntemuksen lisäämisessä.

Kyselyyn vastanneiden mielestä statuksen avulla on mahdollista parantaa kaupungin imagoa ja kiinnostavuutta asukkaiden ja matkailijoiden mielissä. Se nähtiin myös yhtenä keinona uusien asukkaiden ja yritysten houkutteluun paikkakunnalle. Tosin todettiin, että statusta ei ole juurikaan hyödynnetty vielä tässä merkityksessä. Eniten statusta on hyödynnetty matkailu-

Merellisyys on keskeinen teema Kotkan kansallisessa kaupunkipuistossa. Näkymä nestesataman paikalle rakennetusta Katariinan Meripuistosta. (Kotkan kaupunki)

markkinoinnissa – joskin siinäkin nähtiin vielä lisähyödyntämisen mahdollisuuksia.

Vaikka status ei automaattisesti takaa ulkopuolista rahoitusta, nähtiin sillä olevan vaikutusta rahoituspäätöksiin, kun kaupunki hakee esimerkiksi EU- tai muuta julkista rahoitusta erilaisiin hankkeisiin kaupunkipuiston alueella. Hämeenlinnassa on saatu rahoitusta muun muassa alueen opasteiden toteutukseen,

Porvoossa ympäristökasvatusmateriaalin tuottamiseen ja luontoselvitysten laatimiseen ja Kotkassa alueella toteutettavien kalaportaiden rakentamiseen. Hämeenlinnassa kaupunkipuisto on mahdollistanut vankityövoiman käytön kansallisen kaupunkipuiston vanhojen kiviaitojen kunnostukseen ja vihertöihin.

Ympäristöministeriöstä todettiin, että kestävästä kaupunkisuunnittelusta edistävillä statuksilla, kuten kan-

sallisella kaupunkipuistolla, tulee olemaan jatkossa suurempi merkitys julkisia hankerahoituspäätöksiä tehtäessä. Hankerahoituksen vähentyessä jäljelle jäävistä rahoista on tiukempi kilpailu. Jakoperusteissa painotetaan yhä enemmän kohteita ja tahoja, joilla on paremmat edellytykset ja näyttöä kestävä kehityksen mukaisesta toiminnasta.

Uusia liiketoimintamahdollisuuksia

Toistaiseksi kaupungit eivät ole hyödyntäneet kansallista kaupunkipuistoa elinkeinoelämän kehittämisessä muuten kuin matkailussa. Kiinnostusta sen hyödyntämiseen monipuolisemmin on olemassa.

Muun muassa Porvoossa on todettu, että kaupunkipuistoalue voi houkuttaa yrityksiä, joiden liiketoiminta-ajatukseen kuuluu esimerkiksi kulttuurihistoriallisen perinnön vaaliminen tai hyödyntäminen. Hämeenlinnassa on ollut havaittavissa statuksen vaikutus asuntojen ja tonttien hintoihin. Tällä hetkellä Hämeenlinnan kalleimmat tontit ja asunnot löytyvät kansallisen kaupunkipuiston reunalta. Syyinä ovat kaupunkipuistoon avautuva maisema ja kansallisen kaupunkipuiston myötä saadut hyvät kevyen liikenteen yhteydet ja reitistöt.

Parhaimmillaan kansallinen kaupunkipuisto voi muodostua julkiseksi ulko-olohuoneeksi, mikä lisää julkisten alueiden käyttöä ja kaupunkitilassa viipymistä. Tämä puolestaan tuo lisätuloja alueen palvelujen tarjoajille.

Asumisviihtyvyyttä asukkaille

Statuksen saaneet ovat todenneet, että kaupunkipuistohankkeen myötä asukkaille on mahdollista tarjota parempaa ja monipuolisempaa asuinympäristöä. Muun muassa kaupunkipuiston eri alueiden saavutettavuutta on parannettu rakentamalla erilaisia reitistöjä. Hyvät yhteydet ovat lisänneet alueiden käyttöä ja samalla ihmisten liikkumista. Tämä puolestaan vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja edistää ennakoivaa terveydenhoitoa. Muun muassa Hämeenlinnassa on todettu, että kaupunkipuistohankkeen myötä Vanajaveden rannoille toteutettua rantareittiä käyttää vuosittain noin 200 000 ulkoilijaa. Mukana on kaupungin omien asukkaiden lisäksi yhä enemmän matkailijoita.

Myös kaupunkipuistoalueelle kohdenneet viheralueiden ja kiinteistöjen peruskunnostushankkeet ovat tarjonneet asukkaiden käyttöön laadukkaampia asuinympäristöjä.

Kaupunkipuiston valmistelun myötä on syntynyt paljon selvitysmateriaalia, jota on hyödynnetty muun muassa ympäristökasvatus- ja luontokoulumateriaaleissa sekä asukkaille suunnattujen retkien ja maastokäyntien yhteydessä. Kaupunkipuistoa voidaan niin haluttaessa hyödyntää asukkaiden sitouttamisessa omaan elinympäristöön. Tarjolla on materiaalia, jonka avulla voi omatoimisesti tutustua alueeseen: esitteitä, karttoja, verkkomateriaalia ja reittien varrella infotauluja, joista QR-koodin kautta on mahdollista ladata älypuhelimien lisätietoa kohteesta.

Haasteina tunnettuus ja statuksen hyödyntäminen

Statuksen saaneet ovat todenneet, että yksi keskeinen haaste on kansallisen kaupunkipuistokonseptin tunnettuus. Konsepti on melko uusi ja sisällöltään laaja ja monikerroksinen, joten sen haltuunotto ei välttämättä tapahdu nopeasti. Status voidaan erheellisesti tulkita suojelupäätöksenä, joka pysäyttää ja estää alueen kehittämisen. Huolta herättää myös päätäntävällän liikkuminen kaupungin päättäjiltä ympäristöministeriölle tai ELY-keskuksille. Muun muassa kansallisen kaupunkipuiston valmisteluiden keskeyttäneiden kommentissa koettiin, että puistokokonaisuuden kehittäminen voidaan tehdä yleiskaavatyön ja asemakaavoituksen yhteydessä.

Kaupunkipuiston alueen rajauksen tarkka määrittely nähtiin ongelmallisena ja dynaamista kaupunkikehitystä rajoittavana. Statuksen koettiin tekevän alueen suunnittelusta ja siihen liittyvästä päätöksenteosta raskaampaa ja jäykempää. Koettiin, että kaupunkirakenteellisesti keskeistä aluetta koskevaa kunnan päätösvaltaa olisi rajoitettu. Statuksen epäiltiin estävän esimerkiksi joitakin toivottuja rakentamishankkeita. Valmistelutyön keskeytymisen syyinä ovatkin olleet moninaiset muospaineet, kehittämishankkeet ja täydennysrakentaminen tarkastelussa olleella alueella. Alueiden kehittämisen myötä on mahdollista, että valmistelutyöhön palataan tulevaisuudessa. Sinällään kansallisen kaupunkipuiston myötä kaupungille syntyvä imagoarvo ja kulttuurihistoriallisten arvojen ja suurten maisemakokonaisuuksien suojelu nähtiin positiivisena asiana.

Konseptin markkinointi on kohdennettava kaupungin eri hallintokuntiin, päättäjiin ja asukkaisiin, alueen käyttäjiin ja maanomistajiin. Imagon ja matkailun edistämisen kannalta markkinoinnin kohderyhmänä pitäisi olla myös matkailijat. Tunnettuuden parantamiseksi kaivataankin määrätietoisempaa kaupungin omaa sekä valtakunnallista viestintää.

Haasteena on myös yhteistyön aktiivisena säilyttäminen eri hallintokuntien välillä, kun valmisteluvaiheesta siirrytään toteutusvaiheeseen statuksen saamisen jälkeen. Varsinkin henkilöstön vaihtuessa statuksen synnyttämien mahdollisuuksien ja velvollisuuksien tunteminen, osaaminen ja niiden käytäntöön vieminen voi kadota, jollei ole varmistettu statuksen näkyvyyttä erilaisissa kaupunkisuunnittelun järjestelmissä, ohjeistuksissa ja strategioissa.

Puutteena nähdään, ettei statuksen toteutumisen seuranta ja ohjausta ole määritetty kenenkään vastuulle eikä siihen ole varattu resursseja, jolloin kukaan ei varmista, että alueella toimitaan ”kansallisen kaupunkipuiston hengessä”. Kehitettävää on lisäksi statuksen hyödyntämisessä imagon rakentamisessa ja elinkeinon elämän ja matkailun kehittämisessä.

Osana kansallista verkostoa

Kansalliset kaupunkipuistot muodostavat verkoston, jossa kukin yksittäinen kaupunkipuisto täydentää kansallista kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden monimuotoista kokonaisuutta. Suomi on Euroopan yhteisön jäsenenä sitoutunut hidastamaan

luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Kansallisten kaupunkipuistojen verkostolla voidaan myös edistää asetetun tavoitteen saavuttamista kaupunkiluonnon osalta.

Tämän lisäksi jokainen kaupunkipuisto kertoo omasta paikallisesta kulttuurihistoriasta, joka yhdistyy muiden verkoston kertomusten kanssa kansalliseksi tarinaksi siitä, miten Suomessa on eletty ja mihin ollaan menossa. Jokainen statuksen saanut kaupunkipuisto on omaleimainen kokonaisuus kansallisessa verkostossa ja näin ollen myös ainutlaatuinen. Jokaisella kaupunkipuistolla on oma roolinsa.

Linna ja Vanajavesi ovat Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston avainkohteita. (Hämeenlinnan kaupunki)

Kansallisen kaupunkipuiston merkitys maankäytön suunnittelulle ja maapolitiikkaan statuksen saaneissa kaupungeissa

Tässä luvussa esitetyt näkemykset perustuvat maankäyttö- ja kiinteistötoimikyselyyn, joka tehtiin statuksen saaneiden kaupunkien maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille, sekä hankkeen aikana järjestettyjen tilaisuuksien puheenvuoroihin.

Kaavojen sisältötarkastelu tehdään kaupunkipuiston arvopohjalta

Kansallisella kaupunkipuistolla ei ole ollut huomattavia vaikutuksia maankäytön strategiaan linjauksiin. Lähinnä sen on koettu vahvistavan kaupunkirakenteen jäsentymistä. Maankäyttövisioissa ja -tavoitteissa on otettu huomioon mahdollinen laajentamisoptio.

Kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sisällä tapahtuvissa kaavoitusprosesseissa vaikutusta on lähinnä sisältöjen tarkasteluun, joka tehdään kaupunkipuiston kriteerit ja hoito- ja käyttösuunnitelma huomioiden. Tarkastelussa varmistetaan, että alueelle määritetyt säilytettävät arvot säilyvät kaavoitusprosessissa. Jonkin verran kaavaa varten tehtävien selvitysten määrä on kasvanut. Suuntaus on tosin sama muillakin arvokkaaksi tai tärkeiksi määritellyillä alueilla. Kaavoitusprosessin ajankäyttöön tai kustannuksiin kansallisella kaupunkipuistolla ei ole koettu olevan vaikutusta.

Lähtökohtana on, että kaupunkipuistorajaukseen ei sisällytetä alueita, joiden kaavoitus on epätarkka tai

kaavassa on varattu mahdollisuus laajaan uudis- tai täydennysrakentamiseen. Kun alueelle kaavoitettu täydennys- tai uudisrakentaminen on toteutettu, voidaan arvioida, tukeeko toteutus kaupunkipuiston avulla säilytettäviä erityisarvoja ja voidaanko alue liittää osaksi kaupunkipuistorajausta.

Lain mukaan kansallisella kaupunkipuistolla ei ole vaikutusta rajauksen ulkopuolisiin alueisiin, jollei kaupunki itse halua huomioida kaupunkipuistoa niiden suunnittelussa. Kaupunki voi omasta halustaan ohjata rajauksen ulkopuolisen alueen rakentamista suuntaan, jolla kaupunkipuistossa olevia erityisarvoja tuetaan.

Uutta on ympäristöministeriön osallisuus kaavoitusprosessissa konsultatiivisessa roolissa kaupungin niin toivoessa. Muutamissa kaupungeissa ympäristöministeriön kanssa on etukäteen neuvoteltu alueelle suunnitelluista kaavoituspäivityksistä ja niiden soveltuvuudesta. Hämeenlinnassa on hyödynnetty ympäristöministeriön asiantuntijuutta myös kaupunkipuistoon rajoittuvan uudisalueen arkkitehtuurikilpailun ohjelman laadinnassa, kun uudisalueen halutaan yhdistyvän kaupunkipuistoalueeseen saumattomasti. Kaavoitusprosessin varsinaiset osalliset kaupungin itsensä lisäksi ovat ELY-keskus ja kulttuurihistoriallisissa kohteissa museovirasto ja maakuntamuseot.

Statuksen saaneet arvioivat, että kansallista kaupunkipuistoa voidaan myös helposti käyttää valitusperus-

teena ja toisinaan väärin perustein. Tämän vuoksi on tärkeä tiedottaa kaupunkipuiston vaikutuksista kaavoitusprosessiin heti kaavoituksen käynnistyessä.

Kaupunkipuisto selkeyttää lupamenettelyä

Kansallinen kaupunkipuisto vaikuttaa lupaprosesseihin kaavan ja hoito- ja käyttösuunnitelman kautta. Status tarkentaa ja selkeyttää lupamenettelyä, muun muassa tarkennusperustelujen on helpompi pyytää, kun alueella on valtakunnallinen kansallinen kaupunkipuistostatus. Statuksen saaneet arvioivat, että ELY-keskukset ja muut viranomaiset ovat alkaneet käyttää kaupunkipuistoa yhtenä kriteerinä hankkeiden arvioinnissa.

Kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä

Kansallinen kaupunkipuisto ei ”museoi” rajauksen sisällä olevia alueita eli määritettyjen arvojen säilymistä tukevaa kehittämistoimintaa on alueella mahdollista tehdä. Useimmissa statuksen saaneissa kaupunkipuistoissa onkin käynnissä muun muassa asemakaavojen muutoshankkeita.

Hangossa on ollut kolme kaavahanketta: Casinon alueen, Plagenin ja Puistovuorten sekä Stormhällan ja

Itäsataman asemakaavoitukset. Hämeenlinnassa on ollut useita hankkeita ja nyt on käynnistymässä viisi uutta hanketta, muun muassa Verkatehtaan ja kasarmirakennusten käyttötarkoitusta on muutettu. Verkatehdas on nykyään kaupunkilaisten suosima kulttuuri- ja kongressikeskus. Kasarmirakennukset on peruskorjattu vuokra-asunnoiksi. Myös Aulangon alue uusine kylpylärakennuksineen on ollut tärkeä kehittämisen kohde. Porissa on ollut käynnissä monitoimitalon uudelleen sijoittamishanke, harjoitusjäähallin rakentamishanke ja vanhan jäähallin laajennushanke. Porvoossa on ollut käynnissä Porvoojoen rannan asemakaavamuutos, jossa alueelle on tulossa alueita virkistys- ja vapaaajan käyttöön sekä vierasvenesatama. Turussa on myös useita kaavahankkeita, jotka liittyvät joko kokonaan tai osittain kaupunkipuistoalueeseen. Monet niistä liittyvät asuntorakentamiseen.

Myös kansallisen kaupunkipuiston alueella olevia kiinteistöjä ja niiden käyttöä on mahdollista kehittää. Uusia vuokrasopimuksia tai maankäytösopimuksia tehtäessä kansallinen kaupunkipuisto tai siihen rajoittuminen yleensä mainitaan. Uusia tarjolla olevia toimintoja peilataan kaupunkipuiston tai laajennusalueoptioiden periaatteisiin. Yksittäisissä kohteissa voi olla rajoituksia, kuten aitaamiskielto alueella, jossa erityisarvoon kuuluu alueen yleinen käyttö. Monissa kohteissa ympäristöarvot korostuvat ja kiinteistön käytön kehittämisessä kiinnitetään niihin enemmän huomiota. Monissa statuksen saaneissa kaupungeissa myös panostetaan rantojen julkisiin kaupunkitiloihin entistä enemmän.

Porissa käynnistymässä olevassa kaavoituskohteessa edellytetään pienen maa-alueen osalta kaupunkipuiston lakkauttamista. Tilalle esitetään vastaavaa tai arvoiltaan parempaa luontoaluetta rajaukseen liitettäväksi. Kansallisen kaupunkipuiston purku voidaan tehdä, jos alueella ei ole enää olemassa sille määriteltyjä erityisarvoja. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että poikkeuksellisesta syystä kohde ja sen edustamat arvot ovat joko pahoin vaurioituneet tai kokonaan hävinneet.

Useimmissa statuksen saaneissa kaupunkipuistoissa on olemassa optiovarauksia alueen laajentamiseen tulevaisuudessa. Porissa kansallista kaupunkipuistoa on kertaalleen jo laajennettu.

Statuksen saaneet kaupungit arvioivat kansallisen kaupunkipuistostatuksen vaikutusta joko neutraaliksi tai hieman positiiviseksi. Kaupunkipuisto on turvannut ja selkeyttänyt alueen arvoja. Kehitystä rajoittavia piirteitä ei ole ilmennyt. Mikään hanke ei ole jäänyt toteuttamatta kansallisen kaupunkipuiston vuoksi, mutta hankkeiden kaavoituksessa ja toteutuksessa huomioidaan tarkemmin tiettyjä näkökulmia. Lisätyötä teettää tarkempi maankäytön suunnittelu, mutta toisaalta status tuo positiivista imagoa ja sen avulla on mahdollisuus lisätä kilpailukykyä.

Tiivistetysti voidaan todeta, että kansallisella kaupunkipuistoalueella eletään ja toimitaan maankäyttö- ja rakennuslain pykälien mukaan edellyttäen vuorovaikutusta ja luottamusta eri viranomaisten ja kaupunkilaisten kesken.

Porin kansallisen kaupunkipuiston keskeisinä osa-alueina ovat Kokemäenjoen suisto, Kirjurinluoto, keskustan kulttuuriympäristöt ja Porin metsän ulkoilualue. (Porin kaupunki)

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston teemat ja tarkastelualue

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen alustava rajaus

Tarveselvityksessä on tutkittu kansalliseksi kaupunkipuistoksi soveltuvia alueita ja erilaisia rajausvaihtoehtoja. Työn pohjalta on laadittu alustava esitys tarkastelualueesta, joka perustuu Tampereen tarinaan historiallisena teollisuuskaupunkina järvien ja harjujen solmukohdassa. Aluerajausta ovat ohjanneet kansallista kaupunkipuistoa koskevat kriteerit sisällön, laajuuden, kaupunkikeskeisyyden, ekologisuuden, jatkuvuuden ja eheyden osalta. Alueilla on lisäksi tunnustettuja kulttuurihistoriallisia tai ekologisia arvoja ja niiden kaavailanteen on tuettava kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita. Aluerajauksen kannalta tärkeät, mutta samalla maankäytöltään muuttuvat tai kaavoitukseltaan keskeneräiset alueet, on esitetty tarkempaa selvitystä vaativina alueina. Näihin kuuluvat Eteläpuiston, Viinikanlahden ja Viinikanojan alue sekä Koukkuniemen ranta. Työn aikana on keskusteltu myös mahdollisista laajenemisalueista, mm. Särkänniemestä ja Kalevankankaasta.

Tampereen tarina kansallisen kaupunkipuiston pohjana

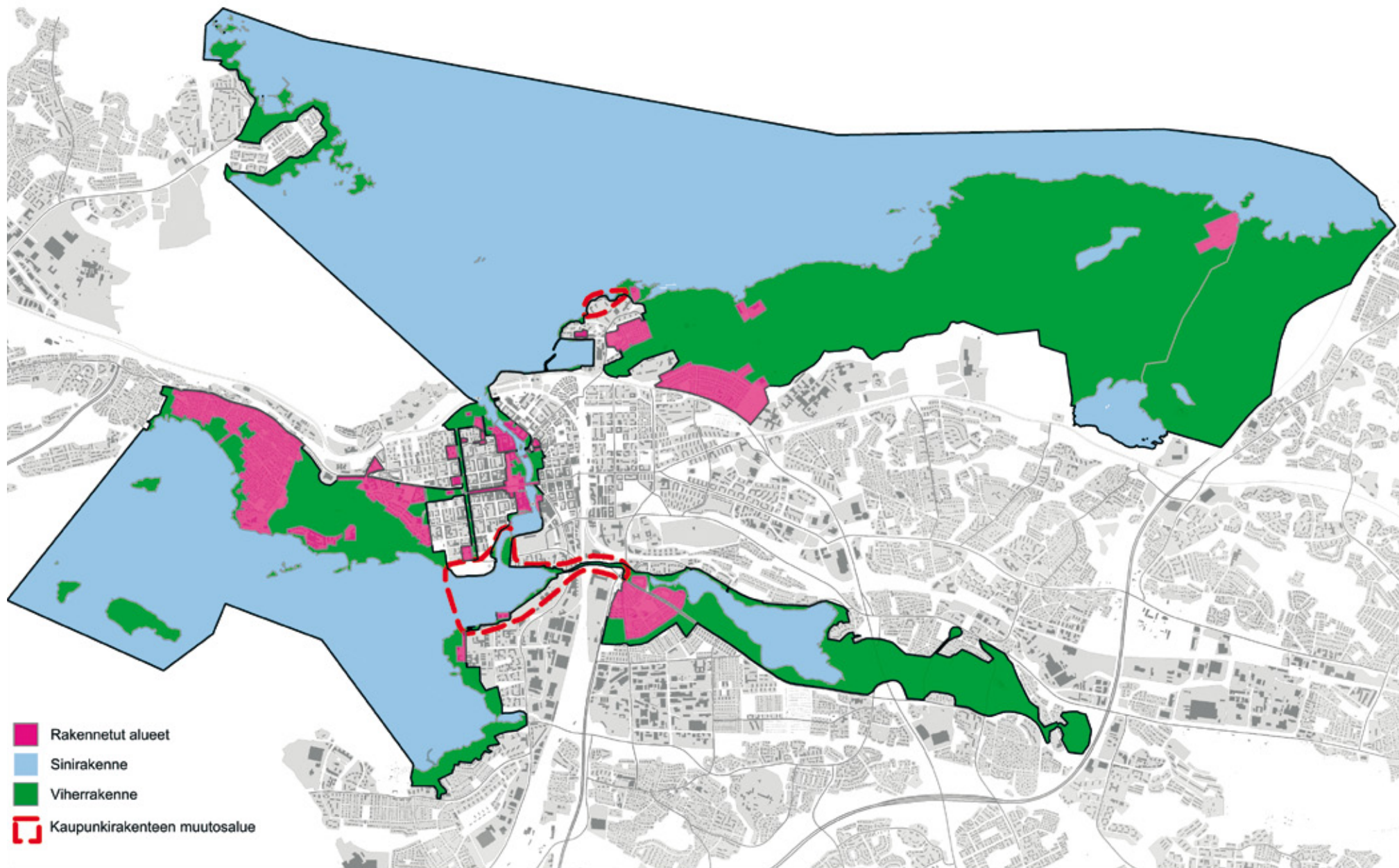
Kansallisen kaupunkipuiston tarinan ytimenä on Tampereen huomattava merkitys suomalaisena teollisuuskaupunkina, joka kytkeytyy paikan ainutlaatuiseen sijaintiin järvien ja harjujen solmukohdassa. Tampereen tarina ja siihen pohjautuva aluekokonaisuus on maas-

samme ainutlaatuinen ja vastaavaa ei ole kansallisten kaupunkipuistojen arvomaisemien verkostossa.

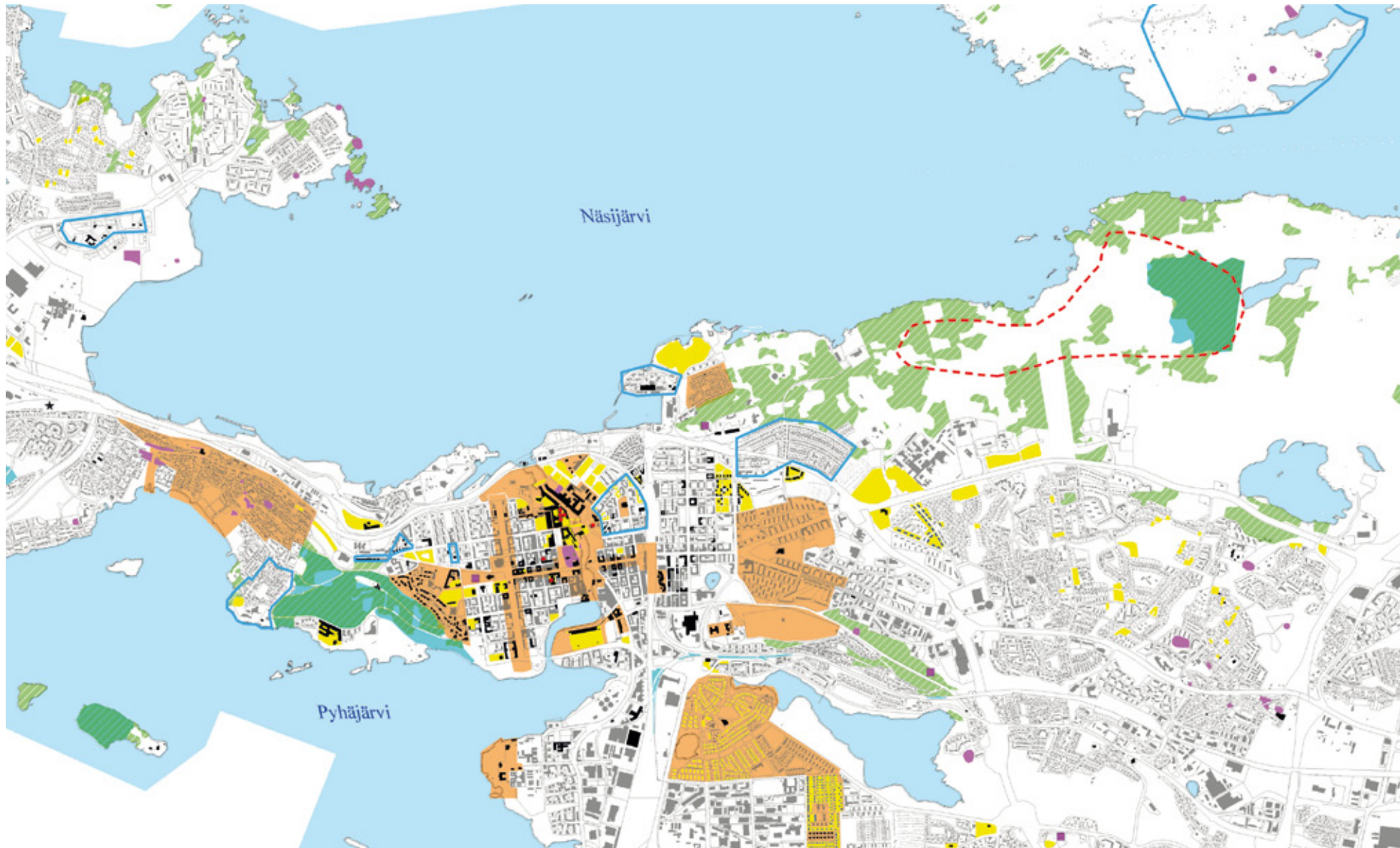
Tampereen kansallisen kaupunkipuiston alustava rajaus muodostuu maisemarakenteen, viherverkon ja kaupunki-identiteetin kannalta keskeisimmistä alueista. Tarkastelualueella on useita kulttuurihistoriallisia arvoalueita ja luonnonarvoiltaan merkittäviä kohteita. Tampereelle tunnusomaista maisemarakennetta ilmentävät Pyynikin harjukso, Kauppi-Niihaman selänne sekä Iidesjärven ja Kirkkosuon murroslaakso. Veselementin eli keskeisen sinirakenteen muodostavat Pyhäjärven ja Näsijärven lahdet saarineen, Iidesjärvi sekä Tammerkosken kansallismaisema.

Teollisuuskaupunkihistoriasta kertovat erityisesti koskenrannan tehdasmiljööt, Tampella, Finlayson, Takon alue sekä Verkatehtaan konttori ja värjäämö. Myös Klingendahl, Lapinniemi ja Pyynikin Trikoo täydentävät teollisuuskaupungin tarinaa. Voimakkaan teollistumisen myötä maaseudun väestöä muutti tehtaiden palvelukseen kaupunkiin, minkä seurauksena syntyi merkittäviä työväen asuntoalueita, kuten esimerkiksi Pispala, Petsamo, Lappi sekä Viinikka. Työväen asutushistoriaan liittyvät myös Punakylä ja Hämeenpuiston kupeessa oleva Amurinlinna. Härmälän huvilaranta kertoo teollisuuskaupungin herrasväen kesänvietosta. Teollisuuskaupungin historiaan kytkeytyvät lisäksi kansanpuistoina toimivat Kauppi, Pyynikki ja Viikin-saari sekä Niihaman siirtolapuutarha, joka on Suomen vanhin edelleen toimiva siirtolapuutarha.

Kaupungin tarinaan kuuluvat myös sen keskeiset julkiset ulkotilat. Hämeenkatu ja Keskustori kirkkoineen ovat keskustan merkittävimpiä kaupunkitiloja, joilla on myös kansallista symboliarvoa. Koskenvarren puistonauha ja Hämeenpuiston akseli päätteineen ovat kaupunkilaisten olohuoneita. Omaleimainen ja arvokas aluekokonaisuus on lisäksi Pyynikin alue, johon liittyvät jugendin ihanteita noudatteleva Pyynikinrinteen asuinalue, Pyynikin kirkkokuisto, Pyynikin urheilukenttä ja Pyynikintori. Ajallista syvyyttä tuovat Reuharinniemen rautakautiset kalmistot, Messukylän kulttuurimaiseman keskiaikaiset piirteet ja 1700-luvulla perustettu Hatanpään kartano Pyhäjärven rannalla.

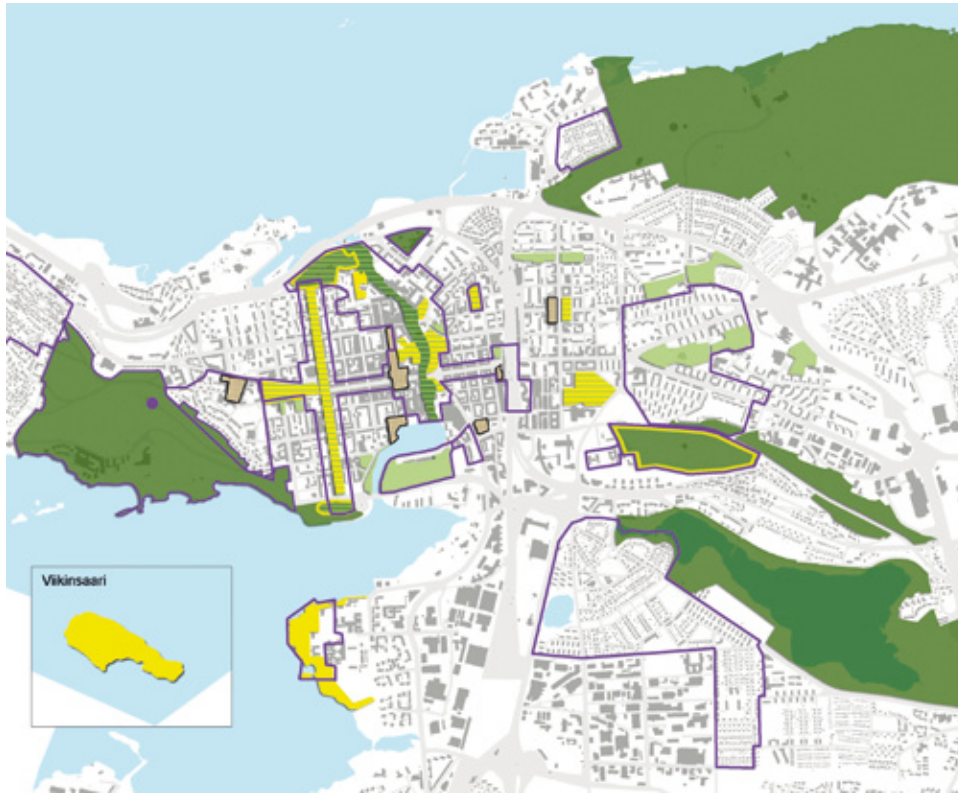
Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue.

RKY alue	Luonnonsuojelualue	Rakennussuojelulla suojeltu kohde
Maakuntakaavan maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö	Alueellinen ja kaupunkikuvallinen suojele, asemakaava	Vanhat metsät, kaupungin omistuksessa
Muinaisjäännös	Asemakaavalla suojeltu rakennus tai rakennuksen osa	Luonnon ydinalue (Ekosysteemipalvelut ja viherrakenneselvitys, sijainti likimääräinen)

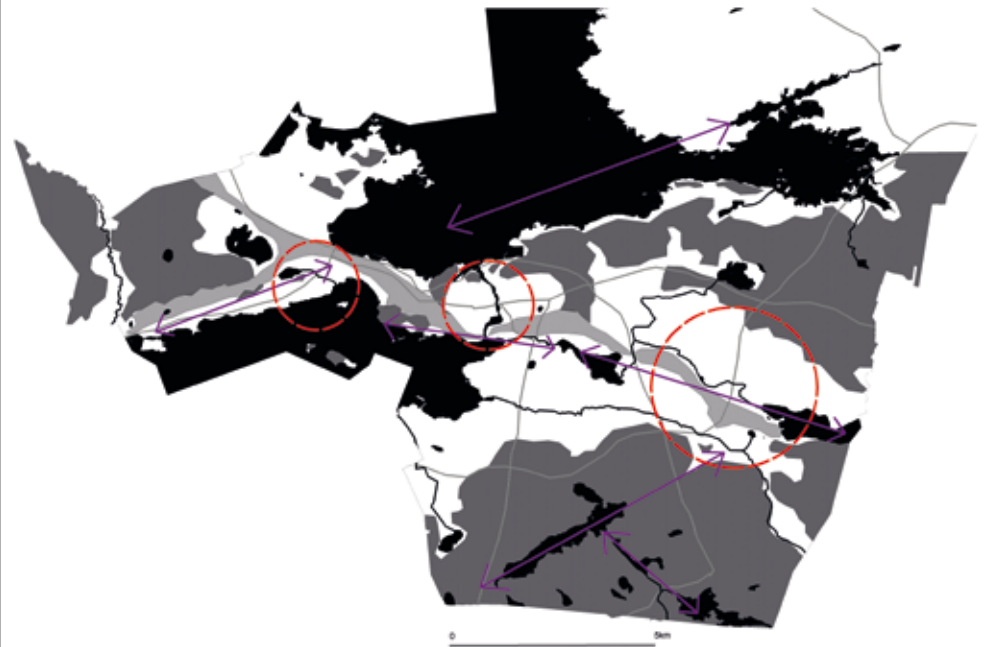
Kartta: Maanmittauslaitos, Maikko Jokinen
Lähtökartta: © Tampereen kaupunki 2018

Koostekartta Tampereen arvokkaista ympäristöistä: merkittävistä kulttuuriympäristöistä, muinaisjäännöksistä, luonnonsuojelualueista ja vanhoista metsistä.

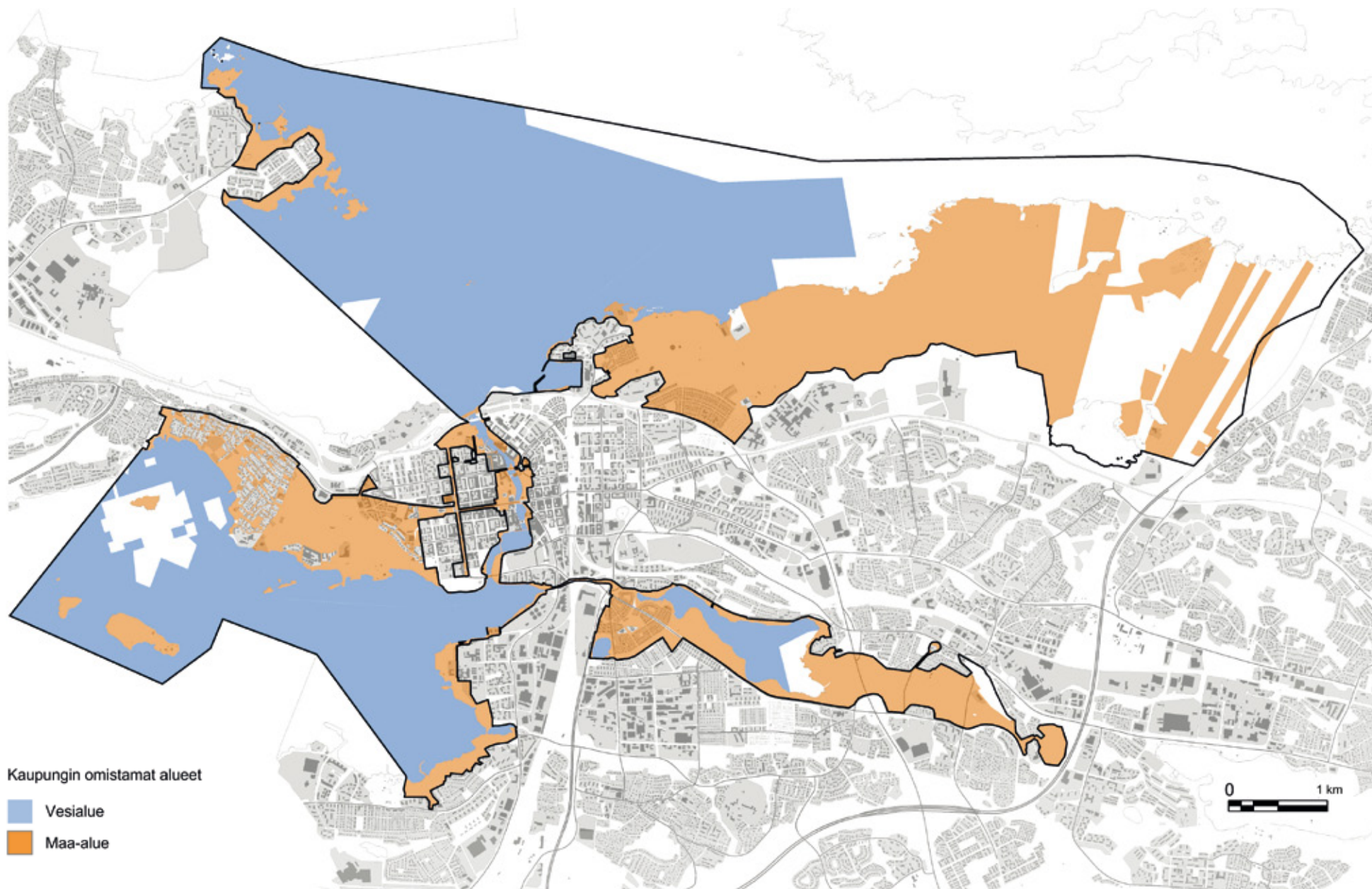
- Maisemarakenteellisesti merkittävät alueet
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävät viheralueet
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävät viheralueet
- Kaupunkikuvallisesti merkittävät alueet
- Keskustan merkittävät torit ja aukiot
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) ja Pyynikin valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Tampereen keskustan maisemarakenteellisesti, kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävät alueet. (Tampereen vihreä keskusta 2014)

- harju
- selänne, muu valkoinen alue laaksoa
- joki
- järvi
- päätie
- maiseman solmukohta
- kallioperän ruhjelinja

Tampereen maisemarakenne. (Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008)

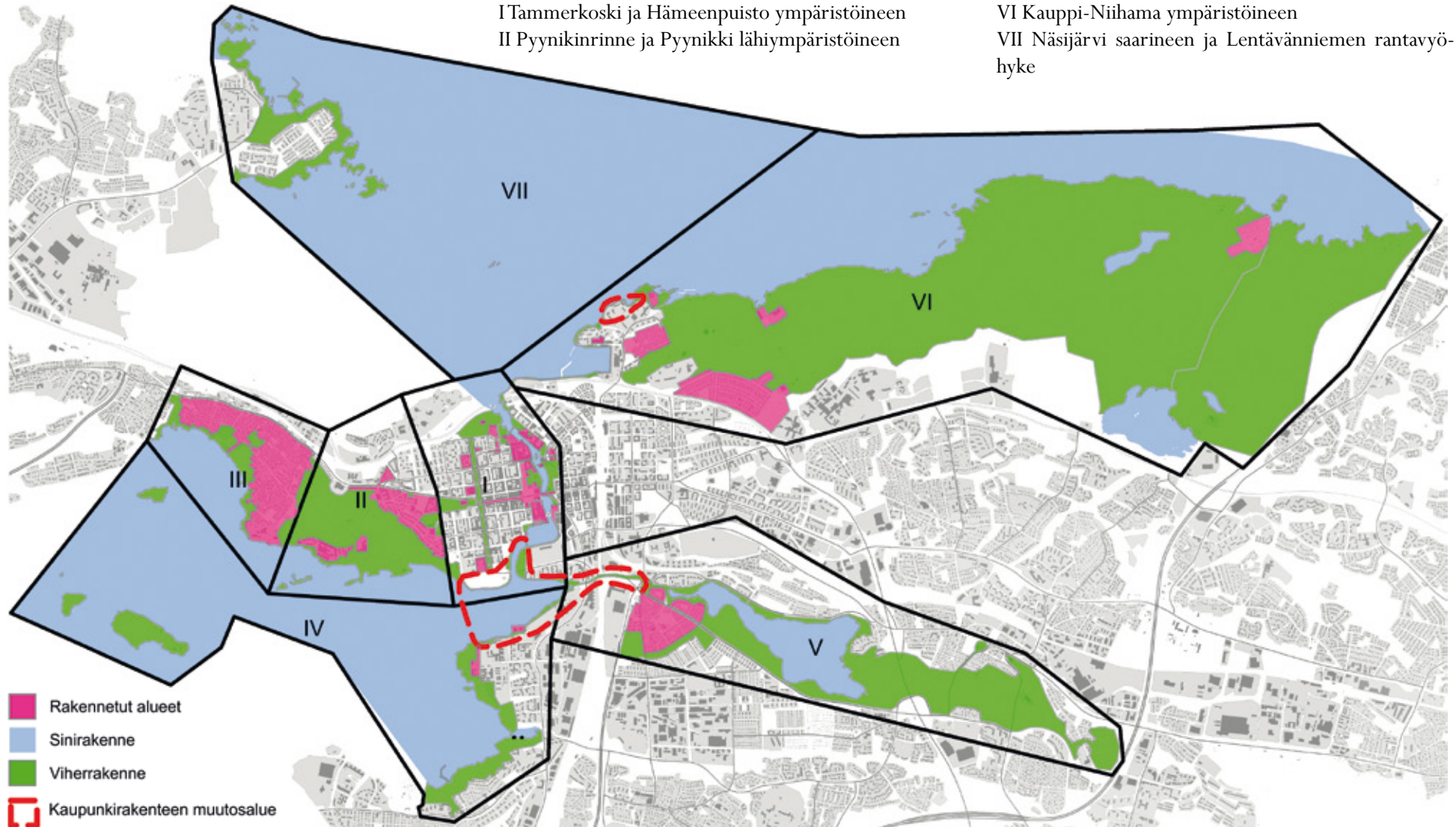
Kaupungin omistuksessa olevat alueet.

Tarkastelualueen osa-aluekuvaukset

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston alustava tarkastelualue on jaettu seitsemään osa-alueeseen:

I Tammerkoski ja Hämeenpuisto ympäristöineen
II Pyynikinrinne ja Pyynikki lähiympäristöineen

III Pispala ja Tahmela
IV Hatanpää, Viinikanlahti ja Pyhäjärven saaret
V Iidesjärvi, Kirkkosuo, Vilusenharju ja Viinikka
VI Kauppi-Niihama ympäristöineen
VII Näsijärvi saarineen ja Lentävänniemen rantavyöhyke

I Tammerkoski ja Hämeenpuisto ympäristöineen

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Tammerkosken alue on Tampereen teollistumisen ja kaupungin kasvun perusta ja muodostaa Tampereen tarinan ytimen sekä merkittävän osan suomalaisen yhteiskunnan historiaa. Tammerkoski 1800-luvun teollisuusrakennuksineen, siltoineen ja puistoineen on kansallismaisemaksi arvotettu suomalaisen kaupunkimaiseman helmi. Alue on myös tärkeä virkistystyksen ja erilaisten palveluiden kokonaisuus, kun entinen teollisuusympäristö on avautunut suurelta osin kaupunkilaisten käyttöön. Keskustori ja Hämeenkatu ovat kaupungin keskeisimpiä julkisia tiloja, joilla on myös kansallista symboliarvoa. Ne perustuvat varhaiseen, 1700-luvulla laadittuun asemakaavaan ja ovat säilyttäneet asemansa kaupungin elämän ja toimintojen päänäyttämöinä. Hämeenpuiston akseli päätteen ja Pyynikin kirkkopuisto muodostavat tärkeän osan keskustan viherverkon runkoa.

Kaava- ja suojelutilanne

Alueen kaavavalmius on olemassa osittain keskustan strategisen osayleiskaavan ja osittain asemakaavoituksen turvin. Pääosa kosken teollisesta kulttuuriperinnöstä sisältää kaavallisia suojelumääräyksiä. Myös suurinta osaa Hämeenkadun rakennuksista ja stadionia koskevat kaavalliset suojelumääräykset. Frenczell, Finlayson ja Tampellan tehdaskiinteistöt on suojeltu asemakaavalla. Metsäliitto osuuskunta ja Museo-virasto ovat tehneet yhteistyösopimuksen (2002) Ta-

- Rakennetut alueet
- Sinirakenne
- Viherrakenne
- Kaupunkirakenteen muutosalue

kon rakennusperinnön vaalimisesta ja sopimuksen mukaiset säilyttämistavoitteet koskevat erityisesti savupiippua sekä höyryvoimalan ja tehdasrakennuksen Tammerkosken puoleisen julkisivun ominaispiirteitä. Finlaysonin palatsi on suojeltu asemakaavassa. Myös osa Hämeenpuiston rakennuksista, muun muassa Klin-

gendahl, on suojeltu asemakaavalla. Alueella on myös useita muinaismuistoja. Osa Kirjastonpuistosta ja osa Aleksandra Siltasen puistosta on rauhoitettu kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Myös Pyynikin kirkkopuiston hautausmaa on muinaisjäännös. Koskessa on muinaismuistokohteita.

Alueella on tapahtumassa maankäytön muutoksia etenkin Eteläpuiston lähiympäristössä, joka on esitetty keskustan strategisessa osayleiskaavassa täydennysrakentamisen alueeksi. Eteläpuiston asemakaavoitus on kaavoitusohjelmassa merkitty vuodelle 2016.

Kaavalliset tavoitteet

- Tammerkosken kansallismaisemassa tapahtuvan rakentamisen ja muiden toimenpiteiden on keskustan strategisen osayleiskaavan mukaan tuettava valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön säilymistä ja kehittämistä. Osayleiskaavassa on lisäksi korostettu kosken rannan virkistys- ja viherreitit jatkuvuutta.
- Ratinan suvanto on keskustan strategisessa osayleiskaavassa esitetty kehittämisen painopisteeksi, jota kehitetään viihtyisänä ja laadukkaana julkisena ulkotilana.
- Eteläpuiston täydennysrakentamisen vyöhykkeellä on keskustan strategisen osayleiskaavan mukaan erityisiä viherympäristöön ja virkistykseen liittyviä arvoja. Alue tulee suunnitella siten, että rannoille syntyy koko keskustaa palvelevia monipuolisia virkistäytymiseen soveltuvia alueita ja reittejä. Osayleiskaavassa rantaan on esitetty myös jalankulun reitti. Käynnissä olevan asemakaavoituksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on rannan virkistys- ja viheryhteyden vahvistaminen sekä Hämeenpuiston kytkeminen Pyhäjärveen.
- Hämeenpuisto ja koski on esitetty keskustan strategisessa osayleiskaavassa kehitettäväksi viher- ja virkistysvyöhykkeeksi, joka kytkeytyy myös Pynnikin ja Kaupin viheralueisiin sekä lidesjärveen.

Alueelliset toimenpiteet

- Ratinan suvannon alueelta laaditaan jatkossa yleisuunnitelma, jossa kehitetään aluetta jalankulun vyöhykkeenä.
- Keskustorin visiotyö ja kehittäminen käynnistetään.
- Hämeenkatua kehitetään kävelypainotteisena joukkoliikenne- ja ostoskatuna.
- Hämeenpuiston kehittämissuunnitelma on käynnissä ja kohteesta on laadittu historiallinen selvitys. Keskeisinä tavoitteina ovat Hämeenpuiston ja sen päätteiden historiallisten arvojen vaaliminen ja viihtyisyyden parantaminen alueella.
- Ranta-Tampellan rakentamisen yhteydessä toteutuu kävely-yhteys koskenvarresta Näsijärvelle.

Erityisalue
Kortteli tai korttelinosa
Muu liikennealue
Suojelualue
Virkistysalue

II Pyynikinrinne ja Pyynikki lähiympäristöineen

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Pyynikinharju on kansallinen maisemanähtävyys ja merkittävä osa Tampereen maiseman tarinaa maisemarakennetta ilmentävänä, historiallisena ja geologisena elementtinä. Pyynikinharju luonnonsuojelualueineen sekä uimarannat ja kesäteatteri ovat myös tärkeitä kaupungin matkailu- ja virkistyskohteita. Pyynikinrinne on kaupunkikuvallisesti, rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti poikkeuksellisen eheä, 1900-luvun alun kaupunkiympäristö kuvastaen hienolla tavalla ajan puutarhakaupunki-ihanteita. Myös alueen muut rakennetut kohteet (esim. Suomen Trikkoo ja Punakylä) ovat edustavia esimerkkejä kaupungin teollisuus- ja asutushistoriasta.

Kaava- ja suojelutilanne

Kaavallinen valmius on jo olemassa. Pyynikki on asemakaavassa luonnonsuojelualue. Suuri osa Pyynikinrinteen ja osa Pyynikintoria ympäröivistä rakennuksista sekä Pyynikin kenttä sisältävät kaavallisia suojelumääräyksiä.

- Rakennetut alueet
- Sinirakenne
- Viherrakenne
- Kaupunkirakenteen muutosalue

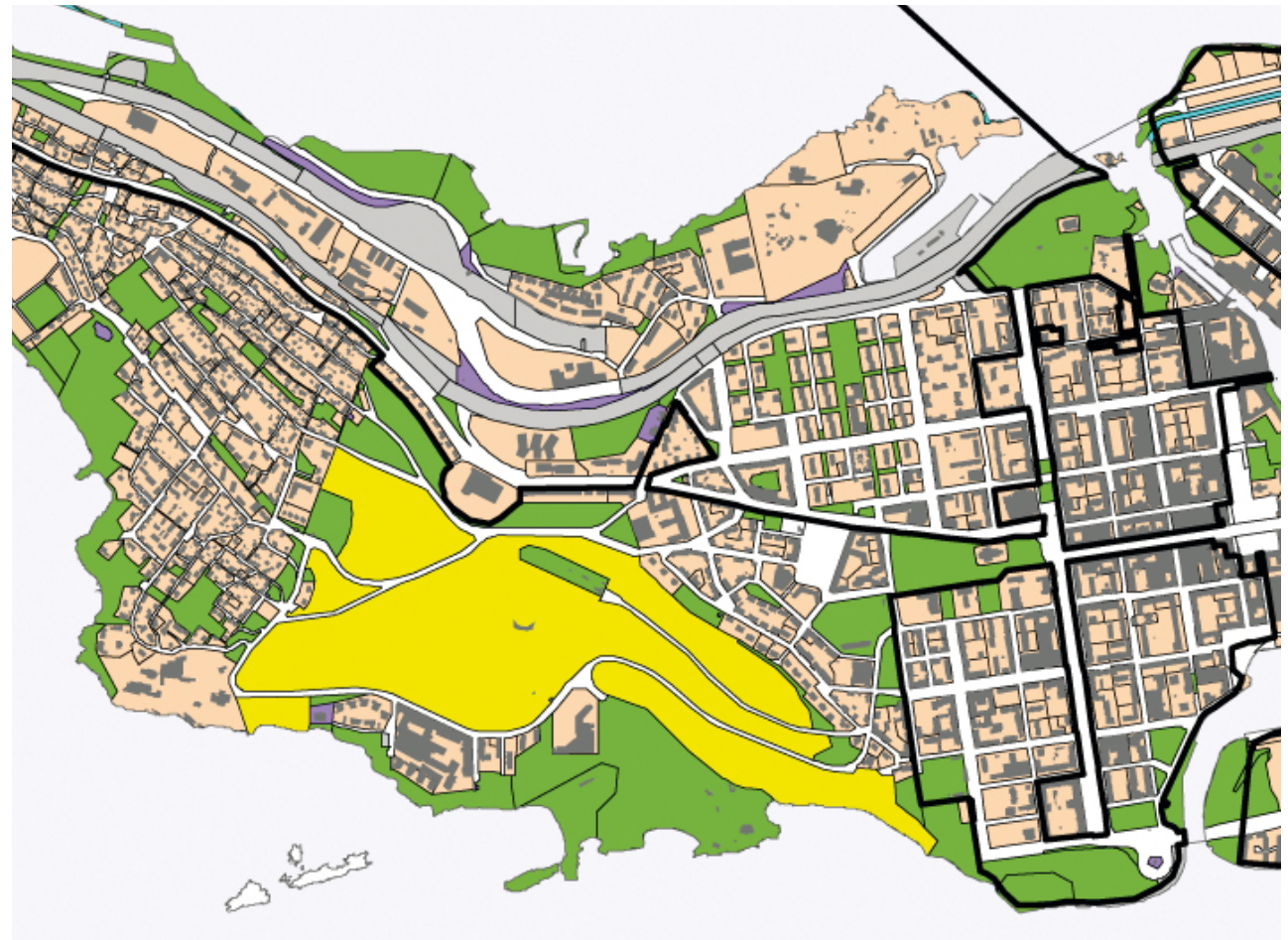

Kaavalliset tavoitteet

- Keskustan strategisessa osayleiskaavassa on korostettu Pyynikin viheralueen saavutettavuutta Eteläpuiston ja Amurin suunnasta.
- Pyynikintori kuuluu keskustan strategisessa osayleiskaavassa esitettyyn Amurin alueen täydennysrakentamisen vyöhykkeeseen, jonka aukioita ja torreja on kehitettävä viihtyisinä ja laadukkaina tiloina kulttuurihistorialliset arvot huomioon ottaen. Tavoitteena on Pyynikintorin kaupunkikuvallisen ja toiminnallisen luonteen kohentaminen sekä huomioon ottaminen esim. joukkoliikennetkaisuissa.

Alueelliset toimenpiteet

- Pyynikin luomonsuojelun käyttö- ja hoitosuunnitelman päivittäminen.
- Pyynikintoria ja Amurin museokortteleita kehitetään liittyen Tampereen raitiotiehen ja Amurin täydennysrakentamiseen.
- Amurin täydennysrakentamisen yleissuunnitelman laatiminen on käynnistynyt 2015. Pyynikintorin kehittämistä ja taidemuseon laajennusta koskeva kilpailu on alkamassa 2016.

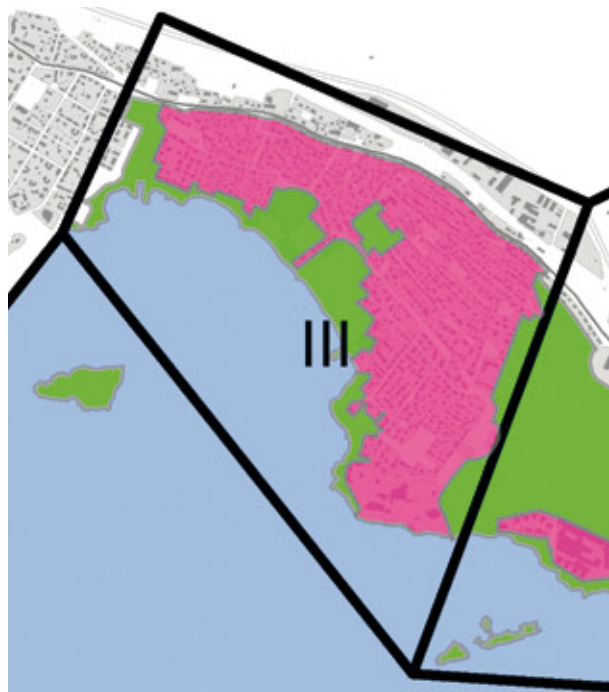
III Pispala ja Tahmela

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

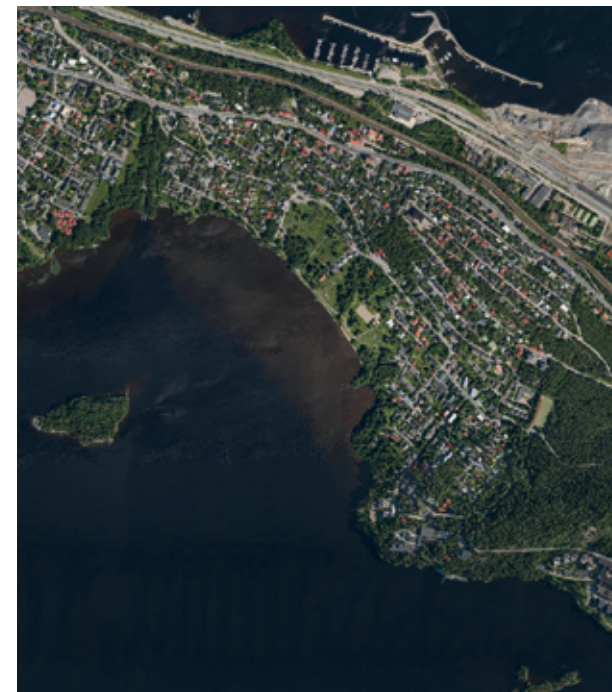
Pispala–Tahmela on ainutkertainen 1800-luvun lopulta alkaen sääntelemättä rakentunut työväen esikaupunkialue, jonka keskeiset alueet muodostavat kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemallisesti tärkeän osan Tampereen maiseman ja teollisuuskaupungin tarinasta. Pispalan poikkeuksellisen hieno sijainti harjumuodostelman rinteillä ja alueella säilynyt monipuolinen puuarkkitehtuuri tekee alueesta myös kansallisesti merkittävän.

Kaava- ja suojelutilanne

Pispalan asemakaavojen uudistaminen on käynnissä. Alueen suunnittelua tehdään kolmessa eri vaiheessa, joista vireillä ovat I-vaiheen, Ylä-Pispalan, asemakaavamuutokset sekä II-vaiheen kaavamutokset Pispalan valtatievarressa ja Ala-Pispalassa. Kaupunginvaltuusto hyväksyi I-vaiheen asemakaavat helmikuussa 2016, mahdolliset valitukset viivästyttänevät kaavojen voimaantuloa. II-vaiheen asemakaavaehdotus on tavoitteena saada laadittua syksyllä 2016. Varalan urheilupuiston asemakaavamuutos on vireillä. Pispalan ja Tahmelan asemakaavamuutokset ovat suojelupainotteisia. Alueella on lisäksi useita muinaisjäännöksiä. Tampereen suurin lähde, Tahmelan lähde, on osoitettu arvokkaaksi luontokohteeksi Tampereen luonnonsuojeluohjelmassa. Myös Pättiniemenpuiston rantalehto ja Pyhäjärven rannan kynäjalavat ovat merkittäviä luontokohteita.

- Rakennetut alueet
- Sinirakenne
- Viherrakenne
- Kaupunkirakenteen muutosalue

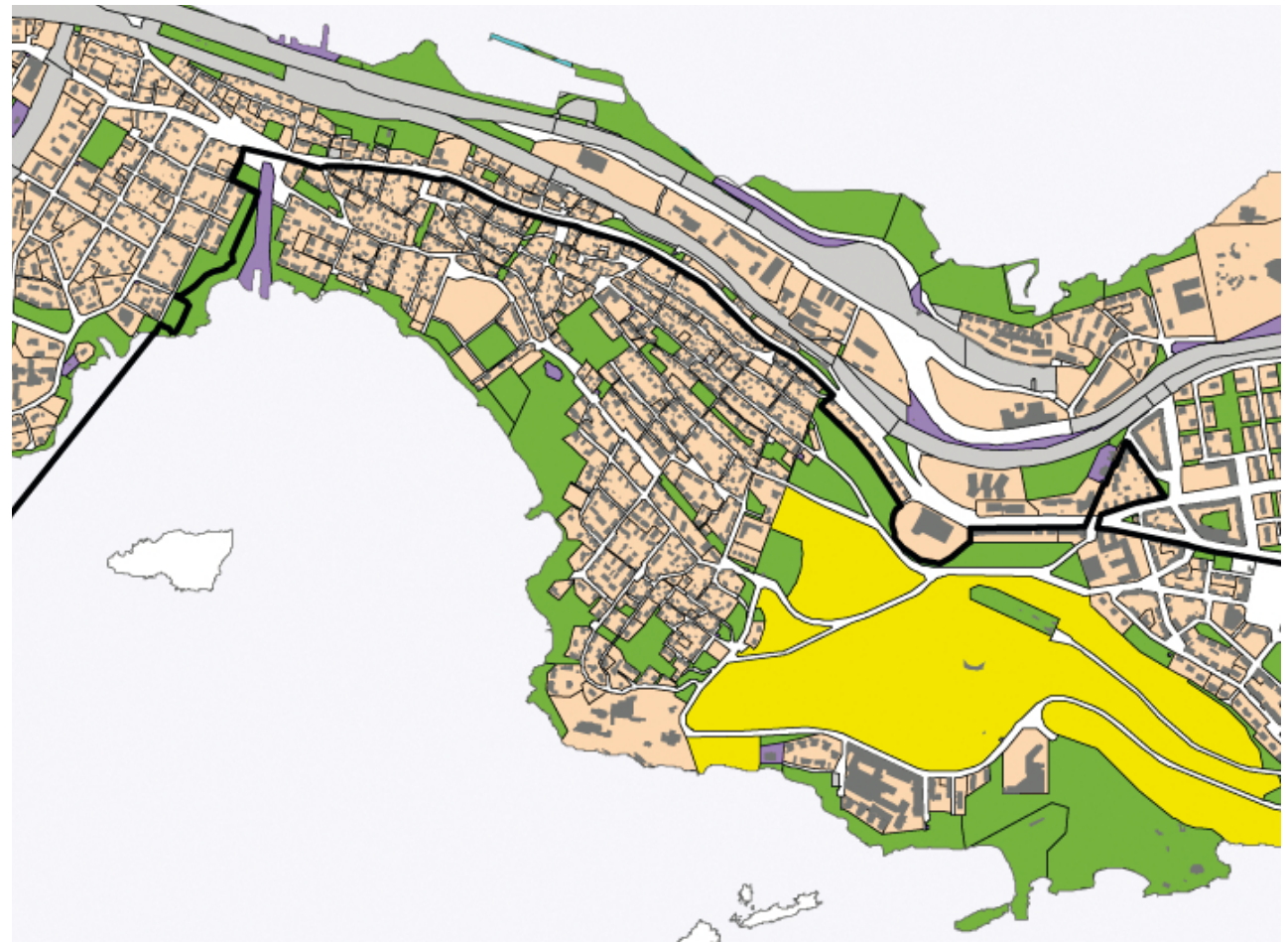

Kaavalliset tavoitteet

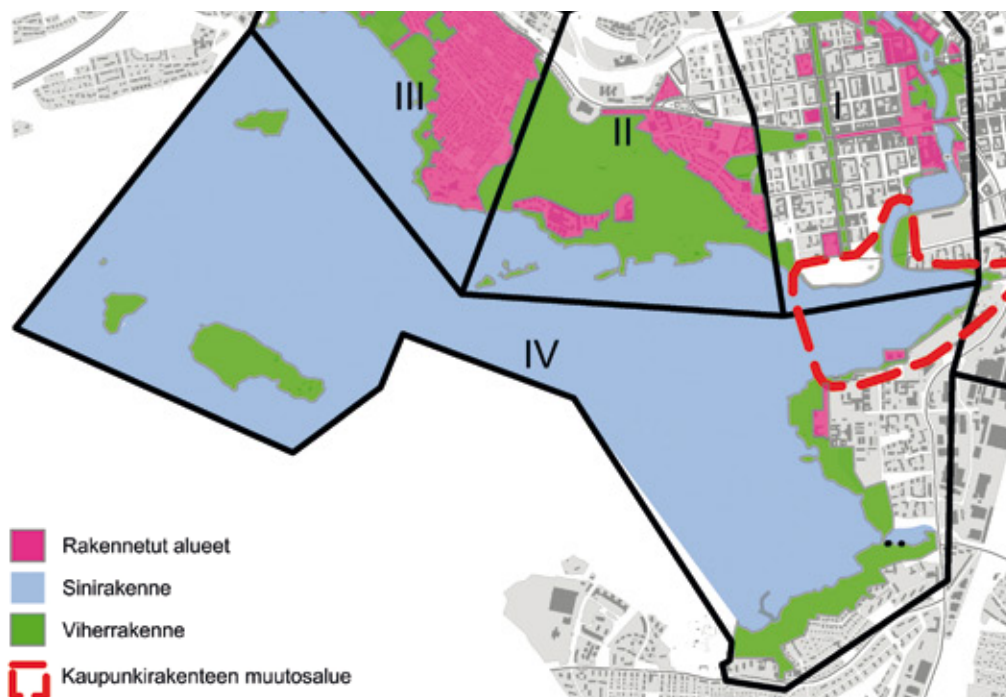
- Tavoitteena on kohdealueen kulttuuriympäristöluonteen ja mittakaavan pienipiirteisyyden säilyttäminen sekä alueen monimuotoisuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen.
- Tahmelan palstaviljelyalueen säilymisen varmistaminen tärkeänä osana Pispala–Tahmelan rantojen virkistysalueiden ja -yhteyksien kokonaisuutta.
- Varalan asemakaavassa on asetettu tavoitteeksi tutkia täydennysrakentamisen mahdollisuuksia maisemaa, rakennusperintöä ja luontoarvoja vaalien. Tontin pohjoisosaan kehitetään kävely-yhteyttä Pyynikiltä Tahmelaan.

Alueelliset toimenpiteet

- Pyynikin reittien, rakenteiden ja valaistuksen sekä opastuksen kehittäminen Pyynikin luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa, ottaen huomioon myös kävelijöiden turvallisuus luonnonsuojelualueeseen rajoittuvalla katuverkolla.

IV Hatanpää, Viinikanlahti ja Pyhäjärven saaret

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Hatanpään maakirjakylän taloista 1700-luvulla muodostettu Hatanpään kartano ilmentää aikaa ennen kaupungin perustamista. Alueella on useita kartanoaikaan liittyviä rakennuksia 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta sekä ainutlaatuinen puisto ja arboretum, jotka yhdessä muodostavat merkittävän maisemallisen kokonaisuuden Pyhäjärven rantaan. Pyhäjärvi saarineen on keskeinen osa Tampereen maiseman tarinaa. Pyhäjärven rannat toimivat tärkeinä virkistysreitteinä. Viinikan-

lahden ranta kytkee keskustan toiminnallisesti Hatanpään alueeseen. Härmälän huvilarannikon jäänteet, rakennusten kivijalat ja pihapuusto kertovat herrasväen kesänvietosta 1800-luvulla.

Kaava- ja suojelutilanne

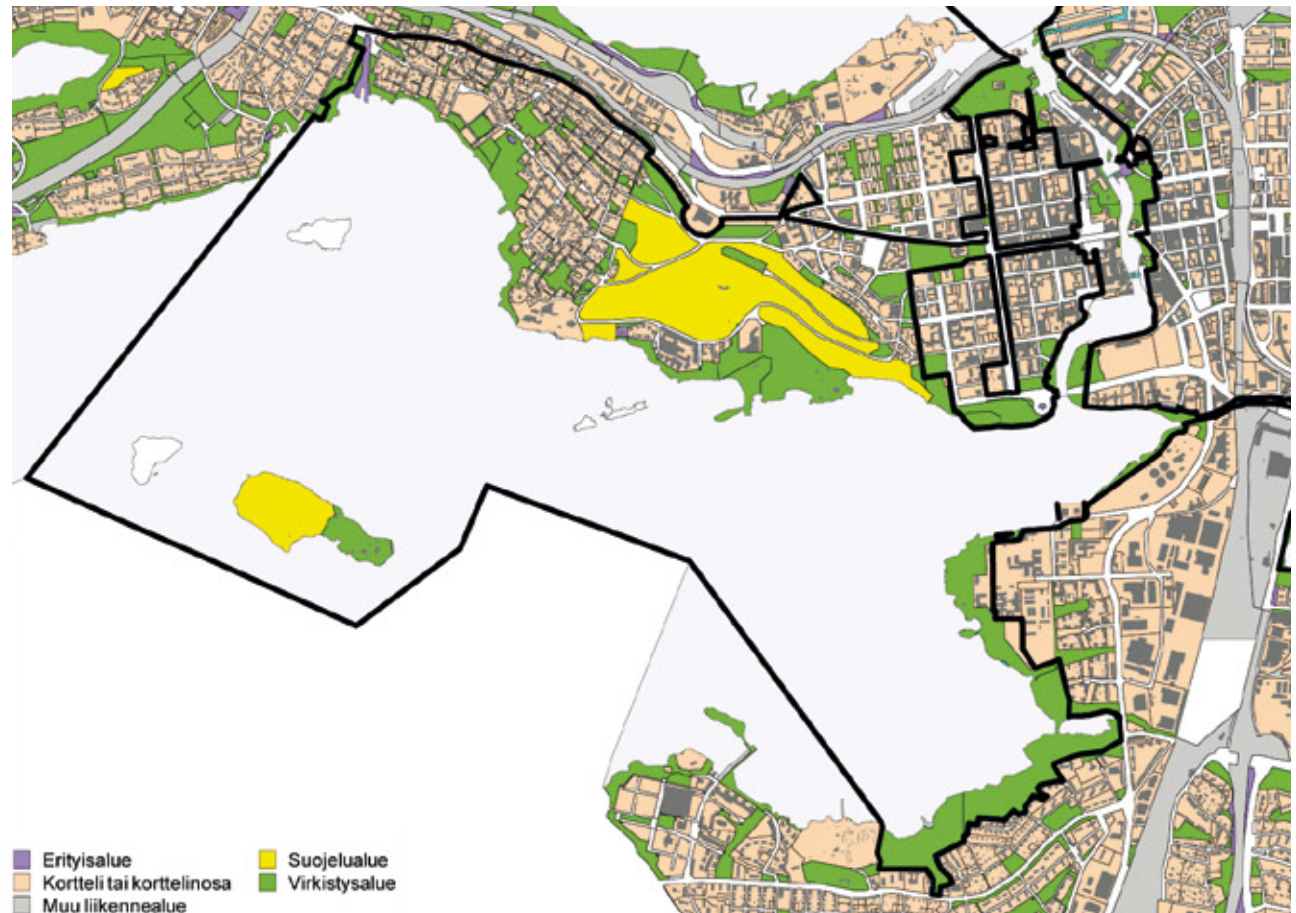
Kaavallinen valmius on osittain olemassa. Viinikanlahden alue on kaupunkirakenteen muutosaluetta, johon on esitetty keskustan strategisessa osayleiskaavassa täydennysrakentamista. Alueen kehittäminen ja kes-

kuspuhdistamon siirtäminen edellyttävät maakunta-, yleis-, ja asemakaavan muutoksia. Nykyisessä asemakaavassa Viinikanlahden kapea rantakaista on pääosin viheraluetta. Strateginen osayleiskaava tukee rannan virkistysyhteyden muodostumista, mutta rantapuiston sijainti muuttuu rannan täyttämisen yhteydessä. Hatanpään kartanopuistoa ja rakennuksia koskevat kaavalliset suojelumääräykset. Viikinsaaren länsiosa on luonnonsuojelualuetta ja muutamia siellä olevia rakennuksia koskevat kaavalliset suojelumääräykset. Härmälän entinen huvilarannikko on asemakaavassa viher-

aluetta, ja sen lehtomainen rantametsä on osoitettu arvokkaaksi luontokohteeksi Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelmassa.

Kaavalliset tavoitteet

- Viinikanlahden alue on esitetty keskustan strategisessa osayleiskaavassa selvitysalueeksi, jossa maankäytön muutos on kytkettävä ydinkeskustan laajenemiseen ja järvenrantakaupungin kehittämiseen. Alueen suunnittelun käynnistäminen edellyttää asemakaavan muutosta, jota edeltää maakuntakaavan muutos. Osayleiskaavassa selvitysalue ulottuu Viinikanlahden vesialueelle. Keskuspuhdistamon pitää myös siirtyä pois alueelta, ennen kuin muutokset voidaan tehdä käytännössä. Alue on osoitettu asemakaavoitusohjelmaan vuodelle 2018.
- Strateginen osayleiskaava korostaa Viinikanlahden ranta-alueen merkitystä viher- ja virkistysvyöhykkeenä. Määräyksen mukaan vyöhykkeellä on kehitettävä yhteyksien laatua ja jatkuvuutta. Vyöhykettä tulee kehittää kaupungin vetovoimatekijänä ja täydennysrakentamisen paikkana. Viinikanlahden rantaan on osoitettu myös jalankulun ja pyöräilyn reitit.
- Hatanpään sairaalan laajenemista tutkitaan vuonna 2016 käynnistyvässä asemakaavassa. Laajenemisessa otetaan huomioon rannan virkistysyhteys ja kartanoympäristön arvot.
- Yleiskaavan 2040 alueellisina tavoitteina on esitetty Viinikanlahden rantaan virkistysreitti ja järvellisen yhteyden vyöhyke, joka avataan asukkaille ja virkistykseen liittyville palveluille.

Alueelliset toimenpiteet

- Viinikanlahden rantapuistoa on tavoitteena kehittää tulevaisuudessa, kaavoituksen edetessä, houkuttelevana ja monipuolisena rantapuistona.
- Tavoitteena on Hatanpään alueen ja arboretumin kehittäminen. Hatanpään kartanpuiston kunnos-

tusta jatketaan valmistuneen hoito- ja kehittämissuunnitelman perusteella.

- Härmälän rannan hoidossa korostetaan alueen kulttuurista merkitystä entisenä huvilarannikkona.
- Viikinsaaren virkistyspalveluja ja saavutettavuutta tulee kehittää, ja samalla on vahvistettava paikan historiallista luonnetta.

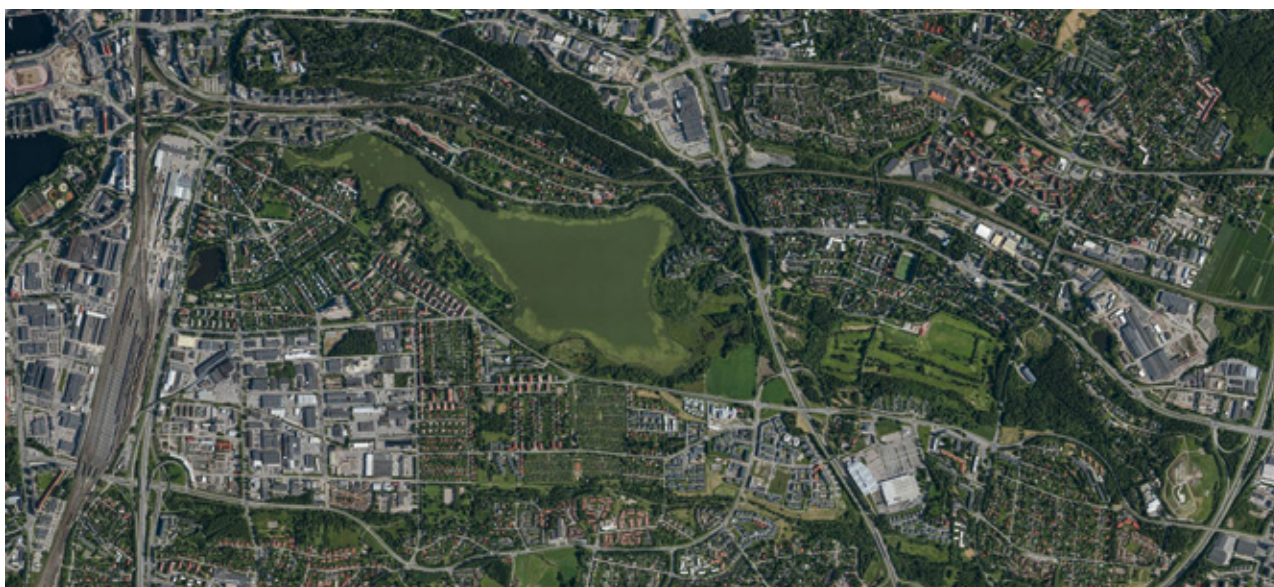
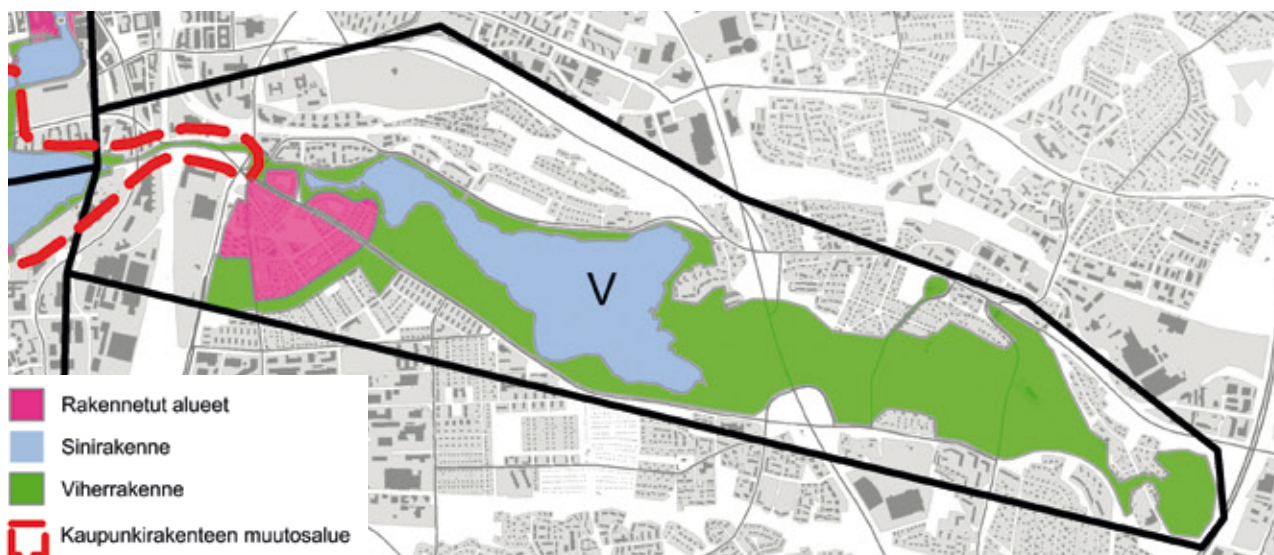
V Iidesjärvi, Kirkkosuonnotko, Vilusenharju ja Viinikka

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Iidesjärven ja Kirkkosuonnotkon alue sisältyy Tampereen maisemarakennetta ilmentävään geologiseen ruhjelaaksoon. Laakso on ekologisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta, jolla on myös pitkä asutus- ja viljelyhistoria. Laakson reunalla sijaitseva Messukylä on ollut alkuaan Pirkanmaan merkittävimpiä kyliä. Alueella on myös Messukylän keskiaikainen kivikirkko sekä sen läheisyyteen vuonna 1879 rakennettu uusi kirkko. Iidesjärvi on merkittävä luontokohde ja erityisesti linnustoalue lähellä keskustaa. Osayleiskaavassa osoitettu perhepuisto monipuolista kansallisen kaupunkipuiston sisältöä. Iso-Vilusen kunnostettu täyttömäki on monipuolinen nuorison liikuntaympäristö ja näköalapaikka. Viinikan puutarhakaupunkimainen työläiskaupunginosa kuvastaa Tampereen historiassa ja kaupunkikuvassa keskeistä työväen asuminen vaihetta 1900-luvun alkupuolella puutarhamaisine tontteineen ja puutaloineen.

Kaava- ja suojelutilanne

Kaavallinen valmius on osittain olemassa. Suuri osa Viinikan pientaloalueesta sisältää kaavallisia suojelumääräyksiä. Iidesjärven osayleiskaava sai lainvoiman vuonna 2014. Iidesjärven alueelle valmistellaan luonnonsuojelulain mukaista rauhoitusta ja perhepuistoa. Järven itäpäässä on muinaismuistolaiilla rauhoitettu kivikautinen asuinpaikka. Kirkkosuonnotko, Santaharjunpuisto ja Iso-Vilunen ovat asemakaavassa virkistys-

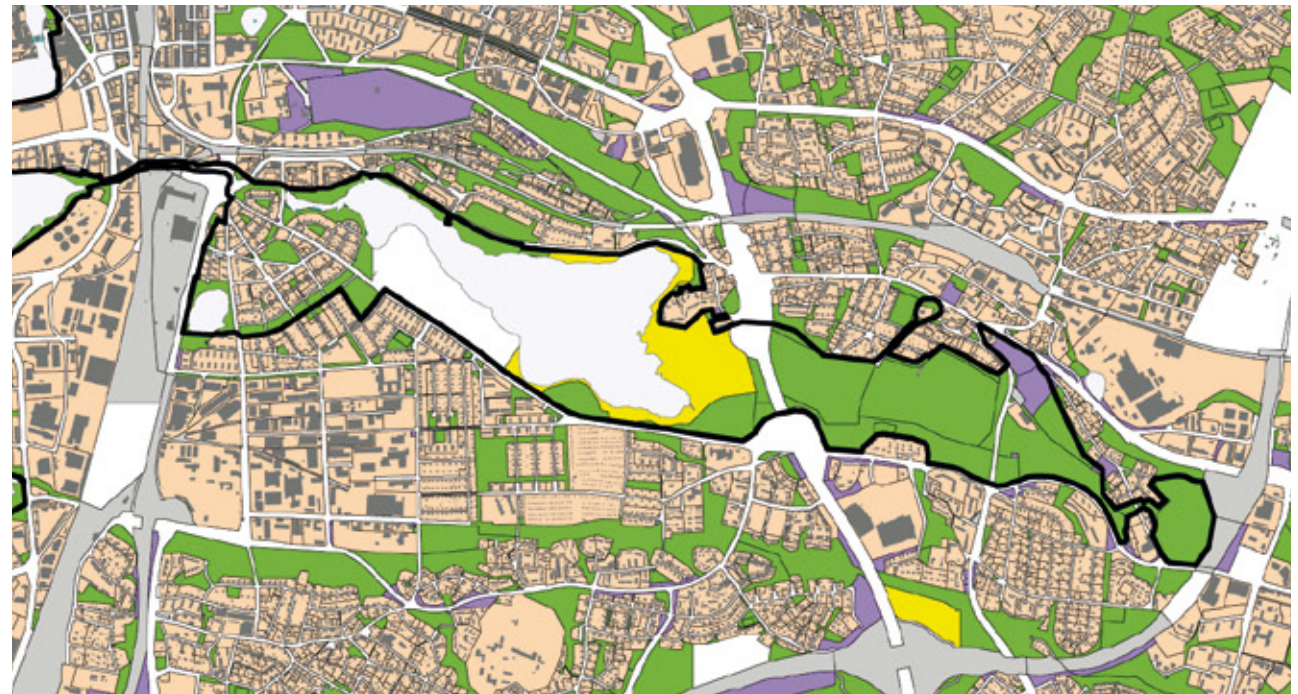
aluetta. Messukylän kirkot on suojeltu kirkkolain ja muinaismuistolain nojalla. Viinikanoja on asemakaavassa katualuetta, mikä ei anna riittävää lähtökohtaa Pyhäjärven ja Iidesjärven välisen virkistysyhteyden kehittämiseksi. Strateginen osayleiskaava kuitenkin tukee tavoitetta.

Kaavalliset tavoitteet

- Iidesjärven ja Viinikanlahden yhdistävä Viinikanojan alue on esitetty keskustan strategisessa osayleiskaavassa viher- ja virkistysvyöhykkeeksi, jossa on kehitettävä yhteyksien laatua ja jatkuvuutta. Vyöhykettä tulee kehittää kaupungin vetovoimatekijänä.
- Yleiskaavan 2040 alueellisissa tavoitteissa Viinikanojan ympäristö on esitetty eheyttäväksi kaupunkikuvan ja viheryhteyksien osalta. Viinikanojan varrella ja Kirkkosuon poikki on esitetty vahvistettava viheryhteys.

Alueelliset toimenpiteet

- Tavoitteena on Iidesjärven luonnonsuojelun perustaminen ja hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen.
- Iidesjärven perhepuiston toiminnallista sisältöä kehitetään yleissuunnitelman pohjalta. Kaatopaikan kunnostukseen on varauduttava.
- Iidesjärven yhteys Pyhäjärveen on hyvin kapea ja sitä tulisi vahvistaa esim. Viinikan liikennejärjestelyjä kehitettäessä. Keskeisiä tavoitteita ovat Viinikanojaa sivuavien reittien sekä puronvarsikasvillisuuden kehittäminen.

- Kirkkosuonnotkoa pyritään kehittämään avoimena maisematilana ja monipuolisena virkistysalueena. Tavoitteena on parantaa alueen reittejä ja kytkeä Kirkkosuonnotko ja Vilusenharju Iidesjärven virkistysalueeseen.

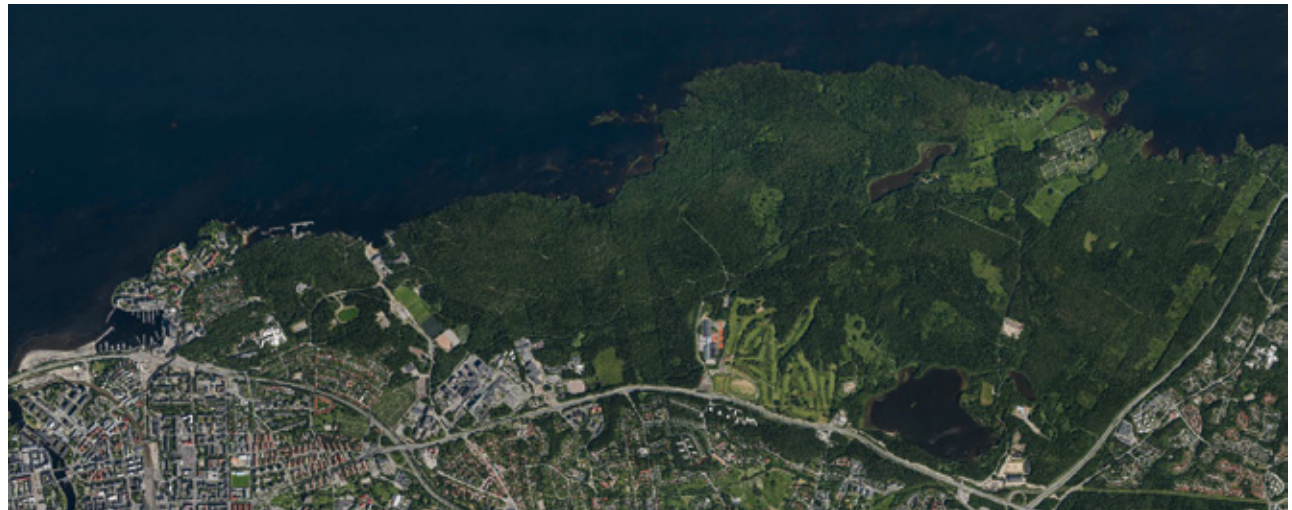
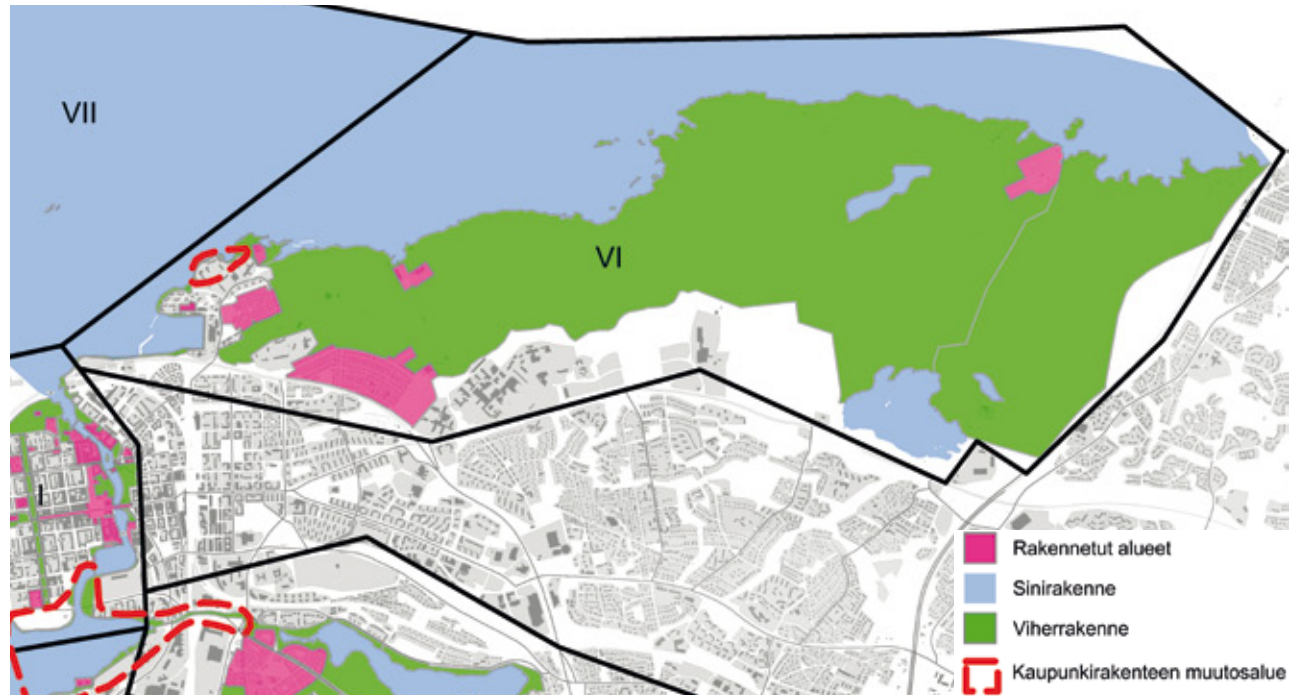
VI Kauppi–Niihama ympäristöineen

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Kauppi–Niihaman laaja ulkoilualue toimii kantakaupungin ainoana luonnon ydinalueena ja yhtenäisenä metsäalueena, jolla on merkitystä luonnon monimuotoisuuden kannalta. Kauppi toimii kansanpuistona, joka on ollut vuosikymmenien ajan sekä tamperelaisien että ulkopaikkakuntalaisten ulkoilu- ja virkistyskäytössä. Niihaman siirtolapuutarha on Suomen vanhin edelleen toimiva siirtolapuutarha, vaikkakin se on siirretty nykyiselle paikalleen 1970-luvulla. Alueen länsipäässä sijaitsevat Lapin ja Petsamon kansallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat ja kaupunkikuvallisesti yhtenäiset 1900-luvun alun työväen asuntoalueet. Samalta aikakaudelta on peräisin Rauhaniemen kansankylpylä, joka on maisemallisesti merkittävällä paikalla Näsijärven rannassa. Lapinniemen puuvillatehdas ja Naistenlahti satamatoimintoinen ovat tärkeä osa Tampereen suurteollisuuden historiaa.

Kaava- ja suojelutilanne

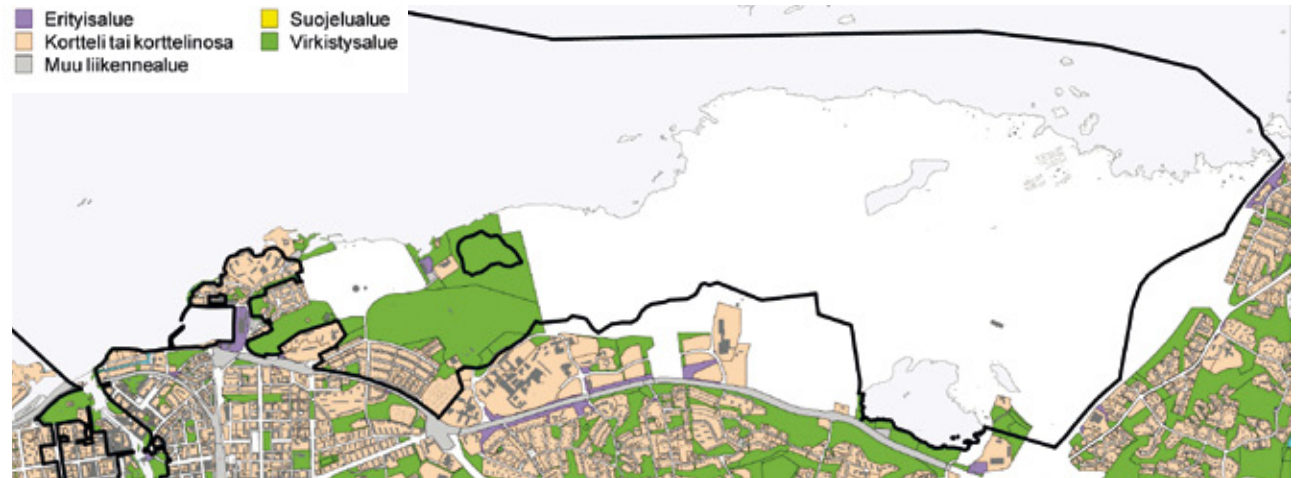
Alueen kaavavalmius on periaatteessa olemassa. Kauppi–Niihaman virkistyspainotteinen osayleiskaava astui voimaan vuonna 2011. Soukonvuoren alue on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi. Alasjärven pohjoispuolella sijaitseva Lahnakallio on esitetty luonnonsuojelulla rauhoitettavaksi alueeksi Tampereen luonnonsuojeluohjelmassa. Tuomikallio on määritelty arvokkaaksi luontokohteeksi. Ranta-Tampellan asemakaava hyväksyttiin vuonna 2011. Kaavojen myötä Näsijärven rantareitin jatkuvuus paranee ja

Kauppi kytkeytyy tiiviimmin keskustaan. Petsamon suojeluasemakaava hyväksyttiin valtuustossa keväällä 2015. Lapin alueelle on tavoitteena laatia lähivuosina suojeluasemakaava. Lapinniemen tehdasalueella on suojeltuja rakennuksia. Koukkuniemen asemakaava sisältää suojelumääräyksiä. Voimassaolevassa asemakaavassa ei ole rantareittiä. Parhailaan laadittavassa Koukkuniemen asemakaavamuutoksessa tutkitaan rantareitin sijoittamista.

Kaavalliset tavoitteet

- Ranta-Tampellan asemakaava ja keskustan strateginen osayleiskaava korostavat rantojen virkistysmahdollisuuksia ja rantareitin jatkuvuutta.
- Nk. Kaupin kantta on esitetty Tammelan yleissuunnitelmassa uudisrakentamisen ja täydennysrakentamisen kohteena. Myös keskustan strategisessa osayleiskaavassa on Kaupin kansi esitetty kaupunkirakenteen epäjatkuvuuskohtana, jossa on erityistä tarvetta liikkumisympäristön, Kaupin saavutettavuuden ja kaupunkikuvan parantamiselle. Toteutuminen vaatii asemakaavan.
- Koukkuniemen alueen rantaan on keskustan strategisessa osayleiskaavassa osoitettu virkistysreitti. Asumisen yleismääräyksessä todetaan, että alueella on erityisiä viherympäristöön ja virkistykseen liittyviä arvoja. Alue tulee suunnitella siten, että rannoille syntyy koko keskustaa palvelevia monipuolisia virkistäytymiseen soveltuvia alueita ja reittejä. Parhailaan laadittavan Koukkuniemen asemakaavan tavoitteena on osoittaa rantaan julkinen virkistysyhteys. Koukkuniemeen on suunniteltu täydennysrakentamista sekä hoitolaitoksille että asumiselle.

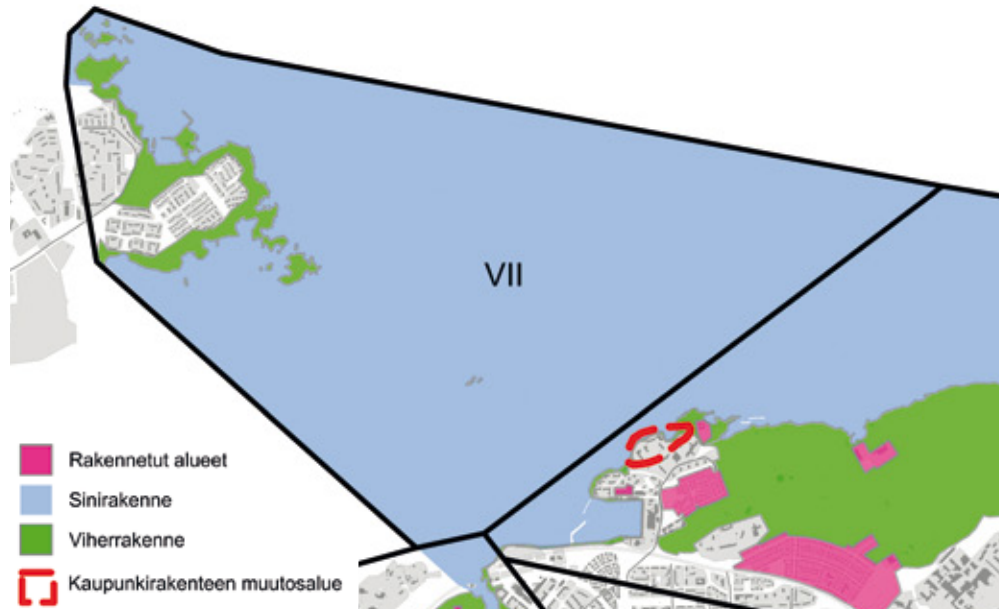
- Lapin RKY-alueen asemakaava muutetaan mahdollisesti suojeluasemakaavaksi.
- Raitiotien jatkolinjaan liittyen on tutkittu Ruotulan golfkentän muuttamista osittain rakentamiskäyttöön. Kehittämisen lähtökohtana on ollut sovittaa yhteen nykyinen golftoiminta ja lisärakentaminen mahdollisimman hyvin nykyisen golfkentän alueelle.
- Alasjärven pohjoispuolen käyttöä leirintäalueen sijoittamiseen selvitetään.
- Toiminnallisista alueista hevosharrastus ja koirakoulu säilynevät Niihamassa.
- Maakuntakaavassa on osoitettu varaus Tasanteen eritasoliittymälle. Seudun liikennejärjestelmätyön lähtökohtana on, että liittymä toteutetaan vuoteen 2040 mennessä. Eritasoliittymän rakentamisen voidaan ennakoida aiheuttavan rakentamispainetta liittymän länsipuolella oleville Niihaman alueille.
- Yleiskaavan 2040 alueellisissa tavoitteissa Kauppi on esitetty seudulliseksi ja toiminnalliseksi virkis-

tysalueeksi. Yhteyttä Kaupista Ojalan suuntaan kehitetään.

Alueelliset toimenpiteet

- Tavoitteena on parantaa Kaupin saavutettavuutta. Yhtenä vaihtoehtona tutkitaan nk. Kaupin kantta.
- Ranta-Tampellan rantojen virkistysmahdollisuuksia kehitetään käynnissä olevassa suunnittelussa.
- Virkistysyhteyttä Näsijärven rannassa on tarkoitus kehittää ja keskellä Kauppia on tavoitteena säilyttää seudullinen virkistysreitti. Reitti johtaa Ojalan kautta Lamminrahkan alueelle Kangasalle, aina Kirkkoharjuun asti.
- Valmisteltavana oleva metsänhoitosuunnitelma sisältää mm. metsien monimuotoisuusohjelman mukaiset Kauppi-Niihaman METSO-kohteet. Metsäkohteiden metsänhoidolliset toimenpiteet parantanevat metsien virkistysarvoa.

VII Näsijärvi saarineen sekä Lentävänniemen rantavyöhyke

Osa-alueen liittyminen Tampereen tarinaan

Näsijärvi ja sen paikoin erämaisiet lahdet saarineen ovat keskeinen osa Tampereen vesistöjen muodostamaa sinirakennetta ja Tampereen maisemaa. Näsijärvi on myös historiallisesti merkittävä vesireitti pohjoiseen. Lentävänniemessä sijaitseva Reuharinniemi saarineen on edustava osa järvimaisemaa ja Tampereen esihistoriaa rautakautisten kalmistojen ansiosta. Siilinkari liittyy oleellisesti Tampereen historiaan Kuru-laiivan onnettomuuden vuoksi.

Kaava- ja suojelutilanne

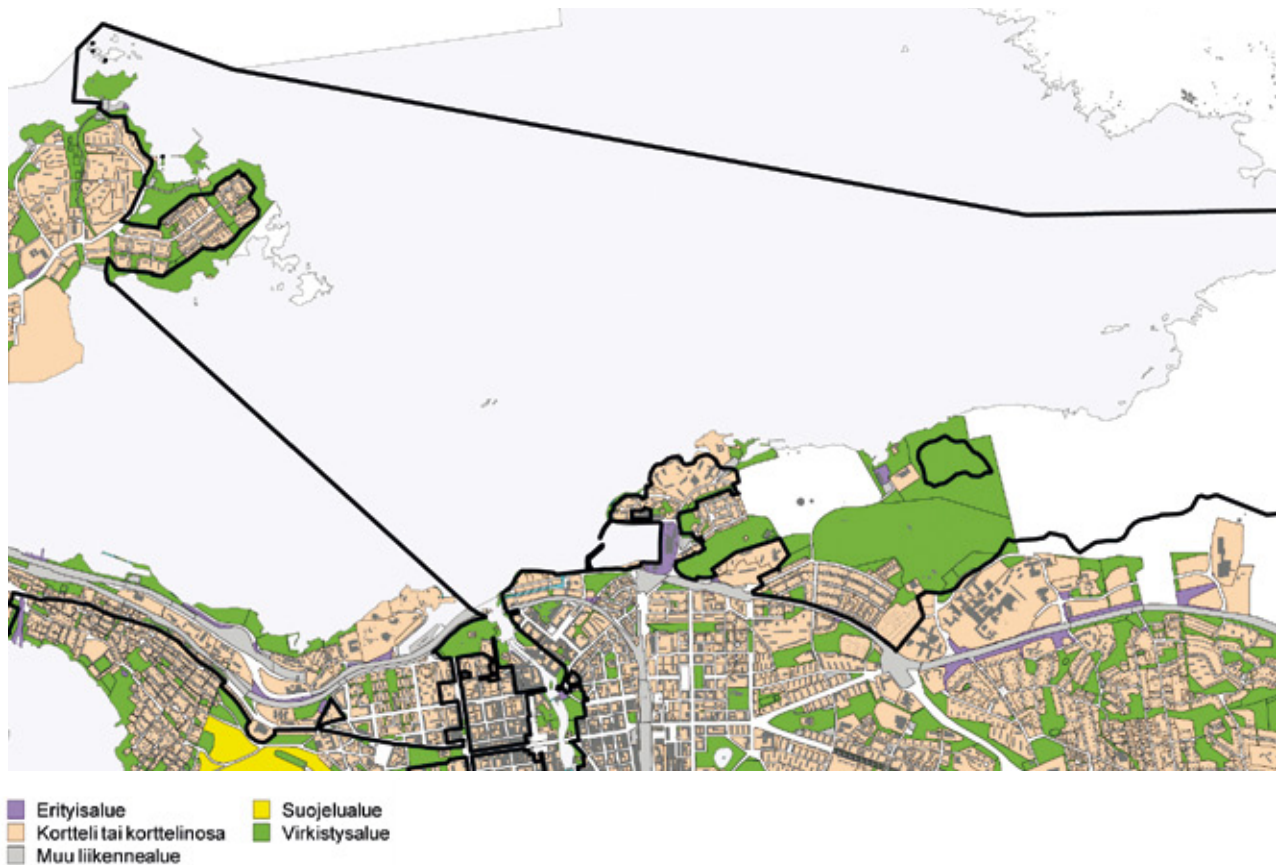
Alueella on kaavallinen valmius. Pääosa rannoista on kaupungin omistuksessa ja kaavoitettu virkistysalueeksi joko yleis- tai asemakaavoissa. Kaupin kohdalla olevat saaret ovat pääasiassa yksityisessä omistuksessa. Alueella on useita muinaismuistokohteita.

Kaavalliset tavoitteet

- Rantojen yhtenäisen, julkisessa käytössä olevan virkistysalueen turvaaminen ja luominen Lentävänniemestä Lielahteen saakka.

Alueelliset toimenpiteet

- Vesillä ja jäällä tapahtuvaa virkistystoimintaa kehitetään.
- Muinaismuistokohteiden hoidosta on tehty sopimus Adoptoi monumentti -hankkeessa.

Aluerajausehdotuksesta saadut palautteet

Asukkailta Valma-valmistelufoorumissa 22.6.–15.8.2015 saadun palautteen mukaan asukkaille tärkeitä erityisalueita ovat Tammerkoski, Pyynikki, Kauppi-Niihama, Eteläpuisto, Hatanpää ja Härmälän alue. Näitä alueita kuvattiin muun muassa tärkeiksi kaupungin identiteetin ja imagon kannalta sekä kulttuurimaiseman säilyttämiseksi. Myös alueiden tarjoamat ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet olivat vastaajille tärkeitä.

Edellisten lisäksi myös Hämeenkatu, Hämeenpuisto, Keskustori, Iidesjärvi, Pyhäjärven sekä Näsijärven rannat ja lahdet sekä Reuharinniemi olivat vastaajien mielestä sopivia alueita kansalliseen kaupunkipuistoraajaan.

Yhdeksi erityisalueita uhkaavaksi tekijäksi koettiin mahdollinen täydennysrakentaminen. Sen pelättiin heikentävän alueiden virkistysellistä, kulttuurista ja maisemallista merkitystä. Erityisen huolissaan olttiin Eteläpuiston, Hatanpään, Härmälän, Pyynikin ja Kauppi-Niihaman alueille kohdistuvasta rakennuspaineesta.

Kehittämistarpeista mainittiin muun muassa rantojen kehittäminen viihtyisiksi viher- ja ulkoilualueiksi sekä eri alueita yhdistäviksi kevyen liikenteen reiteiksi. Alueille toivottiin myös luonnonmukaisia osuuskas. Keskustan puistoalueita toivottiin kehitettävän yhä enemmän kaupunkitapahtumia palveleviksi alueiksi. Kauppi-Niihaman liikuntapaikkojen ja liikuntapolkujen kuntoon ja merkittämiseen kaivattiin parannuksia.

Kansallisen kaupunkipuiston merkitys ja vaikutukset Tampereelle

Kansallinen kaupunkipuisto ja Tampereen kaupungin strategiat

Kansallisella kaupunkipuistolla voidaan edistää erilaisen kansallisten ja kansainvälisten sopimusten toteutumista, kuten Unescon maailmanperintösopimuksen, Euroopalaisen maisemayleissopimuksen ja Aalborgin sopimuksen toteutumista. Kaupunkipuisto tukee myös paikallisten luontoympäristön ohjelmien toteutumista, kuten Kansallista METSO-ohjelmaa ja Natura 2000-ohjelmaa. Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita on tarkasteltu suhteessa Tampereen kaupungin muiden strategioiden ja ohjelmien sisältöön. Hanke kytkeytyy useisiin ajankohtaisiin tavoitteisiin.

Pormestariohjelman 2013–2016 mukaan Tammerkoskea, rantoja ja puistoja kehitetään. Tampereen maanetta aktiivisena tapahtumakaupunkina vahvistetaan tuottamalla, hankkimalla ja tukemalla tapahtumia eri vuodenaikoina, yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa.

Kaupunginvaltuuston hyväksymä **Kaupunkistrategia 2013–2025: Yhteinen Tampere – näköalojen kaupunki** sisältää vuoteen 2025 ulottuvan vision. Visiota tarkentavat strategiset painotukset, joita konkretisoidaan valtuustokauden tavoitteilla ja niille asetetuilla mittareilla. Tampereen vahvuutena nähdään laadukas, viihtyisä ja turvallinen elinympäristö sekä monipuolinen kulttuuri- ja urheiluelämä. Tulevaisuuden muutosaasteita ovat mm. kaupungin merkittävä kasvu ja lisääntyvät ympäristövaatimukset. Kan-

sallisen kaupunkipuiston kannalta keskeisiä tavoitteita ovat liikkumisen edellytysten parantaminen sekä luonto- ja kulttuurikokemusten mahdollisuuksien vahvistaminen. Elinvoimainen ja viihtyisä keskusta sekä sujuvat kävely-, pyöräily- ja joukkoliikenneyhdytydet

ovat lisäksi olennaisia. Kaupunkistrategia painottaa myös tiivistä, vihreää ja vähähiilistä yhdyskuntarakennetta. Tavoitteeksi on asetettu, että Tampere on johdava luonnonsuojelukaupunki. Mittareina ovat esim.

Tampereen keskustan kehittämissuunnitelma sisältää useita kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita tukevia viherympäristön toimenpite-ehdotuksia.

asukkaiden tyytyväisyys elinympäristöihin sekä uusien luonnonsuojelualueiden määrä hehtaareissa.

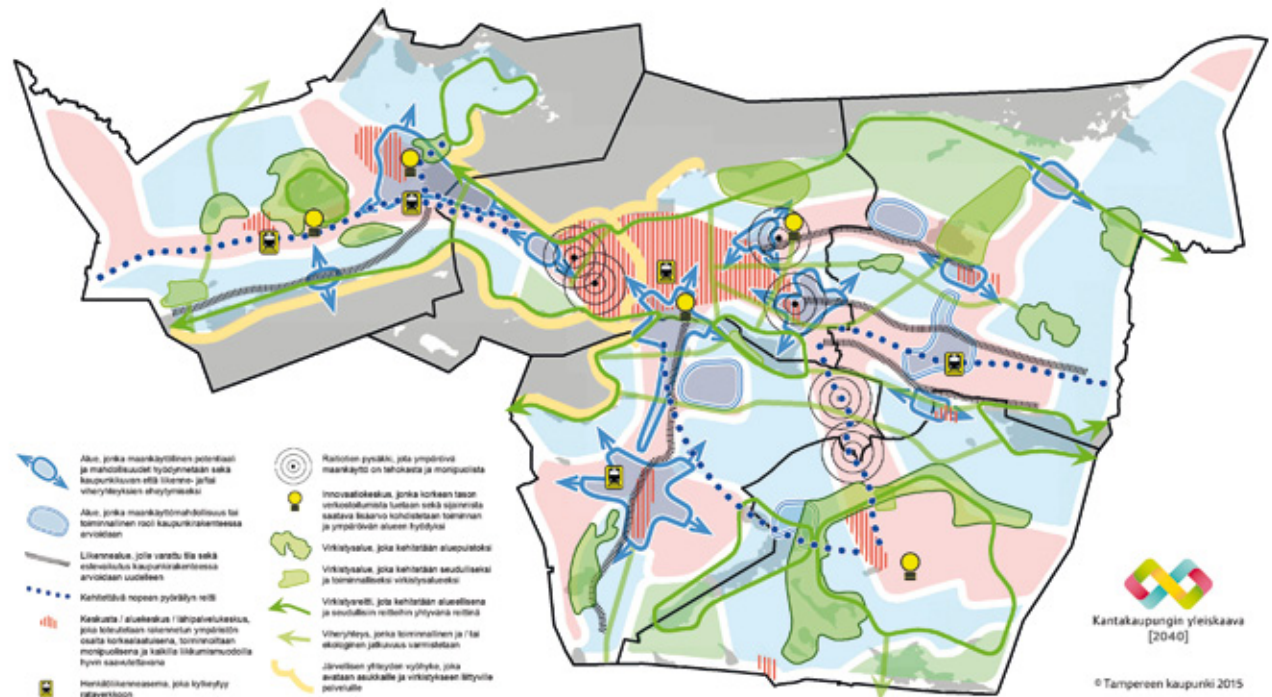
Kaupunkistrategiaa tarkentaa **Rosoisesti kaunista – kaupunkirakenne- ja ympäristösuunnitelma** (2014), joka hyväksyttiin Tampereen kaupunkiseudun joukkoliikennelautakunnassa ja yhdyskuntalautakunnassa sekä kaupunginhallituksessa. Suunnitelmassa korostetaan elävää, vetovoimaista ja viihtyisää keskustaa. Ranta-alueet ja vesiliikenteen kehittäminen nähdään Tampereen vetovoimatekijöinä. Painopisteenä on ranta-alueiden ja arvokkaiden kulttuuriympäristöjen kytkeminen osaksi keskustaa. Yhtenä keskeisenä kehittämiskohteena on Eteläpuisto–Hämeenpuisto–Näsilinna–Särkänniemi -akseli. Suunnitelmassa on esitetty Tampereen Unesco-maailmanperintökohteen ja kansallisen kaupunkipuiston selvittämistä.

Kaupunginhallitus hyväksyi **Viiden tähden keskusta. Tampereen keskustan kehittämissuunnitelman 2015–2030** kokouksessaan 2.11.2015. Kehittämissuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet mahdollistavat kansallisen kaupunkipuiston toteuttamisen. Visiota tarkentava kehittämiskonsepti sisältää kuusi kehittämissuunnitelmaa, joista kansalliseen kaupunkipuistoon liittyvät erityisesti kohdat ”Järvenranta- ja koskenranta-keskusta” ja ”Maisemien ja urbaanien puistojen keskusta”. Keskustan kehittämissuunnitelmissa linjaavista ja ohjelmoivista toimenpidekokonaisuuksista keskeisin on ”Urbaanit ulkotilat ja kaupunkivihreä”. Siihen liittyvä kartta ja tiivistelmä havainnollistavat kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden mukaisia keskeisiä viherympäristön toimenpiteitä. Sisällöllisiä kytköksiä on

muihinkin toimenpidekokonaisuuksiin, joista merkittävin kansallisen kaupunkipuiston kannalta on ”Kaupunkikulttuuri, tapahtumat ja matkailu”.

Kantakaupungin yleiskaavan 1998 virkistystavoitteiden mukaan kantakaupungin alue jäsennetään vihervetkon avulla. Vihervetko muodostetaan alueista, jotka luonnontalouden, maiseman, virkistystoimintojen ja kaupunkikuvan kannalta tulee säilyttää rakentamattomina.

Kantakaupungin uuden yleiskaavan 2040 OAS oli nähtävillä alkuvuonna 2014 ja syksyllä 2015 hyväksyttiin kaavaan ohjaavat tavoitteet kaupunginvaltuustossa. Tavoitteet jakaantuvat neljään aluekokonaisuuteen: toiminnallisen kehittämisen vyöhykkeeseen, laadullisen kehittämisen vyöhykkeeseen, järvellisen yhteyden vyöhykkeeseen ja luonnon ydinalueisiin. Kansallisen kaupunkipuiston kannalta keskeisiä ovat järvellisen yhteyden vyöhyke, joka korostaa ranta-alueiden kytkeytymistä muuhun kaupunkirakenteeseen, ja luonnon ydinalueet, joiden säilyttäminen on tär-

Kantakaupungin yleiskaavan 2040 alueelliset tavoitteet sisältävät useita kansallista kaupunkipuistoa tukevia toimenpiteitä virkistysalueiden ja -reittien osalta.

keää luonnon monimuotoisuuden, ekologisesti kestävä kehityksen ja virkistykseen kannalta. Myös toiminnallisen ja laadullisen kehittämisen vyöhykkeet vaikuttavat kansallisen kaupunkipuiston tavoitteisiin alueiden elinvoimaisuuden ja kaupunkikuvan laadun näkökulmista.

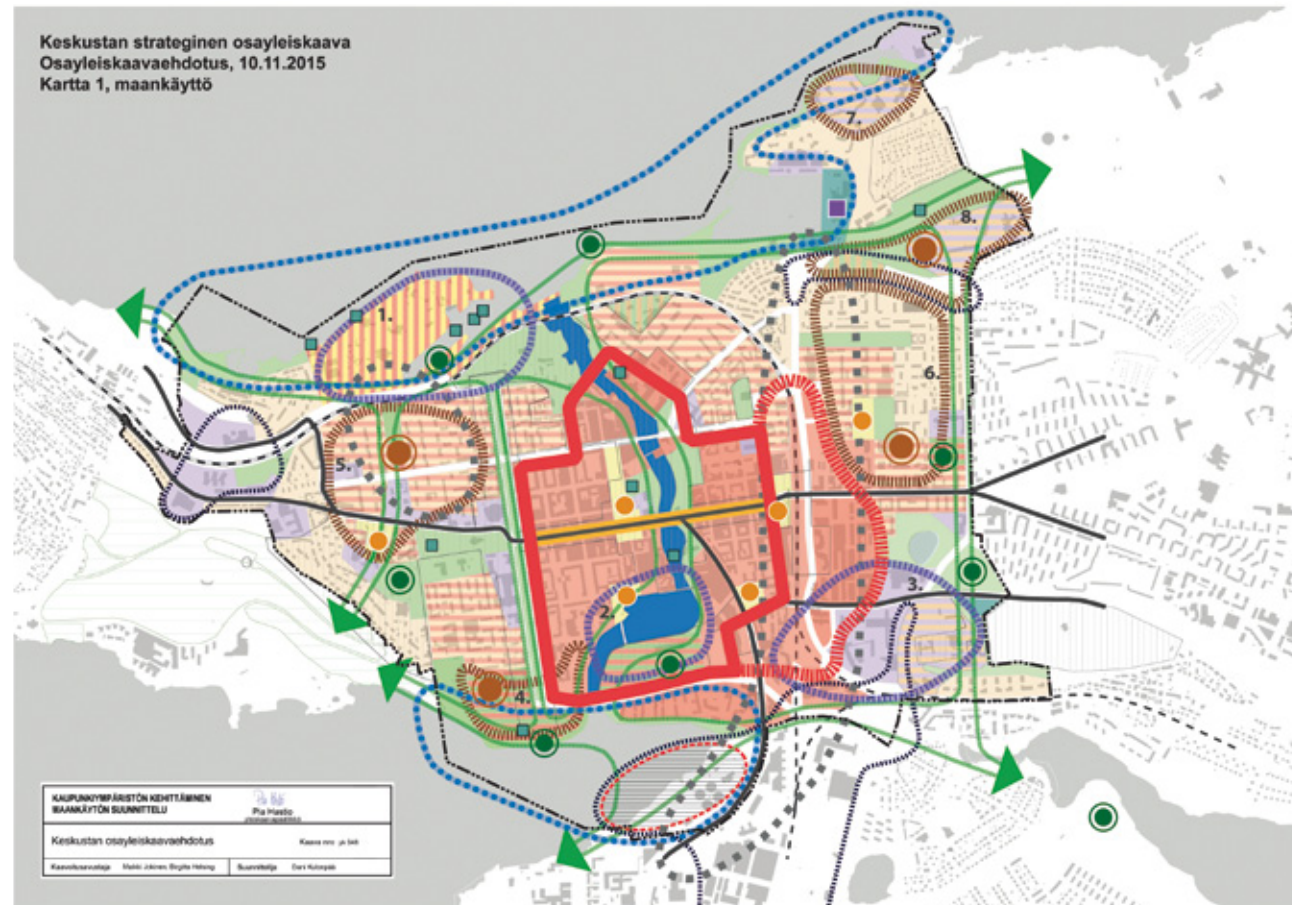
Kantakaupungin yleiskaava 2040 tavoiteraportin mukaan luonto ja virkistysalueet ovat olennainen osa kaupunkistrategian toteuttamista. Laadukkaat ja toiminnallisesti monipuoliset viher- ja virkistysalueet luovat hyvinvointia, edistävät ilmastonmuutokseen sopeutumista ja nostavat myös kaupungin maaomaisuuden ja asuntokannan arvoa. Monipuolinen kaupunkiluonto, helposti saavutettavat ja yhtenäiset virkistysalueet ja kaunis maisemarakenne ovat tärkeä osa Tampereen identiteettiä. Kansallisen kaupunkipuiston kannalta keskeisiä tavoitteita ovat myös rantojen virkistyskäytön edistäminen, hiljaisten paikkojen vaaliminen, pihojen vihreyden edistäminen ja kestävä vesitalouden tukeminen. Kantakaupungin yleiskaavaluonnoksessa on tavoitteena määritellä tärkeimmät viheralueina säilytettävät tai kehitettävät alueet, viheralueverkoston katkospaikat ja toimenpiteitä niiden parantamiseksi. Lisäksi esitetään aluevaraukset ja toimenpiteet kestävä vesitalouden turvaamiseksi.

Kaavan lähtöaineistoksi laadittiin **Viihtyisä ja turvallinen Tampere** - viher- ja virkistysalueverkostoeselvitys. Selvityksen mukaan viheralueiden terveysvaikutuksia koskevissa tutkimuksissa viheralueiden jatkuvuus aivan kaupunkien ydinkeskustoihin saakka on erittäin tärkeää samoin kuin lähiympäristön viher-

rakentaminen. Tavoitteena on, että lähi- ja ulkoilupuistoon pitää päästä ilman omaa autoa, kevyen liikenteen reittejä pitkin tai kauempaa joukkoliikennettä käyttäen. Kaavallisina lähtökohtina tulisi olla mm. luonnonvarojen saatavuuden ja ekologisten yhteyksien turvaaminen, arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden

monimuotoisuuden säilyttäminen sekä luonnon virkistyskäytön edistäminen.

Keskustan strateginen osayleiskaavaehdotus oli nähtävillä kesällä 2015 ja ehdotus vietiin päätettäväksi tammikuussa 2016. Osayleiskaavan mukaan vi-

Keskustan strateginen osayleiskaava tukee kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita. Kaava korostaa koskimaiseman merkitystä, rantojen virkistysyhteyksiä ja Pyynikin, Kaupin sekä Iidesjärven saavutettavuutta.

her- ja virkistysympäristön sekä rantojen kehittäminen on tärkeää keskustan vetovoimalle ja asuinympäristön viihtyvyyden parantamiselle. Osayleiskaavan yhtenä keskeisenä tavoitteena on Kaupin, Pyynikin ja Iidesjärven virkistysalueiden hyvä saavutettavuus eri puolilta keskustaa ja keskinäinen yhteys toisiinsa. Toisena tärkeänä tavoitteena on rantojen maankäytön kehittäminen siten, että niille syntyy korkeatasoisia virkistytymiseen soveltuvia alueita ja että yhteydet järveltä järvelle paranevat.

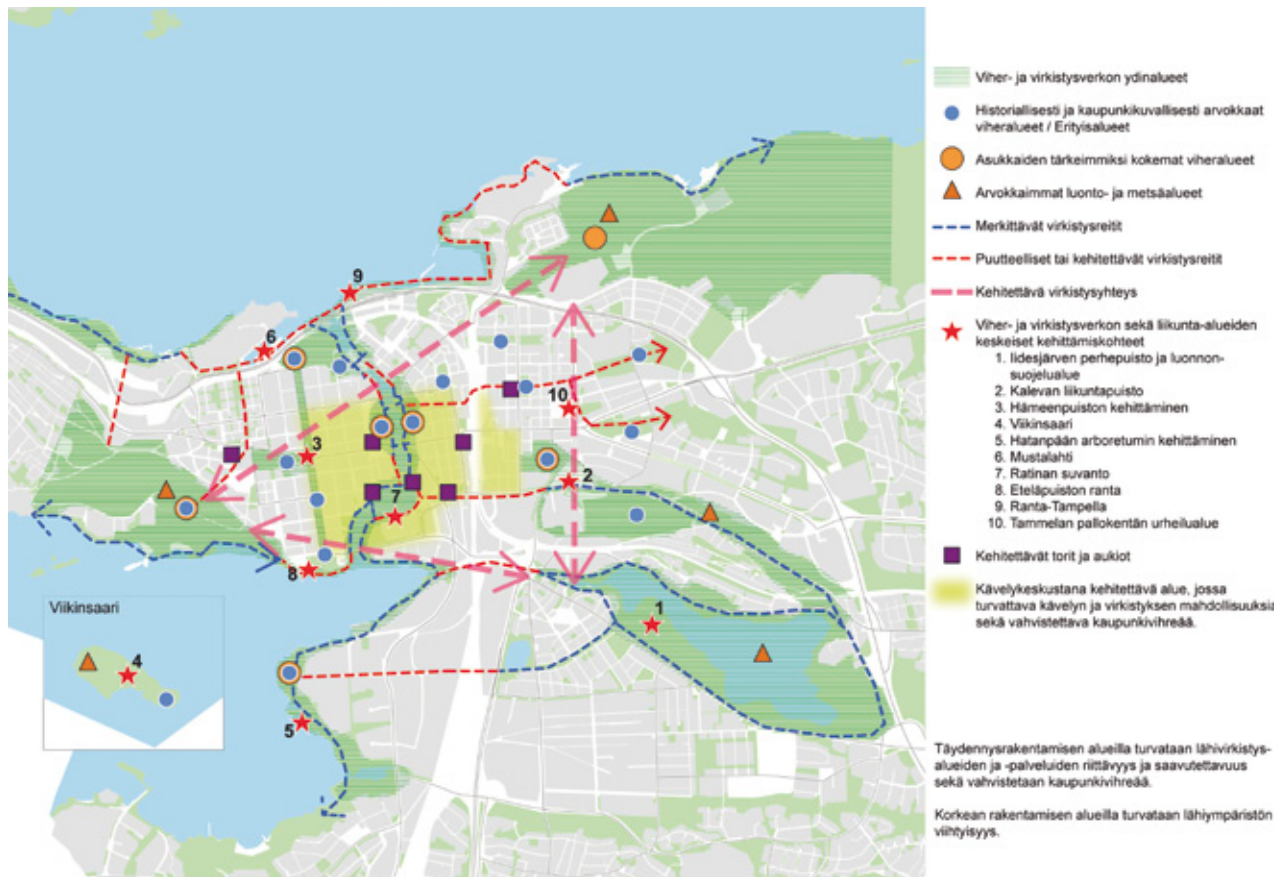
täminen siten, että niille syntyy korkeatasoisia virkistytymiseen soveltuvia alueita ja että yhteydet järveltä järvelle paranevat.

Tampereen vihreä keskusta 2014 -selvitys käsittelee keskustan viherverkkoa ja sen tulevaisuutta. Selvitys on laadittu samaan aikaan valmisteltavan kes-

kustan strategisen osayleiskaavan kanssa ja se toimii itsenäisenä, keskustan viheralueiden, julkisten ulkotilojen ja liikunta-alueiden kehittämistä koskevana selvityksenä. Raportin tavoitteena on riittävien, laadukkaiden ja monipuolisten viheralueiden ja -palvelujen turvaaminen siten, että viheralueet ovat lähellä asukkaita ja että ne ovat monipuolisia, omaleimaisia ja palveluiltaan riittäviä. Tärkeänä pyrkimykseenä on myös estää keskustan viheralueiden väheneminen asukasmäärän yhä lisääntyessä.

Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelmassa 2012–2020 todetaan muun muassa, että monimuotoinen luonto on voimavara, joka osaltaan vaikuttaa ihmisten viihtyvyyteen, hyvinvointiin, mielenterveyteen sekä harrastusmahdollisuuksien ylläpitoon. Monimuotoisuuden turvaamisessa keskitytään luonnon säilymiseen kaikessa maankäyttöön liittyvässä toiminnassa. Kohteita ehdotetaan suojeltavaksi perinteisen luonnonsuojelun ohessa myös muilla keinoin, joita ovat esimerkiksi kaavasuoja, viheralueiden hoitoluokitus sekä aktiivinen luontoarvojen hoito.

Tampereen kantakaupungin hulevesiohjelmassa 2012 painotetaan viheralueiden merkitystä ja hulevesien hyödyntämistä syntypaikoillaan esim. kosteikkoja ja biopidätyspainanteita hyödyntämällä. Raportin mukaan Näsijärven lähialuma-alueen itäosissa on mahdollista pidättää huomattaviakin määriä ravinnekuormia, koska alueella on lukuisia pieniä purkuuomia ja runsaasti rakentamattomia alueita, joilla voidaan toteuttaa tarvittavat altaat, kosteikot, painanteet tai mutkittelevat uomat.

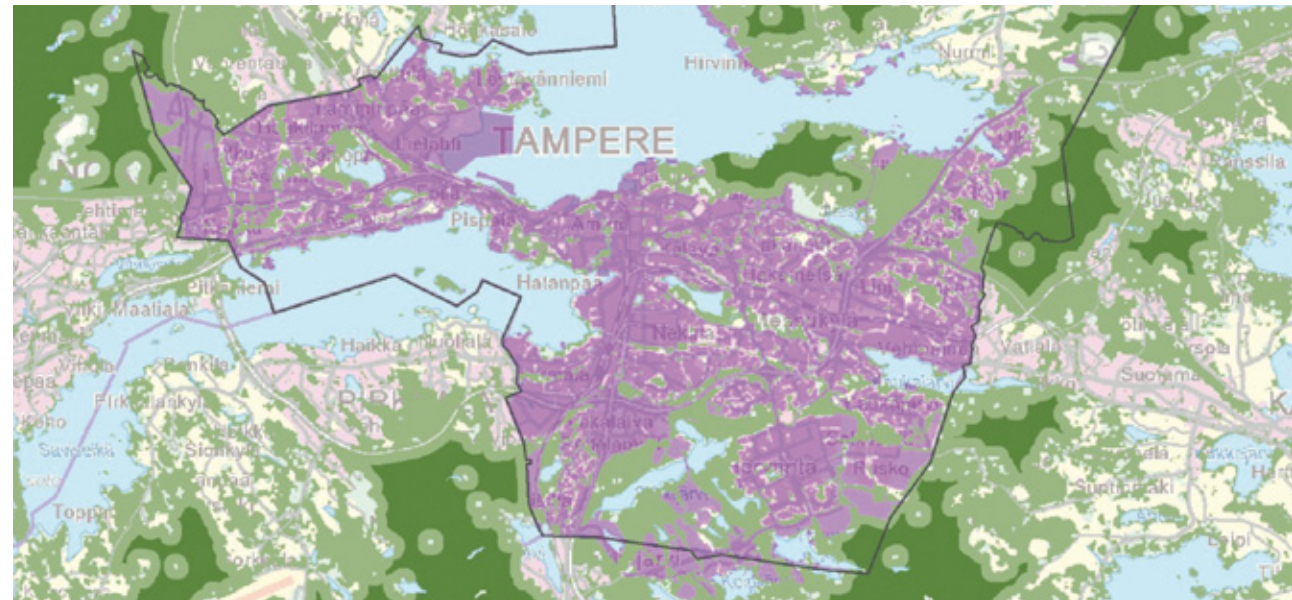
Keskustan viherverkon kehittämisen tavoitekartta Tampereen vihreä keskusta -selvityksessä. Selvityksessä on osoitettu keskustan merkittävät viher- ja virkistysalueet sekä tärkeimmät kehittämiskohteet.

Viheralueohjelman 2005–2014 tavoitteena on vihervaluuden määrän ja laadun sekä käyttäjien tarpeiden mukaisten viherpalvelujen turvaaminen. Se on laadittu tukemaan kaupunkistrategian mukaista terveellisen ja turvallisen ympäristön sekä hyvän elämän tavoitteita. Ohjelma määrittelee vihervaluuta koskevat yleiset kehittämistavoitteet, joita ovat esim. viihtyisyys ja turvallisuus sekä viherverkon keskeiset tavoitteet kuten historiallisten puistojen säilyttäminen tai rantojen käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatiminen.

EVITA-hankkeen loppuraportin Ekosysteemipalvelut ja viherrakenne Tampereella 2014 mukaan vihervaluuden riittävää määrää ja kytkeytyneisyyttä huomioiva suunnittelu tukee kaupunkien ekosysteemipalvelujen tuotantoa ja lieventää maankäytön kielteisiä vaikutuksia, jotka voivat kohdistua ekosysteemipalveluiden tuotantoon, luonnon monimuotoisuuteen ja elinympäristöjen pirstoutuneisuuteen. Viherrakenne tulisi ottaa huomioon suunnittelussa toiminnallisena kokonaisuutena ja yli hallinnollisten rajojen sekä eri mittakaavatasoilla. Kauppi-Niihama erottuu analyyseissä ainoana suurena luonnon ydinalueena ja virkistysalueena ydinkeskustan välittömässä läheisyydessä. Kaavoituksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota kantakaupungin vihervaluuden määrään, laatuun sekä ekologisten yhteyksien ja virkistysmahdollisuuksien turvaamiseen. Kantakaupungissa pieniin vihervaluueisiin kohdistuu suuri käyttöpaine, jonka odotetaan vielä kasvavan tulevaisuudessa. Keskustassa pienetkin vihervaluueet ovat näin ollen lähivirkistykseen ja elinympäristön viihtyisyydelle tärkeitä.

Pirkanmaan maakuntakaavan 2040 ehdotus on asetettu lausunnoille keväällä 2016 ja on tulossa nähtäville loppuvuonna 2016. Maakuntakaava osoittaa kaupungin merkittävimmiksi virkistysalueiksi Kaupin, Pyynikin ja Iidesjärvi-Kirkkosuon laakson. Pyhäjärven rannat, Vihioja, Viinikanoja ja yhteydet Kirkkosuolta Kaukajärvelle on osoitettu tärkeiksi viheryhteyksiksi. Merkittävänä pohjoisina viheryhteyksinä ovat Näsijärven rannat Santalahdesta Reuharinniemeen sekä yh-

teys keskustasta Kauppiin. Santalahden ja Naistenlahden välissä on tärkeä ulkoilureitti. Pirkanmaan liiton julkaisemassa raportissa **Pirkanmaan ekosysteemipalvelut** (2015) on tuotu esille ekosysteemipalveluiden tuottamat taloudelliset hyödyt. Maakunnan tärkeimmäksi lähivirkistysalueeksi on arvioitu Pispala-Pyynikki-Eteläpuisto-Hatanpää -kokonaisuus. Tämän lisäksi on tuotu esille Kauppi, Tammerkosken ympäristöt ja Hämeenpuisto.

Luonnon ydinalueet Tampereella - Tampereen oikeusvaikutteiset asema- ja yleiskaavat huomioitu

- Luonnon ydinalue (vähintään 100 ha)
- Alle 100 ha kokoiset ydinalueet ja ydinalueiden 250 m leveä reunavyöhyke
- Tampereen oikeusvaikutteinen asema- tai yleiskaava: rakennettu alue
- Tampereen kuntaraja

0 5 10 Km

© SYKE (osittain © Metla, MMM, MML, VRK)
 © Tampereen kaupunki
 © Maanmittauslaitos

Luonnon ydinalueet Tampereen seudulla Ekosysteemipalvelut ja viherrakenne -selvityksessä. Selvityksessä korostuu erityisesti Kaupin merkitys laajana luonnon ydinalueena keskustan läheisyydessä.

Kansallisen kaupunkipuiston moninaiset vaikutukset

Kansallisen kaupunkipuiston vaikutuksia kartoitettiin järjestämällä asiantuntijatyöpaja ja Valma-kysely. Tässä kappaleessa esitetyt näkemykset perustuvat 17.12.2014 hankkeen sidosryhmille pidetyn työpa-jan tuloksiin, 22.6.2015–15.8.2015 järjestettyyn Valma-kyselyyn ja Alue-Alvareiden kommentteihin sekä

hankkeen aikana järjestettyjen tilaisuuksien puheen-vuoroihin.

Mahdollisella kansallisella kaupunkipuistolla on monenlaisia vaikutuksia Tampereella. Se vaikuttaa muun muassa maankäytön toimintatapoihin ja prosesseihin, hankekehittämiseen ja elinkeinotoimintaan ja kaupungin imagoon. Sillä on suora vaikutus myös tamperelai-

seen kaupunkiluontoon sekä tamperelaisten virkistys-mahdollisuuksiin ja asukkaiden hyvinvointiin.

Asukkaat totesivat kyselyissä muun muassa, että kansallinen kaupunkipuisto on Tampereelle tarpeellinen, jos se auttaa päättäjiä huomioimaan ja kunnioittamaan viheralueita sekä tekemään ja ylläpitämään viihtyisiä asuinalueita. Asuinalueiden tulisi olla viihtyisiä myös ohikulkijoille. Kaupunkipuisto nähtiin myös tärkeänä mahdollisuutena rakentaa uutta urbaania kaupunkiympäristöä.

Kaupunkipuistoon kriittisesti suhtautuvat totesivat, ettei puistojen ja muiden alueiden säilyttämiseksi tarvitse siirtää kaupungin ratkaisuvalltaa ympäristöministeriölle. Kaupungin pitää luottaa omaan kykyyn tehdä järkeviä päätöksiä. Päätöksen epäiltiin toimivan myös mahdollisena jarruna uusien kehittämistarpeiden toteutuksessa. Lisäksi statuksen vaikutuksen tehokkuus ja hyödyllisyys riippuvat siitä, kuinka suunnitellut asiat konkretisoituvat ja miten vastuu niiden toteuttamisesta on jaettu.

Ratinala ja Laukon silta talvipakkasessa. (Mikko Vares)

Kansallisen kaupunkipuiston arvioidut keskeiset vaikutukset Tampereella

Mahdollisuudet	Huomioitavaa/ haasteita
<p>Toimintatavat ja prosessit</p> <ul style="list-style-type: none">• Vahvistaa alueen maankäytön suunnittelua kokonaisuutena pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti.• Syventää hallinnon eri sektoreiden yhteistyötä.• Tukee kaupungille keskeisiä teemoja ja nk. Tampereen tarinaa.• Voi kannustaa alueen maanomistajia ja asukkaita rakennusten ja rakennetun ympäristön sekä maiseman hyvään hoitoon. Kaupungin tehtävänä on toimia aloitteentekijänä ja toiminnan edistäjänä.	<p>Toimintatavat ja prosessit</p> <ul style="list-style-type: none">• Edellyttää, että kansallinen kaupunkipuisto sisällytetään kaupungin strategioihin, yleiskaavaan ja asemakaavoihin.• Edellyttää hoito- ja käyttösuunnitelmaa, johon on kirjattava selkeästi tavoitteet alueiden kehittämiseksi ja toimenpiteet, joilla niihin pyritään. Suunnitelma on hyväksyttävä ympäristöministeriöllä.• Edellyttää hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyihin toimenpiteisiin varautumista budjetissa.• Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutumista on seurattava säännöllisesti.• Edellyttää kkp-tavoitteiden huomioonottamista maankäytön suunnittelussa ja tarvittaessa myös uusien asemakaavojen laatimista.• Ympäristöministeriö hyväksyy hakemuksen ja hoito- sekä käyttösuunnitelman. Lisäksi YM:n toimii uutena osallisena kkp-alueella tapahtuvassa maankäytön suunnittelussa.• Edellyttää kaupungin hallintokuntien sitoutumista ja vastuun jakamista kkp:n tavoitteiden toteuttamiseksi.• Viranhaltijoiden on tunnettava kaupunkipuistorajauksen sisälle määritellyt erityisarvot ja suunnitellut keinot, joilla niitä tuetaan.• On löydettävä omat paikalliset toimintamallit kaupunkipuiston hyödyntämiseen.• Edellyttää konseptin tunnetuksi tekemistä kaupungin hallintokunnissa ja hankkeissa, jotka koskevat kkp-aluetta.• Hakemuksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen lisää alkuvaiheessa virkamiestyötä. Myös markkinointi ja kkp:n tunnetuksi tekeminen lisäävät työtä kaupungin viestinnässä.• Statuksen vaikutuksen tehokkuus ja hyödyllisyys riippuvat siitä, kuinka suunnitellut asiat konkretisoituvat.

Mahdollisuudet	Huomioitavaa/ haasteita
<p>Hankekehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimii kehittämisen työkaluna, ei stabiloi aluetta nykytilaan. • Voidaan toteuttaa hankkeita, jotka tukevat erityisarvojen säilymistä ja hoitamista. Tällaisia hankkeita voivat olla muun muassa kulttuuriympäristön hoitamiseen, laadukkaaseen viherrakentamiseen, alueen toiminnan kehittämiseen ja monipuolistamiseen tähtäävät hankkeet. • Uudisrakentamishankkeet ovat mahdollisia, jos niiden avulla voidaan varmistaa kaupunkipuiston erityisarvojen säilyminen. • Voidaan käyttää perusteluna kkp:n tavoitteita edistävien hankkeiden toteuttamiselle. 	<p>Hankekehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edellyttää kaupunkipuiston reunaehto- ja huomioon ottamista alueen kehittämis-työssä. • Mahdolliset ristiriidat eri käyttötavoitteiden välillä on ratkaistava hoito- ja käyttösuunnitelmaa noudattaen.
<p>Virkistys, opetus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokoa Tampereen ”tähtikohteet” yhdeksi kokonaisuudeksi alueellisesti ja tarinallisesti. • Luonto, kulttuuri ja kulttuurin eri historialliset kerrokset yhdistyvät toimivaksi kokonaisuudeksi, jolloin kaupunkia on helpompi hahmottaa kokonaisuutena. • Monipuolinen ja eheä siniviherrististö tukee liikunnan harrastamista, kuntoilua, veneilyä, melomista ja viihtymistä. • Hyvällä ympäristöllä ja liikkumiseen houkuttelevilla reiteillä ja alueilla on terveydellinen vaikutus. • Vahvistaa asukkaiden identiteettiä ja paikkaan kuulumisen tunnetta. • Voidaan hyödyntää opetuksessa. 	<p>Virkistys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edellyttää alueen yhtenäisyyden ja saavutettavuuden kehittämistä. Käytännössä tämä tarkoittaa uusia reittejä ja olemassa olevien yhteyksien parantamista. • Vesistöjen rannat ovat keskeisiä kehittämiskohteita. Niiden tulee tarjota monimuotoisia virkistäytymisreittejä ja oleskelupaikkoja kaupunkilaisille ja matkailijoille. • Edellyttää arvokkaiden kulttuuri-, luonto- ja viheralueympäristöjen aktiivista esiintuomista ja suunnitelmallista kehittämistä sekä hoitoa.
<p>Luonto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhdistää kaupunkikeskustan rakennetut alueet kaupunkia ympäröiviin luontoalueisiin, kuten metsiin, soille ja vedenalaisiin luontoympäristöihin tai maaseudun kulttuuriympäristöihin. • Tuo rakennetun kaupunkiluonnon osaksi ekologista luontoa ja synnyttää monipuolisen vihervestoston. • Edistää kaupunkiluonnon arvojen vahvistumista, vaalimista ja kehittämistä kaupungin vetovoimatekijänä. • Luo mahdollisuuksia ympäristökasvatukseen ja tamperelaisten luontotuntemuksen vahvistamiseen. • Viheraluesuunnittelun merkitys ja vihervestoston moninaiset hyödyt tunnustetaan kaupunkisuunnittelussa. 	<p>Luonto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Viherristettä kehittämällä on varmistettava erilaisten eliölajien tarpeisiin toimivat ekologiset käytävät. Samalla ne voivat toimia myös ihmisten virkistys- ja kulkureiteinä.

Mahdollisuudet	Huomioitavaa/ haasteita
<p>Elinkeinotoiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • On omaleimainen brändi, joka voi vahvistaa kaupungin imagoa ja identiteettiä muiden imagonrakennustyökalujen rinnalla. • Hyvä ja hoidettu ympäristö houkuttelevat asukkaita, yrityksiä ja matkailijoita. • Tarjoaa edustavan ympäristön erilaisille tapahtumille. • Mahdollistaa muun muassa uudenlaisten matkailu-, kulttuuri- ja hyvinvointipalveluiden kehittämisen ja Urban nature -matkailukonseptin hyödyntämisen. 	<p>Elinkeinotoiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edellyttää statuksen tunnetuksi tekemistä ja statuksen hyödyntämismahdollisuuksien esiintuomista elinkeinoelämän keskuudessa. • Edellyttää innovatiivista asennoitumista palvelutarjonnan kehittämiseen.
<p>Tarkastelualue</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turvaa ja tuo esiin alueen erityisarvot. • Ohjaa alueen kaavoitusta ja kehitystä. • Ei vaikutusta tarkastelualueen ulkopuolelle jääviin alueisiin. • Kaupunki voi halutessaan ottaa huomioon kaupunkipuistolle asetetut tavoitteet myös tarkastelualueeseen rajautuvilla alueilla. 	<p>Tarkastelualue</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jos alueen erityisarvoja ei tunnisteta, ei niitä voida myöskään hyödyntää. • Alueen yhtenäisyyttä varmistavien ”sidoskohtien” kehittämiseen on kiinnitettävä erityistä huomioita ja varattava resursseja. • Jos yhteyksien luominen epäonnistuu, alueet jäävät irrallisiksi ja kokonaisuus kärsii. • Kaupunkipuiston hahmotettavuuden kannalta on tärkeää, että alue on selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus.

Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle Tampereelle

Kriteerienmukaiset edellytykset

Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen edellyttää ympäristöministeriön kriteerien ja maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien vaatimusten täyttymistä. Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue täyttää hyvin kaupunkipuistoille asetetun sisällön kriteerin. Myös kaupunkikeskeisyyden kriteeri täyttyy hyvin. Jatkuvuuden ja ekologisuuden kriteeri täyttyy muun muassa Kaupin, Pyynikin, Pispalan ja järvialueiden osalta melko hyvin. Haasteellisin on eheyden kriteerin toteutuminen eli miten eri alueet saadaan luontevasti liitetyksi toisiinsa. Erityisen tärkeitä ovat Eteläpuiston ja Viinikanlahden ranta-alue, Viinikanojan yhteys Iidesjärvelle sekä Ranta-Tampellan ja Koukkuniemen ranta-alueet.

Eteläpuiston merkitys kaupunkipuiston yhtenä avainalueena perustuu sen rooliin koskimiljöön ja Pyynikin yhdistäjänä. Tämän lisäksi alueen on tarjottava vetovoimainen ja laadukas virkistysalue keskustan asukkaille. Ranta-Tampellan ranta on toinen keskeinen aluekokonaisuus kansallisen kaupunkipuiston kannalta. Alueen kaavoitus ja yleisten alueiden suunnittelu tukevat rantareitin jatkuvuutta ja keskustan sekä Kaupin yhteyttä. Koukkuniemen alueen toteuttamisessa olisi varmistettava, että rannat ovat yleisessä käytössä ja mahdollistavat liikkumisen Tampellasta Kauppiin rantoja myöten.

Iidesjärven liittäminen kaupunkipuistorajaukseen on haaste ja edellyttää Viinikanojan varren kehittämistä. Myös Viinikanlahden rannan virkistysvyöhyke ja yhteyden turvaaminen Hatanpäälle ovat olennaisia eheyden kriteerin toteutumiseksi.

Kaavalliset edellytykset

Kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksella on suurelta osin kaavallinen valmius mahdollista hakemusta varten. Pääosa tarkastelualueesta on asemakaavoitettu ja asemakaavat tukevat valtaosin kansallisen kaupunki-

Itäinenkatu Finlaysonin vanhalla tehdasalueella. (Mikko Vares)

Näkymä Hatanpään kartanopuistosta Pyynikille. (Tarja Nikupaavo-Oksanen)

puiston tavoitteiden toteutumista. Huomattavia kaavallisia ristiriitatilanteita ei ole alueella. Tammikuussa 2016 hyväksytty keskustan strateginen osayleiskaava antaa myös hyvän tuen kansallisen kaupunkipuiston linjauksille. Se korostaa koskenvarren ja järvien rantojen virkistysmerkitystä sekä virkistysyhteyden jatkuvuutta. Koska strateginen osayleiskaava on kuitenkin yleispiirteinen, sen perusteella ei voida tehdä aluerajauksia mahdollisessa hakuvaiheessa. Tämä koskee erityisesti niitä alueita, joiden kaupunkirakenne olennaisesti muuttuu. Osayleiskaava ei myöskään todennäköisesti riitä yksinään turvaamaan kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteutumista maankäytön muutosalueilla. Tämän vuoksi on mahdollista, että tarvitaan lisäksi kaavoitusta ohjaavia erillismääräyksiä, jotka hyväksytään kaupunginhallituksessa. Mahdollisessa hakuvaiheessa on tarpeen myös keskustella tarkemmin, voidaanko jokin, kaavoitukseltaan keskeneräinen alue jäädä pois aluerajauksesta ja kytkeä kaupunkipuistoon myöhemmin, kun kaavatilanne ratkeaa.

Jos Tampere päättää edetä kohti hakuvaihetta, kaupunkirakenteen muutosalueista tulee laatia tarkemmat selvitykset. Eteläpuiston alueen käynnissä oleva asemakaavatyö ei ole ristiriidassa kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden kanssa ympäristöministeriön kanssa käydyn alustavan neuvottelun mukaan. Asemakaavatyön yhtenä avainkysymyksenä on rannan virkistysvyöhyke ja sen jatkuvuus. Asemakaavaprosessin keskeneräisyys on kuitenkin haaste, sillä mahdollisen hakuvaiheen osalta kkp-alueeseen sisällytettävän alueen rajaus on täsmällisesti määriteltävä.

Viinikanlahden alue on kaupunkirakenteen muutos- aluetta ja keskuspuhdistamon siirryttyä merkittävä täydennysrakentamisen alue. Rantakaistale on nykyisin kaavassa viheraluetta ja myös keskustan strateginen osayleiskaava tukee rannan virkistysyhteyden turvaamista. Koska alue kuitenkin huomattavasti muuttuu ja rantavyöhykettä täytetään, rannan virkistysalueen tarkkaa aluerajausta on mahdotonta tehdä mahdollisen hakuvaiheen kannalta. Alue edellyttääkin lisäselvityksiä ja mahdollisia erillismääräyksiä tai pohdintaa, voidaan esimerkiksi alue jättää tässä vaiheessa aluerajauksen ulkopuolelle.

Viinikanoja on tällä hetkellä katualuetta ja vaatii kokonaisvaltaista kehittämistä virkistysyhteyden parantamiseksi. Tavoitteen toteutuminen vaatii kuitenkin huomattavia liikenteellisiä ja kaupunkirakenteellisia muutoksia. Keskustan strateginen osayleiskaava tukee tavoitetta, mutta alue edellyttää kuitenkin lisäselvityksiä mahdollisen hakuvaiheen kannalta. Lisäksi on tarpeen keskustella, riittääkö pelkkä vesiyhteys täyttämään kansallisen kaupunkipuiston eheyden kriteerin alueella.

Koukkuniemen käynnissä oleva asemakaava tukee järven rantareitin toteutumista. On oletettavaa, että alueen asemakaavatyö valmistuu ennen mahdollista hakuvaihetta.

Tampereen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue kertoo järvien ja harjujen solmukohtaan syntyneestä historiallisesta teollisuuskaupungista. Viistokuva Pispalasta kohti keskustaa. (Aarno Isomäki)

Koskimaisema ja sen varrelle syntyneet tehtaat ovat Tampereen tarinan sydän. (Emil Bobyrev)

Tampereen rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa

(kirjoittaja Jukka-Pekka Flander)

Kansallisen kaupunkipuiston verkoston tavoitteena on kertoa yksittäisissä kansallisissa kaupunkipuistoissa olevien kulttuuri- ja luonnonperinnön elementtien kautta merkittävistä ilmiöistä ja tapahtumista Suomen kehitystarinan ymmärtämisen kannalta. Kunkin kansallisen kaupunkipuiston toivotaan tuovan **lisäarvoa** tähän kehitystarinaan.

Kullakin kansallisten kaupunkipuistojen verkostoon kuuluvalla alueella on **oma rooli** verkostossa. Lähtökohtaisesti roolilla tarkoitetaan kansalliseksi kaupunkipuistoksi rajatun alueen kulttuuri- ja luonnonperinnön elementteihin perustuvaa, kaupunkitilallista kertomusta edustamansa kaupungin kehitysvaiheista aina seudun asuttamishistoriasta eri yhteiskunnallisten vaiheiden ja tapahtumien kautta nykypäivään asti.

Nykyisissä kansallisissa kaupunkipuistoissa on merkittävästi teollisuushistoriaa. Forssan kansallisen kaupunkipuiston elementit kertovat – Tampereen tapaan – teollistumisen ja teollisuuden kultakauden ajanjaksosta Suomessa. Forssa on kertomus teollisen yhteiskunnan äkillisestä tulosta agraariyhteiskuntaan. Forssassa teollinen kaupunki ja maaseutu elävät edelleen rinta rinnan: agraarimaisema on keskeinen osa Forssan kansallista kaupunkipuistoa ja kaupunkitilaa. Myös Kotkassa on edustavia teollisuusperinnön elementtejä Karhulan Ahlströmin alueesta, Norskan pytinkien kautta aina Korkeakosken voima- ja tuotantolaitoskompleksiin

asti. Turun kansalliseen kaupunkipuistoon sisältyy niin ikään merkittäviä teollisen ajan muistomerkkejä pitkin Aurajoen rantaa. Suurin osa teollisuusrakennuksista on otettu onnistuneesti uusiokäyttöön. Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto alkaa kaupungin keskustasta kulttuurikeskukseksi muutetun Verkatehtaan ja Vanhan Panimon teollisuus- ja rantapuistoympäristöstä.

Tampere täydentäisi merkittävästi kansallisten kaupunkipuistojen verkoston kertomusta Suomen teollistumisen vaiheista. Tampere on varsin pitkään ollut leimallisesti teollisuuskaupunki, ja sitä voi perustellusti sanoa Suomen teollistumisvaiheen ikoniksi. Kansallisen kaupunkipuistonkin elementit – sekä aineelliset että aineettomat – liittyvät jollakin tapaa Tampereen teollistumisvaiheeseen ja teollisen toiminnan ”kulta-aikaan”. Tampereella on siis vahva teollisuuskaupunki-identiteetti. Se näyttyy konkreettisimmillaan – ja on myös helpoiten tavoitettavissa suomalaisittain massiivisessa ja eheässä Tammerkosken kansallismaisemassa. Tampereen teollinen tarina ei kuitenkaan ole kerrottavissa pelkillä tuotantolaitoksilla, vaan siihen liittyy työväestön ja johtajiston asumiseen ja elämiseen – niin arkeen kuin juhlaankin liittyviä elementtejä Pispalan hartiapankkimökeistä Pyynikin ja Tammerkosken palatseihin. Johtajilla oli palatsipuistonsa, missä käyskennellä ja pitää juhlia – työväestöllä taasen kansanpuistot samaisiin tarkoituksiin. Kaikista näistä teollisuuskaupungeille ominaisista elementeistä löytyy fyysiset kertojansa Tampereen kansallisesta kaupunkipuistosta.

Tampereen rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa olisi kiteytetysti seuraava:

Tampere on kahden suurehkon sisämaajärven, ympäristöstään maamme mittakaavassa huomattavan korkealle kohoavan harjuselänteen ja voimakkaasti virtaavan koskiuoman solmukohtaan syntynyt, vähitellen kasvanut ja yhä kasvava kaupunki. Luonnonolosuhteet ovat tarjonneet ihanteelliset lähtökohdat teollisuustuotannolle ja sen varaan syntyneelle yhdyskunnalle, josta parissa vuosisadassa kasvoi Sisä-Suomen merkittävin teollisuuskaupunki.

Tammerkosken partaalla sijaitsevat massiiviset teollisuuden tuotantolaitoskorttelit puistoinen, niiden tuntumaan kaavoitettu ruutukaavakaupunki, spontaanisti harjun rinteille Pyhä- ja Näsijärven järvimaisemien ylle rakentunut Pispala sekä Pyynikin ja Kaupin metsäiset kansanpuistot muodostavat yhdessä suomalaisittain ainutlaatuisen teollisuusperinnön ja suurjärviluonnon kohtauspaikan, joka toimintoiltaan muuntautuneena on säilyttänyt asemansa sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön fyysiset ominaispiirteensä Tampereen urbanisoituvan kaupunkirakenteen keskiössä.

Johtopäätökset

Tarveselvityksen yhteenvetona voidaan todeta, että Tampereen tarina ja sen pohjalta muodostettu tarkastelualue luovat hyvän lähtökohdan kansallisen kaupunkipuiston eteenpäin viemiseen. Kansallinen kaupunkipuisto on myös linjassa kaupungin strategioiden kanssa. Hahmotetulla tarkastelualueella on pääosin kaavalliset edellytykset hankkeelle. Maankäytön muutosalueet ja muutamat eheyden kannalta kriittiset avainkohteet vaativat vielä lisäselvitystä. Esimerkiksi Viinikanlahden ranta muuttuu tulevaisuudessa voimakkaasti, minkä vuoksi sitovaa aluerajausta on tässä vaiheessa mahdotonta tehdä, vaikka strateginen osayleiskaava tukeekin periaatteessa rannan virkistysyhteyden turvaamista. Mahdollisen hakuvaiheen osalta muutosalueet voivat edellyttää kaavoitusta ohjaavien erillismääräysten antamista perustamispäätöksen yhteydessä. Lisäksi on selvítettävä tarkemmin, voidaan-ko kaavoitukseltaan keskeneräiset alueet jättää osittain rajauksen ulkopuolelle, nk. optioalueiksi, jotka liitetäisiin kaupunkipuistoon myöhemmin. Muutamien muutosalueiden asemakaavoitus on jo käynnissä ja on todennäköistä, että niiden kaavallinen valmius saavutetaan ennen mahdollista hakuvaihetta.

Tarveselvityksen valmisteluun liittyneissä keskusteluissa kansallisella kaupunkipuistolla on pääosin nähty monenlaisia hyötyjä ja mahdollisuuksia. Hankkeeseen on arvioitu liittyvän muutamia haittoja, joista keskeisimmät ovat uhka maankäytön suunnittelun vaikeutumisesta ja päätösvallan siirtymisestä ympäristöministeriölle. Lisäksi on epäilty, tuoko status riittävästi

lisäarvoa kaupungille. Muille kaupungeille suunnatun kyselyn perusteella voidaan todeta, että kansallinen kaupunkipuisto on koettu varsin hyödylliseksi ja statukseltaan tavoittelemisen arvoiseksi. Hankkeella ei ole ollut kielteisiä vaikutuksia maankäytön suunnitteluun tai maapolitiikkaan. Vaikutukset maa- ja kiinteistöpolitiikkaan on koettu muissa kaupungeissa neutraaleiksi. Epäily päätösvallan siirtymisestä ympäristöministeriölle ei saanut kyselyissä vahvistusta.

Ympäristöministeriö vahvistaa hakemuksen sekä hoito- ja käyttösuunnitelman ja on sen jälkeen osallisena kansallista kaupunkipuistoa koskevassa maankäytön suunnittelussa. Kaupunki itse kuitenkin päättää alueensa kehittämistavoitteista. Kyselyjen perusteella statuksen hyödyntäminen on riippuvainen kaupungin omasta aktiivisuudesta. Kansallisen kaupunkipuiston toteutuminen, kriteerien täytyessä, on siten ensisijaisesti kiinni kaupungin omasta tahtotilasta.

Pisalan harju ja rakennettu ympäristö ovat ainutlaatuinen osa Tampereen kaupunkimaisemaa. (Lentokuva Vallas Oy)

